

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ETICKEJ A OBČIANSKEJ VÝCHOVY



APLIKÁCIA ĽUDSKO-PRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ
DEJEPISU A GEOGRAFIE NA ZŠ



BANSKÁ BYSTRICA

2017

Publikácia bola vydaná s podporou grantových prostriedkov projektu KEGA č. 008UMB-4/2015 Ľudské práva a protipredsudková výchova.

Názov: APLIKÁCIA ĽUDSKO-PRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ
DEJEPISU A GEOGRAFIE NA ZŠ

© Autorky: doc. PhDr. Janka Kyseľová, PhD., doc. RNDr. Katarína Čižmárová, CSc.

Editor: Mgr. Štefan Ligas, PhD.

Recenzenti: Prof. PaedDr. Eva Poláková, PhD.
Doc. PhDr. Ľudovít Hajduk, PhD.
PaedDr. Patrik Ferianc

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Edícia: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici

Vydanie: **prvé**
Rok vydania: **2017**

ISBN 978-80-557-1240-6

OBSAH

ZOZNAM OBRÁZKOV.....	4
I. APLIKÁCIA ĽUDSKO-PRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ DEJEPISU / J. KYSELOVÁ.....	5
ÚVOD.....	5
1 VYBRANÉ ĽUDSKO-PRÁVNE TÉMY VO VYUČOVANÍ DEJEPISU	6
1.1 PRÁVA DETÍ	6
1.1.1 <i>Historický aspekt ľudských práv</i>	<i>6</i>
1.1.2 <i>Uplatňovanie ľudských práv v reálnom prostredí krajiny.....</i>	<i>12</i>
1.2 GENDER.....	15
1.3 ETNICITA	24
2 NÁMETY NA APLIKÁCIU ĽUDSKO-PRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ DEJEPISU	31
2.1 PRÁVA DETÍ	31
2.2 GENDER.....	32
2.3 ETNICITA	34
3 APLIKÁCIA VYBRANÝCH ĽUDSKO-PRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ DEJEPISU NA ŽŠ	
V 5. – 9. ROČNÍKU	36
3.1 5. ROČNÍK ZÁKLADNEJ ŠKOLY - TÉMA: GENDER	36
3.2 6. ROČNÍK ZÁKLADNEJ ŠKOLY - TÉMA: GENDER	37
3.3 7. ROČNÍK ZÁKLADNEJ ŠKOLY - TÉMA: PRÁVA DETÍ.....	38
3.4 8. ROČNÍK ZÁKLADNEJ ŠKOLY - TÉMA: ETNICITA.....	40
3.5 9. ROČNÍK ZÁKLADNEJ ŠKOLY - TÉMA: ETNICITA.....	41
ZÁVER	44
LITERATÚRA	45
II. APLIKÁCIA ĽUDSKO-PRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ GEOGRAFIE / K. ČIŽMÁROVÁ	47
ÚVOD.....	47
1 SYSTÉM OCHRANY ĽUDSKÝCH PRÁV.....	48
1.1 GENERÁCIE ĽUDSKÝCH PRÁV.....	50
2 GEOGRAFICKÉ VZDELÁVANIE A PRIEREZOVÁ TÉMA ĽUDSKÉ PRÁVA.....	51
3 REALIZÁCIA ĽUDSKO-PRÁVNÝCH PRIEREZOVÝCH TÉM CEZ VÝCHOVNO-	
VZDELÁVACIE CIELE.....	55
3.1 GENDER AKO PRÍKLAD APLIKÁCIE ĽUDSKOPRÁVNEJ TÉMY VO VYUČOVANÍ GEOGRAFIE.....	57
3.1.1 <i>Poznávame a objavujeme Zem (5. ročník)</i>	<i>57</i>
3.1.2 <i>Regionálna geografia sveta (6., 7., 9. ročník).....</i>	<i>62</i>
3.1.3 <i>Geografia Slovenska (8. ročník).....</i>	<i>78</i>
3.2 ETNICITA	81
3.2.1 <i>Poznávame a objavujeme Zem (5. ročník).....</i>	<i>81</i>
3.2.2 <i>Regionálna geografia sveta (6., 7. ročník).....</i>	<i>93</i>
3.2.3 <i>Geografia Slovenska (8. ročník).....</i>	<i>96</i>
3.3 ĽUDSKÉ PRÁVA – PRÁVA DETÍ.....	97
3.3.1 <i>Poznávame a objavujeme Zem (5.ročník).....</i>	<i>98</i>
3.3.2 <i>Regionálna geografia sveta (9. ročník)</i>	<i>101</i>
3.3.3 <i>Porušovanie ľudských práv vo svete v súčasnosti</i>	<i>114</i>
3.3.4 <i>Geografia Slovenska (8. ročník).....</i>	<i>126</i>
ZÁVER	131
LITERATÚRA	132

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obrázok 1 Ľudské práva a slobody	6
Obrázok 2 Magna Charta	7
Obrázok 3 Základné ľudské práva sa zohľadňujú pri tvorbe politik	9
Obrázok 4 Charta základných práv EÚ	12
Obrázok 5 Súhlas bývalého prezidenta Václava Havla s Prehlásením Charty 77	13
Obrázok 6 Logo Slovenského národného strediska pre ľudské práva	14
Obrázok 7 Ženy v rímskej spoločnosti v staroveku	16
Obrázok 8 Tkajúce ženy v stredoveku	17
Obrázok 9 Olympe deGouges (1748 – 1793)	19
Obrázok 10 Emmeline Pankhurstová (1858 – 1923)	21
Obrázok 11 Protest za volebné právo pre ženy vo Veľkej Británii	22
Obrázok 12 Dokážeme to!	22
Obrázok 13 Slovensko v 1. ČSR: 1918 – 1938	25
Obrázok 14 skupina podpisovateľov martinskej deklarácie	25
Obrázok 15 Prvá Československá republika do roku 1938	26
Obrázok 16 Dvojazyčné vyobrazenie označenia obce - Kunešov	27
Obrázok 17 Dvojazyčné označenie obce – Veľký Meder - Nagymegyér	27
Obrázok 18 Kroje ako kultúrne dedičstvo Rusínov na Slovensku	28
Obrázok 19 Predstavitelia židovského obyvateľstva	29
Obrázok 20 Rómske ženy v tradičných krojoch	30
Obrázok 21 Ženy v staroveku	36
Obrázok 22 Ženy minojskej kultúry v starovekom Egypte	37
Obrázok 23 Margaret Thatcher (1925 – 2013)	38
Obrázok 24 Práva detí	40
Obrázok 25 Žiaci na základnej škole	41
Obrázok 26 Reakcia človeka pri odmietnutí	42

I. APLIKÁCIA ĽUDSKO-PRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ DEJEPISU / J. KYSEĽOVÁ

ÚVOD

Problematika výchovy žiaka je plne akceptovaná a aplikovaná vo vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť, a to najmä v predmetoch dejepis, geografia (v jej humánnej zložke) a občianska náuka. Prvoradou úlohou vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť je premietnuť reálny život človeka do vnímania spoločenských a individuálnych potrieb i hodnôt a prezentovať žiakom vzájomný vzťah medzi človekom a spoločnosťou (národom), ako aj vnímanie jednotlivých národov Európy a sveta v historickom kontexte, v ktorom žiaci žijú.

Základným cieľom je zoznámiť žiakov s históriou ľudstva a s historickými spoločenskými zmenami na Slovensku a vo svete. Obsah predmetu priamo vplýva na vnímanie a reakcie (pozitívne i negatívne) žiaka na jednotlivé historické, ale sprostredkované aj na nedávne udalosti. V rámci výučby predmetu sa na základných školách (5. – 9. ročník) venuje pozornosť regionálnym dejinám a dejinám mnohonárodnostnej Slovenskej republiky. Žijú u nás rôzne národnostné menšiny: maďarská, rómska, ukrajinská, česká, nemecká a iné, čo nám dáva predpoklad na potrebu rešpektovania práv všetkých príslušníkov národnostných menšín bez akýchkoľvek výnimiek.

Obsah predmetu prispieva k vytvoreniu bázy poznatkov, na základe ktorej si žiaci vytvárajú nediskriminačnú predstavu o historickom vývine jednotlivých sociálnych spoločenstiev, s jej následným uplatnením pri vytváraní svojho hodnotového systému. Vzdelávací štandard vyučovacieho predmetu Dejepis reflektuje požiadavky na budovanie historického povedomia žiakov, či už na miestnej, regionálnej, celoslovenskej, európskej a svetovej perspektívy. Dôraz sa kladie predovšetkým na historické vnímanie dejín 19. a 20. storočia, pretože práve v nich nachádza naša spoločnosť svoje korene. Žiaci si prostredníctvom jednotlivých tém osvojujú poznatky v historických súvislostiach a učia sa vnímať udalosti v čase a v priestore. Obsah vyučovacieho predmetu Dejepis umožňuje žiakom získať poznatky a empaticky vnímať minulosť rôznych etník a národnostných skupín, rozoznávať odlišnosti medzi jednotlivými kultúrnymi spoločenstvami a skupinami, ako aj získaných vedomostí a zručností použiť v reálnych situáciách. K cieľom vyučovania

Dejepisu parí aj výchova k ľudským právam, zdravému životnému prostrediu, k spolupráci a solidarite v rámci národného i európskeho spoločenstva.

1 VYBRANÉ ĽUDSKO-PRÁVNE TÉMY VO VYUČOVANÍ DEJEPISU

1.1 Práva detí

Ľudské práva môžeme definovať „ako základné práva a slobody, ktoré patria každému človeku od narodenia bez ohľadu na jeho rasu, pohlavie, etnickú, národnostnú alebo štátnu príslušnosť. Sú neodňateľné (nikoho nemožno týchto práv pozbaviť), nescudziteľné (nemožno ich previesť na iného), nepremlčateľné (nepodliehajú premlčaniu, a teda ich trvanie je počas života človeka časovo neobmedzené) a nezrušiteľné (existujú nezávisle od vôle zákonodarcu, ktorý ich uznáva, ale nemôže ich zrušiť)“. (dostupné na internete: http://ludskeprava.euioiris.sk/index.php?link=vseob_lud_prava)

Obr. 1 Ľudské práva a slobody



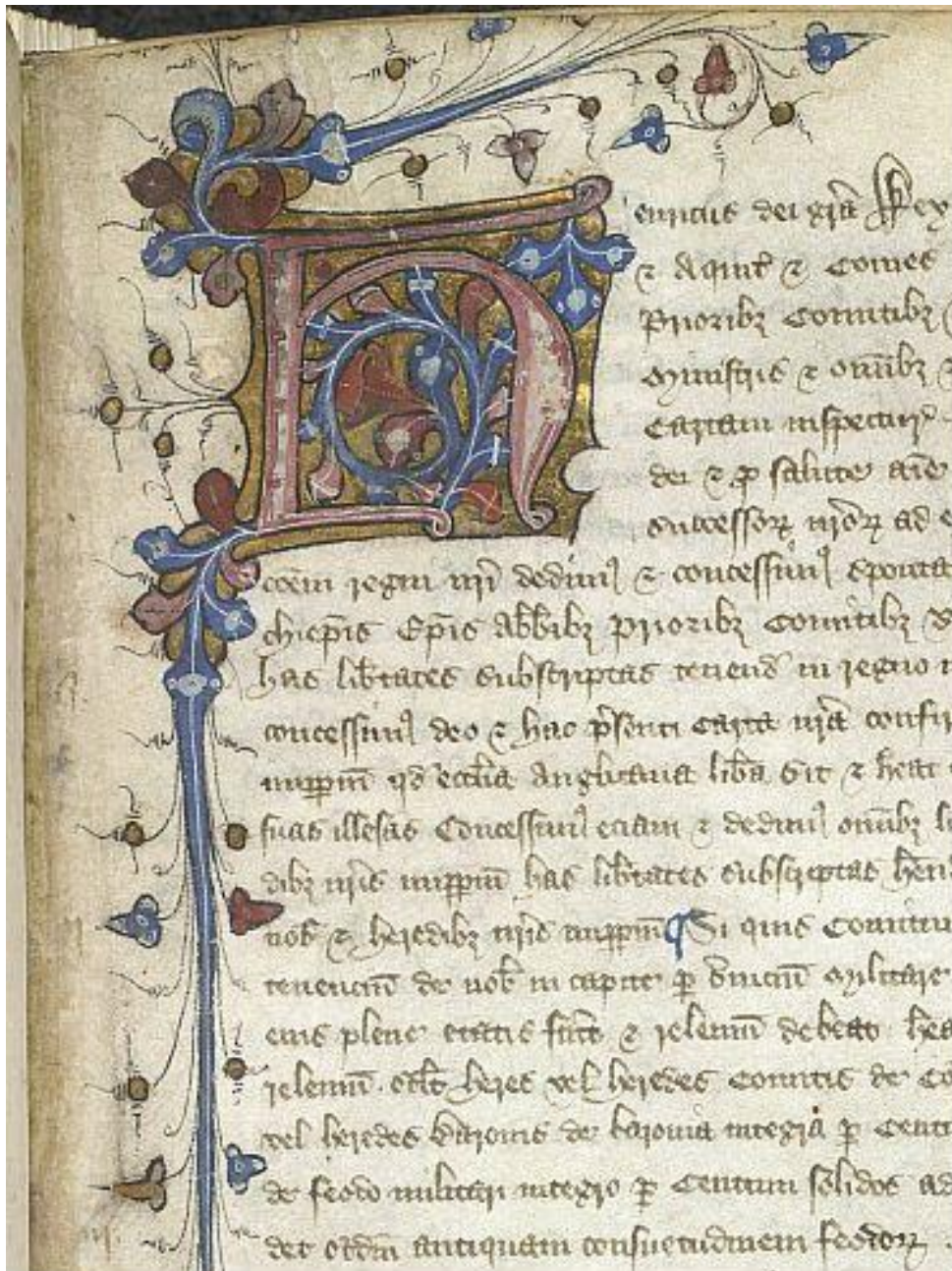
Prameň: <http://files.kleinova.webnode.sk/200000035-8bbc58cb66/text01.jpg>

1.1.1 Historický aspekt ľudských práv

Ľudské práva nepovažujeme len za etnické a morálne princípy, ale predovšetkým patria k základným princípom a charakteristikám moderného demokratického a právneho štátu.

V rámci histórie mali pre definovanie ľudských práv najmä dokumenty: anglická Magna Charta Libertatum z roku 1215, uhorská Zlatá bula z roku 1222, anglický Habeas Corpus Act z roku 1679, ako aj anglická Listina práv (Bill of Rights) z roku 1689.

Obr. 2 Magna Charta



Prameň: <http://britishlibrary.typepad.co.uk/digitisedmanuscripts/2013/01/british-library-magna-carta-internship.html>

Najvýznamnejší vplyv na konštatovanie významu ľudských práv mala Deklarácia práv človeka a občana, ktorá bola prijatá vo Francúzsku v roku 1789. Odmietla stavovské rozdelenie spoločnosti a jej hlavnou úlohou bola deklarácia rovnosti všetkých ľudí voči zákonu. Toto

všetko prispelo na otvorenie cesty k zrušeniu privilégií, ktoré sa viazali k stavovskej príslušnosti.

Pre európsky priestor, v povojnovej Európe, mali veľmi dôležitý význam viaceré dokumenty týkajúce sa ľudských práv. Všeobecná deklarácia ľudských práv, ktorú prijalo Valné zhromaždenie Organizácie spojených národov v roku 1948, môžeme považovať za základný prvok moderného vnímania ľudských práv. V roku 1950 bol v Ríme prijatý Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý bol ratifikovaný pod „hlavičkou“ Rady Európy. Následne bol v roku 1966 prijatý Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (upravuje ľudské práva I. generácie) a Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (ľudské práva II. Kategórie) v Organizácii spojených národov. Ich platnosť nastúpila v roku 1976 a zaväzuje jednotlivé štáty, aby ich ratifikovali a uplatňovali v svojom právnom prostredí. Medzi ďalšie významné dokumenty upravujúce oblasť ľudských práv môžeme zaradiť: Európsku sociálnu chartu z roku 1961, Dohovor o zrušení všetkých foriem rasovej diskriminácie z roku 1965 a Dohovor o právach dieťaťa z roku 1980.

V prípade Slovenska sa oblasť ľudských práv upravuje v Ústave Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., ako aj v ústavnom zákone č. 23/1991 Zb., ktorým je zadaná Listina základných práv a slobôd – ústavný zákon Českej a Slovenskej Federatívnej republiky.

Po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie význam ľudských práv zvýraznil svoju dôležitosť. V roku 2000 bola prijatá Charta základných práv Európskej únie, ktorá bola prijatá v roku 2000. Avšak po prijatí Lisabonskej zmluvy získala svoj status významného dokumentu, pričom má rovnakú právnu silu ako zakladajúce zmluvy Európskeho spoločenstva.

Detské práva predovšetkým zabezpečuje organizácia UNICEF – Detský fond OSN. Pomocou neho sa snaží chrániť životy detí a snaží sa pomáhať deťom k prístupu pitnej vody, zabezpečeniu pitnej vody, k základnej lekárskej starostlivosti. V rozvojových krajinách stále deti nemajú zabezpečené základné práva, ako je to v prostredí vyspelých krajín. Väčšinou majú dosiahnuté len základné vzdelanie a život majú ohrozený nebezpečnými chorobami, ktoré sa dajú bez akýchkoľvek problémov dne liečiť. Organizácia UNICEF sa zasadzuje o rešpektovanie miléniovej deklarácie, ktorá bola podpísaná jednotlivými členskými krajinami OSN v súvislosti s bojom proti chudobe v roku 2000.

Dohovor o právach dieťaťa (The convention on the rights of the child) z roku 1989 charakterizuje, že deti potrebujú garantovanú starostlivosť stanovenú zákonom. Dohovor ratifikovalo vo svete až 195 krajín sveta (okrem Spojených štátov amerických). Tento dokument v svojich 54 článkoch a 3 opčných protokoloch definuje základné práva každého

dieťaťa (sociálnych, kultúrnych, hospodárskych, občianskych a politických práv). Jeho charakter je postavený na štyroch základných princípoch:

- nediskriminácia detí,
- najlepší záujem dieťaťa,
- právo na život, prežitie a rozvoj,
- právo na rešpektovanie názorov dieťaťa.

Organizácia UNICEF sa výrazne zaslúžila o aplikovanie Dohovoru o právach dieťaťa do praxe.

Obr. 3 Základné ľudské práva sa zohľadňujú pri tvorbe politik



Dostupné na internete: <https://www.aktuality.sk/clanok/205258/zakladne-ludske-prava-sa-zohladnuju-pri-tvorbe-politik/>

Ako sme už spomínali, poznáme viaceré generácie ľudských práv. Vo všeobecnosti sa sformovali tri základné generácie ľudských práv.

I. generácia ľudských práv

Prvá generácia ľudských práv najmä zahŕňa občianske a politické práva, ktoré sú orientované na slobodu jednotlivca a jeho aktívnej účasti na politickom živote spoločnosti. Dodržiavanie občianskych práv zabezpečí štát tým, že neobmedzuje jednotlivca v realizácii týchto práv. Na realizáciu politických práv je nevyhnutná iniciatíva občanov. Prvá generácia ľudských práv bola najskôr deklarovaná vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv (rok 1948) a následne v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach (rok 1966). Medzi ľudské práva I. generácie môžeme zaradiť najmä tieto:

a) Občianske práva:

- a. Právo na život,
- b. Právo na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia,
- c. Právo na osobnú slobodu a zákaz nútených prác a služieb,
- d. Právo na ochranu ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena,
- e. Právo na súkromie,
- f. Právo na vlastníctvo,
- g. Právo na nedotknuteľnosť obydlia,
- h. Právo na listové tajomstvo, tajomstvo dopravovaných správ a iných písomností a na ochranu osobných údajov,
- i. Sloboda pohybu a pobytu,
- j. Sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery,
- k. Právo na spravodlivý proces.

b) Politické práva:

- a. Právo slobody prejavu,
- b. Právo na informácie,
- c. Petičné právo,
- d. Zhromažďovacie právo,
- e. Združovacie právo,
- f. Volebné právo,
- g. Právo na odpor.

II. generácia ľudských práv

Na rozdiel od I. generácie ľudských práv, sa II. generácia ľudských práv orientuje na hospodárske, kultúrne a sociálne práva. Aj II. generácia ľudských práv je upravená vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv (rok 1948), ako aj v Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (rok 1966). Tieto ľudské práva sa začali uznávať predovšetkým po 1. svetovej vojne. Medzi ľudské práva II. generácie môžeme zaradiť:

a) Hospodárske práva:

- a. Právo na slobodnú voľbu povolania,
- b. Právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť,
- c. Právo na prácu,
- d. Právo na spravodlivé a uspokojujúce pracovné podmienky,

- e. Právo slobodne sa združovať a inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov,
 - f. Právo na štrajk,
 - g. Právo žien, mladistvých a osôb zdravotne postihnutých na zvýšenú ochranu zdravia, pri práci a osobitné pracovné podmienky,
 - h. Právo žien.
- b) Sociálne práva:
- a. Právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa,
 - b. Právo na ochranu zdravia,
 - c. Právo na osobitnú ochranu manželstva, rodičovstva a rodiny.
- c) Kultúrne práva:
- a. Právo na vzdelanie,
 - b. Právo na slobodu vedeckého bádania a umenia, právo na zákonnú ochranu tvorivej duševnej činnosti.

III. generácia ľudských práv

Tretia generácia ľudských práv prezentuje práva, ktoré zahŕňajú tzv. nadstavbu k I. a II. generácii ľudských práv. Jedná sa predovšetkým o práva, ktoré sa orientujú na tzv. práva solidarity. Do popredia sa dostáva pojem suverenita štátov. V dôsledku rozdielnych sociálno-ekonomických špecifik jednotlivých krajín, sa III. generácia ľudských práv veľmi ťažko aplikuje v podmienkach jednotlivých štátov. Z tohto dôvodu sa práva III. Generácie upravujú len v medzinárodných zmluvách, ktoré majú nezáväzný charakter. Môžeme spomenúť Deklaráciu Konferencie Organizácie spojených národov o životnom prostredí človeka (štokholmská deklarácia) z roku 1972, ako aj Deklaráciu z Ria de Janeira o životnom prostredí a rozvoji (rok 1992).

Do III. generácie ľudských práv môžeme zaradiť:

- a. Právo na mier,
- b. Právo na priaznivé životné prostredie,
- c. Právo na hospodársky a sociálny rozvoj,
- d. Právo národnostných a etnických menšín,
- e. Právo na prístup ku kultúrnemu dedičstvu,
- f. Právo na prírodné zdroje,
- g. Právo na komunikáciu,

h. Právo na medzigeneračnú slušnosť.

1.1.2 Uplatňovanie ľudských práv v reálnom prostredí krajiny

Ľudské práva sú v prostredí Európskej únie (ďalej EÚ), ktorej je členom aj Slovenská republika od roku 2004, zakotvené v základných zmluvách EÚ. Charta základných práv EÚ zabezpečuje ich ochranu a dodržiavanie. Bola prijatá v roku 2000 a od roku 2009 aj právne záväzná pre jednotlivé členské štáty EÚ. Charta základných práv EÚ je v súlade s Európskym dohovorom o ľudských právach, ktoré museli ratifikovať do svojho práva všetky členské krajiny EÚ. Ochranu ľudských práv zabezpečujú všetky vedúce inštitúcie EÚ – ako je Európska komisia, Európsky parlament a Rada EÚ. Ak by boli ľudské práva občana EÚ porušené, tak má dve možnosti, ako sa brániť a žiadať ich nápravu. Prvou z nich je, že sa môžu občania obrátiť na súdy vo svojej krajine. Druhou možnosťou, spravidla už krajinou, je možnosť obrátiť sa na Európsky súdny dvor.

Obr. 4 Charta základných práv EÚ



Prameň: <http://sepeu.sk/wp-content/uploads/2012/08/charta.jpg>

Politika EÚ v oblasti ochrany ľudských práv stanovila akčný plán pre oblasť ľudských práv a demokracie (2015 – 2020). Uvedený akčný plán je výsledkom vzájomného kompromisu zo strany jednotlivých členských štátov EÚ, ako aj jej inštitúcií. Najvýznamnejším prínosom pre ochranu ľudských práv na území EÚ bolo vymenovanie prvého osobitného zástupcu EÚ pre ľudské práva – Stavros Lambrinidis (základnou úlohou bolo zabezpečiť efektívnejšiu

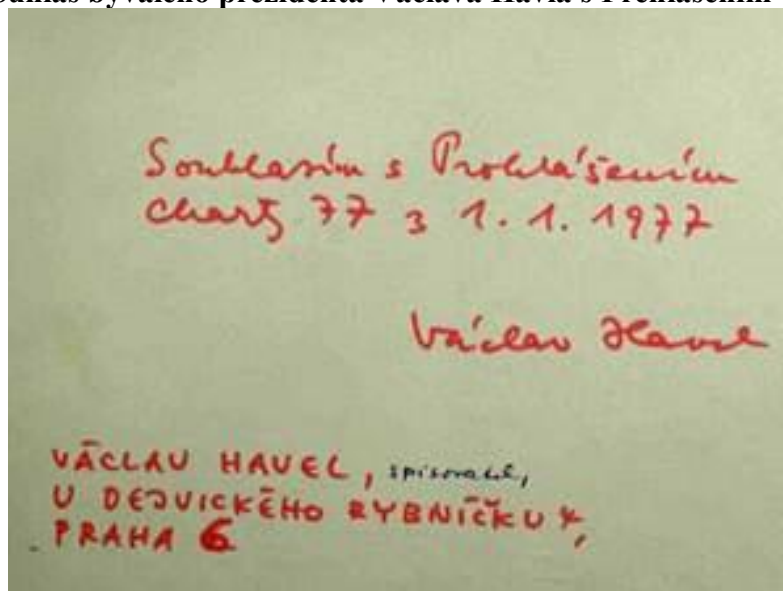
politiku EÚ v oblasti ľudských práv voči tretím krajinám a zvýšiť jej význam v očiach verejnosti). EÚ má v súčasnosti 120 dohôd s tretími krajinami a vedie dialóg v oblasti ľudských práv s viac ako 40 organizáciami, ako aj krajinami (Africká únia, Čína, Rusko). EÚ vynakladá, ako aj plánuje investovať do oblasti ochrany ľudských práv vyše 1,3 mld. EUR v období rokov 2014 -2020.

Európska únia zabezpečuje v rámci svojej politiky najmä:

- a) dôraz kladie na práva žien, detí, menšín a iných znevýhodnených osôb,
- b) bojuje proti obchodovaniu s ľuďmi, diskriminácii, trestu smrti a mučeniu,
- c) ochraňuje základné práva – občianske, politické, hospodárske, sociálne, ako aj kultúrne práva.

V slovenskom a českom prostredí bol boj o ľudské práva najvýraznejšie podporovaný vznikom občianskeho hnutia Charta 77. Za svoj základný cieľ si vytýčila viesť taký konštruktívny dialóg so štátnou mocou, aby upozorňovala na konkrétne prípady porušenia ľudských práv. Predovšetkým viedla dokumentáciu o daných porušeníach ľudských práv a navrhovala konkrétne riešenia. Počas svojej existencie prispela viacerými podnetmi – vyjadrovala sa k slobode cestovania, k diskriminácii v zamestnávaní, k právam veriacich, k stave ekonomiky a životného prostredia, a predovšetkým žiadala amnestie na politických väzňov. Mala troch hovorcov, ktorí boli menovaní na 1 rok. Na Slovensku však Charta 77 mala len slabé zázemie.

Obr. 5 Súhlas bývalého prezidenta Václava Havla s Prehlásením Charty 77



Prameň: http://www.lidovky.cz/vse-o-charte-77-00y-/zpravy-domov.aspx?c=A070108_153710_ln_domov_vvr

Existovalo aj viacero iných organizácií, ktorých základným cieľom bolo zabezpečiť ochranu ľudských a iných práv. Napr. Slovenský katolícky disent sa zameriaval najmä na

presadzovanie náboženských slobôd. Československý helsinský výbor bola prvá mimovládna organizácia orientujúca sa na monitorovanie porušovania ľudských práv a slobôd (existovala už v roku 1988). Významný prvok pri uplatňovaní ľudských práv mala „nezná revolúcia“, kedy sa na českej strane sformovalo Občianske fórum a na Slovensku – Verejnosť proti násiliu.

V novembri 1989 sa ústavným zákonom č. 135/1989 Zb. zrušil čl. 4 Ústavy ČSSR o vedúcej úlohe komunistickej strany Československa a to uvoľnilo cestu k uplatňovaniu ľudských práv a slobôd (možnosť civilnej služby, referenda, združovacieho, zhromažďovacieho a petičného práva, a pod.). V období rokov 1993 – 1998 bolo Slovensko vnímané ako krajina, v ktorú nie je demokratická. Často sa vyskytovali rôzne kauzy, pričom niektoré sa do súčasnosti nepodarilo objasniť. Ľudské práva boli v znamení stagnácie. Prelom nastal od roku 1998, kedy už Slovensko začalo byť vnímané pozitívne ako demokratická krajina, ktorá venuje pozornosť aj ľudsko-právnym dokumentom orientovaným na ochranu ľudských práv. Národná rada SR prijala viacero medzinárodných dokumentov v oblasti ochrany ľudských práv, novely (Trestného zákona, Zákonníka práce, Občianskeho zákonníka a pod.) a v neposlednom rade bol prijatý aj zákon o pamäti národa v roku 2002. V roku 2002 vznikla aj funkcia Ombudsmana – verejného ochrancu práv a mnohé iné inštitúty v jednotlivých orgánoch štátnej správy.

V prostredí Slovenska plní funkciu inštitúcie, ktorá ochraňuje a podporuje ľudské práva – Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Patrí do siete národných inštitúcií pre ľudské práva – NHRIs (National Human Rights Institutions), ktoré sú zriadené na ochranu a podporu ľudských práv v štáte, v ktorom boli zriadené.

Obr. 6 Logo Slovenského národného strediska pre ľudské práva



Prameň: https://www.linkedin.com/company/slovensk%C3%A9-n%C3%A1rodn%C3%A9-stredisko-pre-%C4%BEudsk%C3%A9-pr%C3%A1va?trk=company_logo

Plní funkciu národnej inštitúcie pre oblasť ľudských práv, pričom v roku 2004 sa stalo na Slovensku antidiskriminačným orgánom. Poskytuje informácie o rasizme, antisemitizme, ako aj xenofóbii v SR, zabezpečuje rôzne prieskumy verejnej mienky v oblasti ľudských práv. Medzi jeho základné práva patrí aj právo požiadať súdy, prokuratúru, iné orgány štátnej správy, ako aj orgány obcí a samosprávnych krajov, orgány záujmovej samosprávy (rôzne združenia), aby mu poskytli informácie o rešpektovaní ľudských práv.

1.2 Gender

Pojem „gender“ pôvodne znamenal v angličtine „rod“ (jednak gramatický, ale aj živočíšny). Postupne prenikali do teórie viaceré významy slova „gender“. Gender môžeme vo všeobecnosti chápať ako kultúrnu rozdielnosť medzi mužmi a ženami.

V ranom období našich dejín mal výsadné postavenie matriarchát. Išlo o dominantné postavenie žien, aké v neskorších spoločnostiach nemalo obdobu a síce formovali kultúru, ale nemali v rukách žiadnu moc. Tento fenomén je však prechodný a nestabilný. Ženy boli vnímané cez svoje potomstvo ako matky a ako zachovateľky rodu.

Prenikanie vyspelejších kultúr z východu do Európy, ktoré so sebou priniesli rozvoj výroby a zjednodušenie podmienok, malo za následok oslabenie postavenia žien v spoločnosti – žena mala svoje povinnosti voči potomkom a zachovaniu rodu a nemohla sa porovnávať s pracovnými činnosťami mužov. Navyše bol muž prvopočiatocným tvorcom majetku a dedičstvo prechádzalo v mužskej línii. Tento neudržateľný stav sa preniesol zo ženy na muža a pod tlakom mužov sa začal rozpadávať, materské právo zanikalo a tým sa oslabovalo postavenie žien v spoločnosti a vznikalo otcovské právo – patriarchát.

Grécka aténska staroveká spoločnosť fungovala na mužskom – patriarchálnom princípe, kde muž, otec bol hlavou rodiny a vyžadoval si manželskú vernosť. To malo za následok, aby sa žena čoraz viac pútala k úlohe ako manželky, tak aj matky a popri tom bola prioritne pripútaná i k vedeniu domácnosti. Na život dokonca mala vyhradené priestory, v ktorých trávila život a nesmela prísť do styku ani s inými mužmi. Bez toho, aby si to bola uvedomila, mužský „princíp“ jej vzal slobodu a nesmela sa zúčastňovať ani verejného života a taktiež nesmela verejne vystupovať, nakoľko manžel bol jej pánom a musela ho ctíť. Žena so svojím manželom zdieľala posteľ, ale nikdy nie stôl, pretože v domácnosti bola iba slúžkou. Ak bola žena mužovi neverná, mohla byť potrestaná smrťou alebo predaná ako otrokyňa. Tento obrovský prepád jej spoločenského postavenia viedol až do úplne neprirodzenej polohy, keď strach z preľudnenia a nedostatok úcty k žene mali za následok propagáciu intímnych stykov medzi mužmi. Z tohto

stavu sa dá vycítiť určitá forma odplaty za staré matriarchálne usporiadanie, v ktorom bola rola muža podobne nepatrná ako v tejto patriarchálnej forme.

V antickej Sparte bolo postavenie žien ešte s pozostatkami matriarchálneho usporiadania, kde sa žena zúčastňovala rôznych oblastí života. Muži si svoje manželky a matky vážili, pretože boli darkyňami života a tak neodlučovali ženy od spoločenského diania. Mohli dokonca čiastočne aj rozhodovať o činnosti obce. Zaujímavosťou však je, že aténske dievčatá do dospelosti chodili nahé a aténsky chlapci sa museli oženiť do tridsiateho roku svojho života.

V rímskej spoločnosti sa žena tešila naozajstnej úcte, je vysoko vážená mravne a spoločensky. Dokonca spolu s manželom prijíma hostí, zúčastňuje sa na hostine, má voľný pohyb medzi priateľmi, ale aj po verejných priestoroch. V spoločnosti síce mala významné postavenie, no v právnych otázkach to už bolo ťažšie – síce mala občianstvo, ale nemala politické práva a teda nesmela ani voľne nakladať so svojím majetkom. S jej vlastníctvom pred sobášom narábala jej otec a po sobáši manžel. Muž - otec, manžel - bol vždy hlavou rodiny. Tak či onak, rímska žena mala príjemnejšie postavenie v spoločnosti ako aténske alebo spartánske ženy, nakoľko sa mohla i voľne pohybovať po verejných priestoroch.

Obr. 7 Ženy v rímskej spoločnosti v staroveku



Na scénu prichádza most medzi starovekom a novovekom – obdobie temna, teda stredovek. Bolo to ťažké a náročné obdobie vojen, epidémií, či krížových výprav. Vznikal nový feudálny spoločenský poriadok založený na vláde majetných nad nemajetnými. Nositeľom stredovekej kultúry sa stal kult kresťanstva a náboženstva, kde cirkev ovplyvňovala každodenný život či už jednotlivca, rodiny, poddaných, šľachty a i.

Na začiatku tohto temného obdobia kresťanstvo vracia žene jej ľudskú dôstojnosť, až pokým apoštol Pavel ženu úplne nevytláči zo spoločenského života. Žena bola pokladaná za autorku všetkého zla a pôvodkyňu ľudských hriechov. Vznikala tu otázka, či je vôbec žena človekom. Cirkev pokladala telesnú lásku a manželstvo za nevyhnutnosť a za nutné zlo, pri ktorej sa sústreďuje len na reprodukciu ľudstva. V oblasti vlastníctva majetku to bolo ako počas antiky, existovali nariadenia, ktoré brzdili ženám vlastniť väčší majetok. Podľa Tomáša Akvinského postavenie ženy naznačuje aj tento citát: „...Žena bola stvorená na to, by pomáhala mužovi, ale len pri akte plodenia, lebo pre každú inú prácu nájde oveľa lepšiu pomoc inde...“ (Žena v čase, str. 12, dostupné na internete: http://www.gigt.sk/digitalna_studovna/dejepis/2007/60%20ZENA%20V%20CASE,2007.doc)

Na prelome gotiky a renesancie nastáva zvrät v podobe sociálnej úlohe vnímania ženského princípu. Vzniká žena gotická, ktorá je hlboko nábožensky založená, ktorá túži po duševnom živote.

Obr. 8 Tkajúce ženy v stredoveku



Prameň: MagistralHistoria, 2014, dostupné na internete : <http://www.magistra-historia.sk/postavenie-zeny-v-stredoveku/>

Novovek je prelomom všetkého. Zaniká feudalizmus, končí éra cechov a stavov, katolícka cirkev sa stretáva v boji s protestantskou cirkvou a mení sa aj obraz človeka, ktorý vystupuje ako individuum. V popredí expanduje veda so svojimi novými poznatkami a objavmi, je prekonaný geocentrický obraz vesmíru a vzniká heliocentrický model. Postupne

sa menia spoločenské, kultúrne a ekonomické hodnoty, je to prerod od poľnohospodárskej výroby k ekonomickým modelom kapitalizmu. Hlavnými črtami je zvyšovanie životnej úrovne, ekonomický rast, rast vzdelania, kultúry, rozvoj osobnej slobody a slobodnej spoločnosti. Vplyv kresťanstva sa pomaly vytráca a nahrádza ho deizmus a ateizmus.

V tomto období obrodzenia sa prekonávajú všetky predsudky a teda aj žena začína zaujímať v spoločnosti iné, nové miesto a dokonca s ľudskými právami. Žena začína byť prijímaná, ospevovaná, zvečnená na obrazoch a už sa stáva aj ľudskou bytosťou. Prelom je vidno aj v tom, že žena je nielen inšpiráciou v umení, ale začína aj sama tvoriť a jej produkcia je prijímaná dokonca v takej miere, že sa usporadúvajú súkromné výstavy. Zakladajú sa prvé ženské spolky, kde sa diskutuje o umení, kráse, duchovne, či o svojich dielach, pozývajú sa významné osobnosti. S týmto novým životným štýlom sa spája aj vzdelanie a prehľbovanie si vedomostí, čo je nový a výrazný rys novoveku, nakoľko žena stredoveku bola len ako prázdna nádoba, pri ktorej je nemysliteľné, aby si osvojovala nové poznatky, bola len na okrasu – ak vôbec. Takto prekonaný postoj k ženám priniesol do umenia a kultúry nový prvok – ženský prvok obohatený o ženský spôsob vnímania sveta. Samozrejme, že takéto vnímanie sa premietlo následne aj do ich domácností a uplatňovali svoje nové myšlienky v rodinnom živote.

V 17. a 18. storočí emancipácia žien pokračuje a napreduje, ale samozrejme sú to len ženy z vyššej, hornej vládnucej triedy a z triedy bohatého meštianstva. Prostí ľudia mali statický život, spoločenskému systému sa neumožňovalo zapájať sa do riadenia štátu a tak vyhliadky na vyššie vzdelanie skončili v nedohľadne.

Priemyselná revolúcia, zrušenie nevoľníctva, rozvoj Spojených štátov amerických, či vznik ústav dali vynikajúce základy pre založenie spoločenských spolkov, hlavne spolkov moderného ženského hnutia, ktoré už neboli len vo vyššej spoločenskej triede, ale prebili sa už aj k pracovným, robotníckym a stredným triedam.

„Vhodnú spoločensko-politickú klímu, ktorú vytvorila Veľká francúzska revolúcia, využili aj ženy a po prvýkrát v dejinách predložili Ústavodarnému zhromaždeniu zoznam svojich sťažností. Hlavnou predstaviteľkou žien sa stala spisovateľka Olympe de Gouges, ktorá založila na podporu požiadaviek žien dve spoločnosti: Sesterskú spoločnosť a Spoločnosť revolučných žien. V Deklarácii ženských práv predloženej v roku 1791 požadovala právo ženy vystupovať na súde, pričom siahla k argumentu: "Žena ma právo vystúpiť na súde, pretože má právo vystúpiť na popravisko." (Cviková, J. dostupné na internete: <http://www.ruzovyamodrysvet.sk/sk/hlavne-menu/citaren/clanky-a-studie/maty>). Olympe napísala aj niekoľko pamfletov proti Robespierrovi, za čo ju dal popraviť, samozrejme

bez účasti na súde a ženské kluby nechal rozpustiť. Ani ostatní revolucionári sa nevyznačovali väčšou toleranciou voči ženám. Slávny Mirabeau, známy svojou škaredosťou, proti ním niekoľkokrát vystúpil a parížsky prokurátor Chaumette vyhlásil, že ženy sú "hanbou prírody".“ (Pinčíková, 2004, dostupné na internete : <http://blisty.cz/art/20815.html>)

Obr. 9 Olympe deGouges (1748 – 1793)



Prameň: Kiara, 2011, dostupné na internete :<http://server.sk/zaujímavosti/interesante/postavenie-zien-v-spolocnosti/>

Stále hanlivé vyjadrenia od veľkých francúzskych revolucionárov nedali však ženám pocit, aby tento boj ukončili, práve naopak.

Vo Veľkej Británii vystupuje z pozadia Mary Wollstonecraftová (1759-1797) s najznámejším dielom „Obrana ženských práv“. Pripravovala vo výchove a vzdelávaní dievčatá, písala romány, literárne kritiky a eseje s kontextom vzdelávaním a výchovou.

V 19. storočí priemyselná revolúcia, zrušenie nevoľníctva, rozvoj Spojených štátov amerických, či vznik ústav dali vynikajúce základy pre založenie spoločenských spolkov, hlavne spolkov moderného ženského hnutia, ktoré už neboli len vo vyššej spoločenskej triede, ale prebili sa už aj k pracovným, robotníckym a stredným triedam.

Pre postavenie ženy v spoločnosti vždy platili určité pravidlá – aby mala právnu subjektivitu, musela byť vydatá a keď sa muž a žena stali jediným subjektom, musela byť pod plnou mocou muža. Manžel bol stále správcom manželkinho majetku, jej vena, taktiež ručil za manželkine dlhy a delikty, ktoré spáchala. Nadalej stále však nemohla uzatvárať zmluvy, bez prítomnosti manžela nesmela rozhodovať o svojom majetku, nemohla žalovať, ani byť

obžalovaná. Pestúnstvo svojich detí mal stále vo svojej moci muž. Tento systém v 19. storočí už nemohol mať dlhé trvanie, bolo to obdobie búrlivých zmien vo všetkom, či už každodennom živote, v kultúre, umení, politike, filozofii, vo všetkom.

Ako už bolo spomínané, 19. storočie je storočie prevratných zmien v ponímaní ženského princípu. V tomto storočí sa prijali významné zákony:

1839 - Zákon o starostlivosti o dieťa zlepšuje práva matiek,

1857 - Zákon o manželstve a rozvode chráni rozvedené ženy a ženy žijúce v odluke,

1878 - Ženám je dovolené študovať na londýnskej univerzite,

1882 - Zákon o majetku vydatých žien umožňuje vydatým ženám kontrolovať svoj vlastný majetok,

1893 - Nový Zéland sa stáva prvou zemou, ktorá udeľuje ženám hlasovacie právo,

1897 - V Británii je založený Národný zväz spoločností žien za hlasovacie právo,

1903 – Emmeline Pankhurstová zakladá Sociálny a politický zväz žien.

(VisegradFund, 2015, dostupné na internete : <http://www.unipo.sk/public/media/23233/Postavenie%20c5%beeny%20od%20minulosti%20po%20su%c4%8dastnos%c5%a5%20v%20r%c3%b4znych%20kult%c3%barach.pdf>)

V roku 1907 sa Fínsko postaralo o ďalší prielom v rámci volebného práva pre ženy. Príslušníčky ženského pohlavia mohli voliť a byť dokonca volené - ako prvé na svete. V tomto roku do 200-členného parlamentu zvolili po prvýkrát 19 žien, odvtedy sa Fínsko držalo dva kroky vpred ako ostatný svet. Už v roku 1926 bola za ministerku sociálnych vecí vymenovaná žena.

V Nemecku, kde volebné právo žien schválili v roku 1919, bola poprednou predstaviteľkou ženského hnutia Anita Augspurgová. V Anglicku sa stala hybnou silou tohto hnutia rodina Pankhurstovcov. Emmeline Pankhurstová sa stala aktivistkou a zakladateľkou Ligy na presadenie volebného práva žien. Spolu s dcérami Christabel a Sylviou založili Sociálnu a politickú úniu žien. V roku 1918 premiér David Lloyd George povolil voliť ženám nad 30 rokov. Tri týždne pred Emmelinou smrťou bol schválený zákon, ktorý dával právo voliť všetkým rovnako. Mužom i ženám. (Kiara, 2011, dostupné na internete : <http://server.sk/zaujimavosti/interesante/postavenie-zien-v-spolocnosti/>)

Obr. 10 Emmeline Pankhurstová (1858 – 1923)



Prameň: Kiara, 2011, dostupné na internete : <http://server.sk/zaujímavosti/interesante/postavenie-zien-v-spolocnosti/>

Postavenie žien v spoločnosti sa dlho formovalo. Stále prevládala potreba muža mať dokonalú, krásnu a poslušnú manželku, ktorá sa starostlivo stará o rodinný krb. Pri nižších vrstvách bola však manželka tá, ktorá musela pomáhať pri zaisťovaní živobytia. Rozvíjajúca sa industrializácia potrebovala aj ženskú pracovnú silu.

Prelom 19. a 20. storočia znamenal pre ženy úplnú zmenu. To, o čom mohli dovtedy iba snívať a dúfať, sa pomaly začínalo uskutočňovať.

Ženy však už získavali lepší obzor, mali prístup k vzdelaniu a ich zvýšené sebavedomie zapracovali na tom, aby sa mohli zúčastňovať na voľbách, mali hlasovacie právo. Britské noviny v roku 1905 použili hanlivý názov na pomenovanie žien, ktoré bojovali za hlasovacie právo – suffragette (v angličtine a francúzštine znamená volebné právo). Sufražetky energicky, odhodlane a rázne vystupovali nielen v svojich spolkoch, ale aj na uliciach – vyšli do ulíc s transparentmi, zablokovali cestnú dopravu, či spôsobovali výtržnosti, a ak sa dostali za tieto výtržnosti do väzenia, uchýľovali sa k protestnej hladovke a zo zdravotných dôvodov boli radšej prepustené.

Tieto radikálne bojovnice za politické práva žien vybojovali v priebehu zopár desiatok rokov veľké ústupky. Už okolo roku 1920 dosiahli viacero víťazstiev, ako v hlasovacom práve, tak aj vo vzdelaní.

Počas 1. svetovej vojny mnoho mužov, otcov a manželov bolo odvedených na front a tým dali miesto ženám, ktoré sa podieľali na chode tovární a tým dokázali, že sa vyrovnajú

mužom. Po skončení 1. svetovej vojny tak dokázali presadiť úplné volebné právo (samozrejme, že nie na celom svete). V Británii v roku 1918 získali hlasovacie právo po dovŕšení tridsiateho roku života a o dva roky nato mali hlasovacie právo už aj americké ženy.

Obr. 11 Protest za volebné právo pre ženy vo Veľkej Británii



Prameň: <http://linoit.com/users/knjiznicarkamateja/canvases/Sufra%C5%BEetke>

Ženy, ktoré boli pri zrode feministického myslenia, by ani neverili, akým smerom sa ľudstvo začalo uberať, že to, čo niekedy bolo tabu, teraz je to bežné. V čo nesmeli ani dúfať, v dnešnej dobe nie je problém. Na prelome storočia sa začalo formovať hnutie na postavenie žien v politickej, ekonomickej, kultúrnej i súkromnej oblasti. Hovoríme o feministickom hnutí. Na rozdiel od sufražetiek bolo feministické hnutie jemnejšie, nerobili výtržnosti, ale skôr z intelektuálneho hľadiska sa zapájali do hnutia.

Obr. 12 Dokážeme to!



Prameň: <http://linoit.com/users/knjiznicarkamateja/canvases/Sufra%C5%BEEetke>

Rozmach zaznamenal po skončení prvej svetovej vojny, kedy sa pohli ľady a umožnilo sa ženám prvý raz voliť. Feminizmus sa v dnešnej dobe využíva v dvoch variantoch. Tou prvou variantou je pojem femineus, čo znamená z lat. ženský. Ide o ženské hnutie usilujúce sa o obranu ženských záujmov a zrovnoprávnenie žien s mužmi. Druhou variantou je interdisciplinárna veda o ženách – feministika. Jedná sa tu o otázky vedeckého smeru a sociálneho hnutia, aké je postavenie ženy v spoločnosti, v rodine, v práci, politike, kultúre.

Donedávna vyjadrovalo všeobecné označenie človeka buď s mužskou alebo so ženskou identitou. Pod výrazom gender equality sa ako samozrejmosť v medzinárodnej agende rozumelo rovnosť medzi mužmi a ženami v zmysle ich nediskriminácie, vzájomného rovnocenného postavenia, rovnakých možností a príležitostí v pracovnom, politickom a kultúrnom živote. Pod týmto chápaním vznikli aj prvé dôležité európske charty a dokumenty (Charta práv OSN, CEDAW - Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, Deklarácia OSN o odstránení násillia voči ženám, Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácejmu násilliu a o boji proti nemu...). V nich sa hovorí o dvoch pohlaviach – mužskom a ženskom, resp. o mužoch a ženách, o spravodlivosti medzi nimi či rovnocennosti pred zákonom i v praxi.

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW – Convention on the Elimination of Discrimination against Women, New York, 1959), ktorý prijala aj bývalá ČSSR a ktorý vstúpil do platnosti vyhláškou v roku 1987, ukladá prijať „všetky príslušné opatrenia na odstránenie diskriminácie žien v oblasti starostlivosti o zdravie, s cieľom zabezpečiť na základe rovnoprávnosti mužov a žien prístup k zdravotníckym službám, vrátane tých, ktoré sa vzťahujú na plánovanie rodiny“ (CEDAW čl. 12) , zabezpečiť „ prístup k primeraným zariadeniam starostlivosti o zdravie, vrátane informácií, poradenstva a služieb v oblasti plánovania rodiny“ (čl. 14) , garantovať mužom a ženám „rovnaké práva rozhodnúť sa slobodne a zodpovedne o počte a čase narodenia ich detí a mať prístup k informáciám, vzdelaniu a prostriedkom, ktoré im umožnia uplatňovať tieto práva“ (čl. 16). (Predáč, 2013, dostupné na internete : <http://www.lpp.sk/kultura-zivota-kultura-smrti/16029-rodova-rovnost/517-co-je-to-gender-a-na-co-sluzi>)

Pod pojmom gender rozumieme nielen rozdelenie sa na ženský a mužský rod, na ženy a mužov, ale ponímame celú identitu človeka. Tvrdí, že identita ženy a muža sa utvára samostatne – nezávisle od biologických daností. Gender diferencuje medzi rodom a pohlavím, pričom rod je sociálnou kategóriou a pohlavie biologickou odlišnosťou. Podľa teórie gender sa

systém dvojrodovosti formoval v kultúrnom, psychologickom a sociálnom aspekte na základe tisícročnej patriarchálnej mentality. Vierou teórie gender je, že ak sa zmažú rozdiely, ktoré sa budovali kultúrnymi podmienkami v predchádzajúcich tisícročiach, odstránime tak hegemoniu medzi mužom a ženou – rod sa chápe ako neutrálna kategória, kde si podľa vlastných preferencií zvolíme svoju vlastnú sexuálnu orientáciu.

Gender nekladie dôraz ani na genetickú výbavu – pohlavie, ani na sexuálnu náklonnosť a uvedomenie si orientácie jedinca, smerujúcej k znakom homosexuality, transsexualite a iným identitám, i keď dochádza k oddeleniu psychickému a fyziologickému hľadisku jedinca.

Ak by sme to zhrnuli, vyplýva nám z toho, že podkladom ku teórii gender je rodová rovnosť a v úplnom znení by sme to považovali za to, že je jedno, ako sa človek narodí, či je muž alebo žena, akú má biologickú výbavu. Gender schvaľuje paritu na tej istej úrovni – to, čo dokáže muž, dokáže aj žena, ako myslí muž, môže myslieť aj žena.

V súčasnosti sa dokonca veľakrát stáva, že žena je lepšie inteligenčne vybavená ako muž, že žena zvládne náročnejšie veci ako muž. Ide o rovnosť medzi oba pohlaviami. Ženy sa včlenili už do rôznych a všetkých pracovných oblastí, majú rovnaké práva, rovnaké pracovné príležitosti, podmienky k životu, takisto ako príležitosti seberealizácie. Už tým, že dokázali, že sú finančne nezávislé a samostatné, sme predčínili všetky očakávania minulých dôb. Samozrejme, stále však nemôžeme hovoriť o úplne všetkých ženách na celom svete, pretože v nevyspelých krajinách stále funguje model, že ženy sú ovládané manželmi alebo otcami, hlavne v moslimských a afrických krajinách.

(MagistraHistoria, 2014, dostupné na internete : <http://www.magistra-historia.sk/postavenie-zeny-v-stredoveku/>)

1.3 Etnicita

Dňa 28. októbra 1918 vznikla 1. Československá republika po rozpade a vojne zmietaným Rakúsko – Uhorskom. O dva dni nato sa konala martinská deklarácia, kde sa prihlásili k spoločnému štátu Čechov a Slovákov i zástupcovia Slovenska. „Hranice nového štátu stanovila Svetová mierová konferencia v Paríži, pričom súčasťou ČSR sa stala tiež Podkarpatská Rus. Československý štát tak mal 140 484 km² a 13 613 000 obyvateľov.“

Obr. 13 Slovensko v 1. ČSR: 1918 – 1938

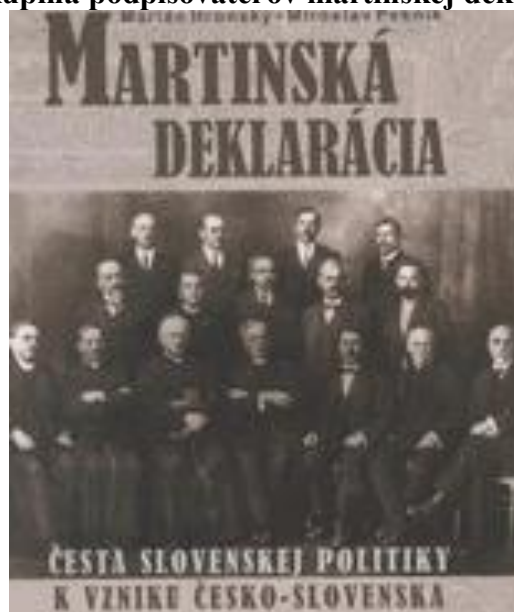


Prameň: dostupné na internete : <http://www.muzeumsnp.sk/historia/slovensko-v-1-csr-1918-1938/>

Počas 1. Československej republiky boli vynikajúce podmienky pre národnostné menšiny. Nakoľko sa Česi a Slováci brali ako jeden národ, Česi mali svoj jazyk a kultúru a Slováci mali slovenský jazyk a kultúru. Oba jazyky sa ponímali ako odnože českoslovenčiny. Nakoľko sa Česi obávali, aby neboli menší národ ako Nemci, ponímali toto spojenie za výhodu.

„Prvá ČSR sa často označuje ako „masarykovská demokracia“. Z istého hľadiska je to oprávnené. Liberálna ústava, fungujúci pluralitný systém politických strán a všeobecné volebné právo vytvárali kontúry demokratického politického systému, ktorý v danom priestore nemal páru. Na druhej strane však menšiny, ktoré takisto využívali výhody vyplývajúce z vyššie uvedených skutočností, vnímali národnostnú realitu československej republiky predsa kriticky.“ (Tóth at. all, dostupné na internete : http://kor-ridor.eu/files/2014/06/korridor_2014-4_kritika_attila-simon.pdf)

Obr. 14 skupina podpisovateľov martinskej deklarácie



Prameň: <http://www.uniknihy.sk/userfiles/eshop/product/image/large/9788022410472.jpg>

29. februára 1920 sa Československo stalo parlamentnou demokratickou republikou, ktorá mala rozdelenú moc na: zákonodarnú (národné zhromaždenie – Poslanecká snemovňa a Senát), súdnu (Najvyšší súd) a výkonnú (prezident). Charakter štátu bol demokratický, čo akcentovalo na zrušenie stavovských výsad a s tým spojené zrušenie šľachtických titulov. Nastala sloboda tlače, zhromažďovania, hlasovacie právo garantovala ústava. Dokonca bol uzákonený osemhodinový pracovný čas s právom na štrajk ako aj podporu v nezamestnanosti.

1. Československá republika sa delila na 4. krajiny: Česko, Moravsko-Sliezsko, Slovensko, Podkarpatsko.

Obr. 15 Prvá Československá republika do roku 1938



Prameň: <https://hvorecky.sk/tag/ceskoslovensko/>

Prvá Československá republika odolávala rôznym totalitným tendenciám z rôznych strán a stále si zachovávala svoj demokratický ráz, nakoľko sa tu miešali rôzne kultúry a ich historické zázemie, hospodárska štruktúra bola taktiež rôznorodá a národnostná štruktúra rozmanitá. Centrom vedenia bola Praha, z kade bolo všetko riadené.

Národnostné etnicity na Slovensku:

Národ československý tvorilo 66,5 %, Nemeckú etnicitu utváralo 23,4 % - obsadzovali územie najmä v Bratislave, na Spiši a na Hornej Nitre.

Problematickou od počiatku sa stal najmä vzťah nemeckej etnicity k novému štátu, a to i napriek tomu, že všetky menšiny získali rozsiahle práva garantované ústavou. Nemci sa vďaka koncepcii československého národa ocitli v postavení menšiny, hoci počtom obyvateľstva boli na druhom mieste za Čechmi a v ekonomickej oblasti sa Čechom prinajmenšom vyrovnali. Na druhej strane „neexistencia“ osobitného slovenského národa slúžila ako argument pre odmietanie skutočnej samosprávy pre obyvateľov.

Obr. 16 Dvojjazyčné vyobrazenie označenia obce - Kunešov



Prameň: <https://nasziar.sme.sk/c/6593862/nemecka-mensina-v-krahuliach-stupla.html>

Príslušníci maďarskej etnicity tvorili 5,6 % - juh Slovenska. Maďarské etnikum prešlo najväčšou zmenou, nakoľko z vládnuceho ľudu sa stali národnostnou menšinou.

Na prelome 9. a 10. storočia prišli prvé skupiny Maďarov a usadili sa na juhovýchode a juhozápade krajiny. Až v 11. storočí sa usadili na juhu stredného Slovenska. Postupne v 15. – 16. storočí prichádzalo čoraz viac maďarského obyvateľstva, ktoré unikali pred nájazdmi nebezpečných Turkov na Slovenské územie. Po rozpade Rakúsko – Uhorska a vznikom Česko – Slovenska sa v roku 1918 Maďari dostali na naše územie ako národnostná menšina. V roku 1938 prebehla viedenská arbitráž, kde bola časť južného Slovenska pripojená k Maďarsku.

Obr. 17 Dvojjazyčné označenie obce – Veľký Meder - Nagymegyér



Prameň: <https://aktualne.atlas.sk/slovensko/spolocnost/dvojjazycne-tabule-ostavaju-dohovorit-je-tazsie-uradnici-potrebuju-tlmochnikov.html>

Rusínska etnicita tvorila 3,5 % - sústreďovali sa na severovýchode Slovenska. V 11. – 12. storočí sa začalo osídľovanie severovýchodného územia Slovenska. Túto etnickú skupinu tvorili prevažne pastieri a sediaci. Dôležitým činiteľom tejto etnickej skupiny bolo ich náboženstvo, tzv. ruská viera – pravoslávie, ktorá sa od roku 1646 nazývala gréckokatolícka. Na našom území sa objavil ruský, rusínsky a ukrajinský smer etnickej orientácie tejto menšiny. Najsilnejšou pozíciou bol a aj ostal rusínsky smer, ktorý podporovalo aj gréckokatolícke duchovenstvo.

Obr. 18 Kroje ako kultúrne dedičstvo Rusínov na Slovensku



Prameň: <http://kosicednes.sk/dennik/clanky/christos-razdajetsja-rusinske-tradicie-na-vianoce-pretrvavaju/>

Židovskú menšinu utváralo 1,3 % – infiltrovaní v celom štáte. Boli to väčšinou podnikatelia a inteligencia. V období medzi dvoma svetovými vojnami sa šírila sionizmus, čo znamená snahu o vytvorenie vlastného štátu.

Prvé správy pochádzajú z 10. storočia, kde židovské etnikum prišlo s rímskymi légiami na naše územie. Pod dodržiavaním svojich kultúrnych a hlavne náboženských predpisov sa izolovali, ale ich hlavným problémom bola diskriminácia ako v súkromnom, tak i v politickom živote. V 19. storočí došlo k náboženskému prerozdeleniu Židov – a to na ortodoxných, reformovaných a tzv. status quo ante. Zaujímavé je to, že síce boli od svojho rodného domova ďaleko, stále používali medzi sebou hebrejský jazyk a jidiš.

Obr. 19 Predstavitelia židovského obyvateľstva



Prameň: <https://www.google.sk/search?q=%C5%BEidovske+foto&client=firefox-b&tbm=isch&imgil=qPhWvsN-ZuBa2M%253A%253Bk-vu5Qi1L6hbEM%25>

Špecifické etnické spoločenstvo na Slovensku tvorí aj rómska menšina, ktorá až v roku 1991 bola uznaná za národnostnú menšinu. Príchod Rómov na územie Slovenska sa datuje okolo roku 1332, kde bol zaznamenaný pobyt v Spišskej Novej Vsi. Začiatkom 15. storočia prišli do Košíc od Budína cez Miškolc a v 16. storočí sa objavili v Prešove. Rómska etnická skupina sa rozšírila po celom území Slovenska a po 18. storočí bola väčšina Rómov u nás už natrvalo usadená, jej najväčšia koncentrácia je zastúpená na východnom Slovensku. V druhej polovici 19. storočia prišli z dnešného Rumunska olašskí Rómovia – je to kočovný kmeň a dodnes tvoria vyše 5% z Rómov. Venovali sa hudobníctvu a tradičným remeslám – boli to kováči, košíkari, zvonkári a i.

Rómovia žili a žijú dodnes v provizórnych obydliach, v stanoch, vozoch krytých plachtou a v dnešnej dobe sú najvyspelejším obydliím maringotky.

„Podľa Amnesty International patria medzi najchudobnejšie a najrýchlejšie rastúce etnické skupiny nášho kontinentu. Koľko ich v skutočnosti je, ťažko odhadnúť. Niektoré krajiny ich počty vôbec nevidia, kým v iných, a patrí sem aj Slovensko, sa Rómovia často hlásia k majoritnému obyvateľstvu. Konzervatívne hodnoty hovoria pre územie Európy o štyroch miliónoch, niektoré rómske organizácie však uvádzajú až tri a pol násobne vyššiu hodnotu. Isté je, že na starom kontinente tvoria jednu z najväčších menšín.“

Obr. 20 Rómske ženy v tradičných krojoch



Prameň: <http://matica.sk/events/event/romska-piesen-2016/>

Popri ostatných národnosti žijeme v symbióze s etnickými skupinami ako napríklad Bulhari, Chorváti, Srbi a iné.

V pozitívnom chápaní národnostných etník môžeme povedať, že prelínanie sa kultúr jednotlivých národností, spolupráca a priateľské vzťahy má za následok vznik multikultúrnej spoločnosti. Preberáme od iných etník len tie pozitíva, ktoré sa nám páčia, napríklad kroje, určitú filozofiu života, ich výrobky, produkty a iné.

Negatívum sa prejavilo v spolunažívaní, nakoľko v prehlbovaní ich filozofie a radikálnych názorov nie je pre každého, pretože na otázky politických tém, náboženstva a samostatnosti má každý vyhranený svoj vlastný názor. Najmä tieto negatíva sa prejavili hlavne v období šírenia a prenikania fašizmu, ktorý podporoval, umocňoval a napomáhal v etnickú neznášanlivosť. Čítajte viac: <https://korzar.sme.sk/c/4586917/patstorocnica-prichodu-romov-na-slovensko.html#ixzz4bQ4PZs8u>

2 NÁMETY NA APLIKÁCIU ĽUDSKO-PRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ DEJEPISU

2.1 Práva detí

Cieľom témy – práva dieťaťa je sprostredkovať žiakom historický vývoj procesu inštitucionalizácie dokumentov o ľudských právach a následnú implementáciu občianskych a politických práv do života každého jedinca. Ide o oblasť zmapovania a definovania ľudských práv, ako aj práv dieťaťa. Vyučovacie metódy obsahujú predovšetkým spôsoby zážitkového učenia, diskusie, kooperatívne a komparatívne metódy, ako aj sebareflexiu.

Podľa konkrétneho obsahu vývinových období prezentovaných tém v jednotlivých ročníkoch postupne zaraďujeme poznatky o vzniku a význame historických ľudsko-právnych dokumentoch, ako je: Magna Charta Libertatum (1215), Zlatá bula (1222), anglická Listina práv (1689), francúzska Deklarácia práv človeka a občana (1789), Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948), európsky Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950), ale aj podmienky vzniku dokumentov prijatých (Česko) - Slovenskou republikou na ochranu ľudských práv. Aby mohla byť konkrétna téma odprezentovaná žiakom, musíme si zdefinovať výkonový a obsahový štandard, výchovné ciele, ako aj motiváciu.

Výkonový štandard:

Žiak sa má vedieť orientovať v základných dokumentoch o ľudských právach. Chápe svoje ľudské práva. Poznatky o ľudsko-právnej problematike má vedieť systematizovať v historických súvislostiach a s ohľadom na ich význam vo vzniku a vývoji demokratických spoločností. Vie použiť nadobudnuté základné osobnostno-sociálne spôsobilosti a zručnosti na vytváranie vlastného názoru, hodnotových orientácií a postojov na jednotlivé historické obdobia z hľadiska dodržiavania ľudských práv a slobôd.

Obsahový štandard:

Žiak pozná základné dokumenty týkajúce sa ľudských práv platné v európskej i národnej legislatíve vychádzajúc z historického kontextu a zamerané predovšetkým na práva detí. Rozumie pojmu ľudské práva, pričom ich aj vie vymenovať a stotožniť sa s nimi. Žiaci si vedia uvedomiť svoju rôznorodosť a vedia akceptovať „iných“ ľudí.

Výchovné ciele:

Žiak pozná pojmy ako sú ochrana ľudských práv, ľudské práva, deklarácia, dohovor. Žiaci chápu a vedia odlišiť nadobudnuté kognitívne poznatky v bežných situáciách osobného, každodenného života, rešpektovať práva každého človeka, jeho individualitu, rôzny životný

štýl, kultúru. Žiak dokáže aplikovať princípy ľudských práv vo vzťahu k iným ľuďom v rámci svojho mikro a makro sveta. Žiak/žiačka dokáže analyzovať rozsah svojich ľudských práv, čo môže a nemôže konať voči iným ľuďom.

Základným cieľom je prevencia prejavov intolerancie, rôznych foriem diskriminácie, rasizmu, xenofóbie nielen v školách a školských zariadeniach, ale aj pri mimoškolských aktivitách a v rodinnom prostredí. Žiak si dokáže uvedomiť svoje konanie a kriticky ho preskúmať, vie zaujať vhodné stanovisko v rôznych životných situáciách. Žiak si dokáže osvojiť svoje ľudsko-právne a demokratické hodnoty.

Motivácia:

K prezentácii tém o ľudských právach môžeme použiť rôzne formy znázornenia historických, ako aj súčasne platných dokumentov na Slovensku a v zahraničí, príp. ukážky z historických filmov, obrázkov a pod. Využiť môžeme aj diskusiu na tému ľudských práv.

Aktivity detí – jeden z námetov:

Prezentujeme napr. Všeobecnú deklaráciu ľudských práv, ktorá bola prijatá Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov(A/RES/217, 10. december 1948). Žiaci si majú zapamätať čo najväčší počet vymenovaných ľudských práv. Následnú diskusiu vedieme tak, aby žiaci vedeli rozoznať, čo sú a čo nie sú ľudské práva. Otázky a príklady môžu byť trochu aj zavádzajúce.

Otázky, úlohy:

1. Kedy a kde vznikla deklarácia?
2. Čoho sa týka (všeobecne) deklarácia ľudských práv?
3. (V jednoduchosti) – koľko bodov deklarácia zahŕňa?
4. Majú všetci ľudia rovnaké ľudské práva?

2.2 Gender

Vymedzovanie základných mužských a ženských princípov, rola muža a ženy sa v priebehu histórie spoločnosti menili. Dôležitú úlohu tu hrajú vonkajšie spoločensko-politické podmienky, ale aj kultúrne, psychologické a sociologické aspekty. Vo vyučovaní dejepisu je téma gender prezentovaná najmä v kontexte: vývoj názorov na gender-problematiku v priebehu histórie, gender a spoločnosť, gender a ľudské práva, gender a vzory, gender a jazyk, gender, rod a rodová rovnosť ...

- Vo vyučovacom obsahu môžeme tému gender spomenúť napr. pri: emancipačnom procese v USA, kde bojovali americké osady za nezávislosť,
- v Európe – Veľkú francúzsku revolúciu,

- aktivity žien smerujúce k zrovnoprávneniu žien s mužmi,
- zaužívané stereotypné vnímanie role ženy a role muža v rodinách v jednotlivých historických obdobiach a pod.

Výkonový štandard:

Vedieť správne používať pojem gender a identifikovať jeho znaky v historických súvislostiach dejín.

Obsahový štandard:

Poznať dejiny „genderu“ ako women's history, ich etablovanie v 20. storočí v západnej Európe a Spojených štátoch amerických. Poznať a pochopiť význam pojmu gender, jeho vznik – historické, kultúrne, spoločenské a psychologické podmienky jeho vzniku. Chápať pojem feminizmus, vedieť vysvetliť jeho význam v histórii. Vedieť identifikovať prvky feminizmu a odlišnosti v postavení ženy a muža v spoločnosti v historickom kontexte.

Výchovné ciele:

Žiaci poznajú pojmy ako sú: gender, rodová rovnosť, revolúcia, emancipácia. Žiak na jednej strane chápe a druhej strane vie odlíšiť postavenie muža a ženy, žien vo svete. Žiak dokáže aplikovať ľudské práva v postavení mužov a žien. Dokáže si uvedomiť dôležitosť rodovej rovnosti doma, ako aj vo svete a vie kriticky preskúmať ich dôležitosť, ako aj zaujať k nim vhodné stanovisko.

Motivácia:

Na prezentáciu témy gender môžeme použiť poznatky o hnutí Sufražetky (medzinárodné hnutie žien), ktorého cieľom bol boj o volebné právo. Hnutie vzniklo v roku 1848 v USA, na európskom kontinente sa objavilo v 70. rokoch 20. storočia vo Veľkej Británii – kde petíciu požadujúcu hlasovacie právo žien podpísalo až 3 mil. ľudí, na základe čoho bolo volebné právo žien uzákonené.

Aktivity detí – jeden z možných námetov:

Dramatizácia – vymenené role

Chlapec hrá rolu dievčaťa, dievča hrá rolu chlapca. Obsahom dramatizácie je znázornenie toho, čo si myslia muži, že robia ženy (rozpráva žiak) a naopak, čo asi robia muži (rozpráva žiačka) v súkromnom a pracovnom živote. V aktivite ide o reflexiu konania, vnímania a pocitov jedného pohlavia na konanie a vnímanie sveta druhého pohlavia. Žiaci sa vciťujú do osoby iného rodu a tak lepšie chápu, čo znamená rodová rovnosť v súčasnom svete.

Otázky, úlohy

1. Aké úlohy a činnosti vykonáva muž a žena v súkromnom živote?
2. Je podľa Vás správne, aby muž a žena si boli vo všetkom rovní?

2.3 Etnicita

Cieľom témy – etnicita je vedieť identifikovať jednotlivé národnostné menšiny a etnické skupiny, ktoré sa vyskytujú nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Ďalším cieľom je porozumenie právam menšín.

Výkonový štandard:

Zmapovať regionálne dejiny v oblasti národnostných skupín a etnických zoskupení. Hodnotová orientácia, ako aj životný postoj k národnostným menšinám, je jedným zo základných predpokladov zdravého vývinu žiaka a jeho osobnosti vo vzťahu k menšinám. Kognitívne poznatky (vedomosti) sa prelínajú do osobného a teda každodenného života žiaka. Žiak vie správne identifikovať politický systém Československej republiky (ďalej len „ČSR“), rozpoznať mnohonárodnostný charakter ČSR, ako aj pracovať so školskými a historickými prameňmi z daného historického obdobia.

Obsahový štandard:

Regionálne dejiny dávajú žiakom možnosť zoznámiť sa s historickým vývojom regiónu, v ktorom žijú. Obsah orientovaný na regionálne dejiny v nadväznosti na etnicitu, využitie a rozšírenie vedomostí o regionálnych dejinách v menšinovom a väčšinovom regionálnom priestore žiakovi poskytujú získanie prehľadu o národoch a národnostiach žijúcich v ČSR. Žiak nadobúda prehľad o našej kultúre, spolkoch, fungovaní vtedajšieho školstva, a to vždy v kontexte dodržiavania ľudských práv. Ťažiskový pojem je centralizmus a autonómia, ktoré chápu v širšom i užšom kontexte organizovaných majoritných spoločenstiev a minoritných skupín.

Výchovné ciele:

Žiaci poznajú pojmy ako sú: Zakarpatská Ukrajina (Podkarpatská Rus), národnostná menšina, etnikum, autonómia a centralizmus. Žiak chápe a vie odlíšiť rozdielnosti medzi majoritným a minoritným obyvateľstvom v štáte. Vie pochopiť kultúru a rozdielnosti jednotlivých národnostných menšín, snaží sa ich pochopiť a akceptovať. Dokáže aplikovať princípy ľudských práv vo vzťahu v danom historickom kontexte dejín. Žiak dokáže analyzovať rešpektovanie danej dobovej situácie a odlišností jednotlivých menšín žijúcich v určitej krajine. Žiak si dokáže uvedomiť, že okrem majoritného obyvateľstva v krajine žijú

aj iné národnostné menšiny a vie kriticky preskúmať danú situáciu a zaujať vhodné stanovisko. Hlavným cieľom je akceptácia a rešpekt práv všetkých národnostných menšín nachádzajúcich sa v danom priestore, i získanie a uplatňovanie pozitívneho postoja žiakov k menšinám žijúcim na danom území. Učitelia aktívne uplatňujú svoju tvorivosť pri tvorbe špecificky regionálne zameraných učebných textov, úloh, prezentácií konkrétnych historických informácií o danom regióne.

Motivácia:

1. Položíme žiakom otázku, čo chápeme pod pojmom národ, etnikum.

V heuristickej diskusii uvádzame príklady národov so spoločným územím, štátom, jazykom, alebo národy, u ktorých niektorá charakteristika chýba / chýbala. (Indovia, Židia...) Pojem etnicita má pôvod v latinskom vyjadrení „nasci“ – narodiť sa a „nationem“ – rod, resp. rasa. Jedným z predpokladov národa je jeho silný kolektívny pocit spolupatričnosti. Starovekí Gréci používali slovo “ethnos” vo viacerých významoch a súvislostiach. Pojem Ethnos mohol označovať skupinu ľudí, zvierat alebo predmetov (ethnoslaon – zástup mužov, ethneaornithon – krdeľ vtákov). Používalo sa tiež pre označenie rodu (ethnosgunaikon – ženy ako celok) a slúžilo najmä pre vymedzenie príslušníkov určitej komunity (Herodotos hovorí o “to Medikonethnos” – obyvateľoch obce Medikon).

2. Prezentujeme krátke video zo života diametrálne odlišnej kultúry dvoch národnostných menšín, alebo dvoch na Slovensku žijúcich menšín v minulosti.

3. V diskusii rozvieme problematiku regionálnych dejín národnostných skupín obyvateľstva na našom území. Napr. na území Podkarpatskej Rusi žili v období Československej republiky mnohé národnosti a národy – Slováci, Česi, Ukrajinci (rôznych politických a jazykových orientácií), Maďari, Rusi, Rumuni. Zameriame sa na spolunažívanie týchto skupín v rôznych historických obdobiach v porovnaní so súčasnosťou.

Aktivity detí – jeden z možných námetov:

Rozdelíme triedu na dve skupiny, prvá bude reprezentovať majoritnú časť obyvateľstva, druhá jednu z národnostných menšín, ktoré žijú na Slovensku (česká, nemecká, maďarská, ukrajinská, poľská, rumunská, rómska a pod.). Žiaci medzi sebou komunikujú a mali by vnímať vzájomné rozdiely medzi menšinami.

Otázky, úlohy:

1. Ktoré národnostné menšiny pôsobili na území Podkarpatskej Rusi?
2. Viete aké mali práva jednotlivé národnostné menšiny tu žijúce?

3 APLIKÁCIA VYBRANÝCH ĽUDSKO-PRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ DEJEPISU NA ZŠ V 5. – 9. ROČNÍKU

3.1 5. ročník základnej školy - téma: Gender

Téma: *Obrazy starovekého sveta*

Ženy v obrazoch

Zahľad' sa na tieto obrázky. Skús vyjadriť svoje pocity v rámci toho, čo cítiš, keď sa pozeráš na tieto ženy v antickej spoločnosti.

Obr. 21 Ženy v staroveku



Prameň: https://www.google.sk/search?q=%C5%BEeny+v+staroveku+obr%C3%A1zky&client=firefox-b&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwjyu_yJ9vjSAhXEESwKHTMDAkWQ7AkIKA&biw=1536&bih=827

Zdá sa, že žena naľavo sa opiera o podstavec. Myslíš, že je to len z dôvodu krátkodobej únavy alebo má za sebou ako každý iný, tak aj tento náročný deň a že už nedokáže ďalej pokračovať?

Žena v strede má pri sebe hudobný nástroj. Myslíš, že na tento hudobný nástroj hrá sama od seba rada alebo jej to bolo prikázané, aby sa to naučila a tak vyzdvihla svoj úspech? Čo ak jej to prikázal jej otec alebo manžel, že sa musí naučiť hrať na tento hudobný nástroj a nemohla s ním nesúhlasiť?

Žena vpravo je evidentne zúfalá. Ale prečo?

Veď ženy po jej ľavici sú úplne spokojné – jedna sa podopiera o lavicu a druhá hrá na hudobnom nástroji.

Čo si myslíš, že čo sa tam odohráva v skutočnosti? Myslíš, že ženy na tomto obrázku sú šťastné a spokojné? Ale čo ak to tak nie je. Čo ak tá žena napravo je zúfalá a žena naľavo ľahostajná k svojmu životu? Myslíš, že majú vo svojom prostredí – teda doma – zázemie a že ich manžel sa k nim správa tak ako má? Čo aj je to naopak?

Pomysli si, že tvoja mama je ako tá na obrázku napravo. Vyzerá unavene a zničené a evidentne ju niečo trápi. Vži sa do jej starostí. Svet okolo teba je v ustavičnom pohybe a rozruchu a tvoja mama sa bojí o teba a o všetko okolo nej.

Odpovedaj na otázky:

1. V akom postavení sa nachádzali ženy v Grécku?
2. V akom postavení sa nachádzali ženy v Ríme?
3. Na čo všetko predurčovala antika ženy?
4. Uveď rozdiely, v akom postavení sa nachádzali ženy v Ríme. Chcel by som pre svoju matku také isté postavenie ako v antickej spoločnosti?
5. V akej spoločnosti má postavenie moja matka?

Obr. 22 Ženy minojskej kultúry v starovekom Egypte



Prameň: <http://www.egyptan.sk/clanky/archeologia/stredomorie/minojska-kultura/>

3.2 6. ročník základnej školy – téma: Gender

Téma: *Život a politické pôsobenie Margaret Thatcherovej*

Cieľ: žiaci si pozrú video o živote a politickej pôsobnosti ženy – predsedníčky vlády Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska – Margaret Thatcherovej.

Nastupuje diskusia:

Žiakom kladieme otázky:

1. Myslíte si, že dosiahla vo svojom živote, ako žena na poste premiérky Veľkej Británie úspech?
2. Bola symbolom zmeny v politike?
3. Ako na vás pôsobí Margaret Thatcherová?
4. Chceli by ste byť ako ona?
5. Skúste popísať charakteristiky správania sa Margaret Thatcherovej?
6. V čom bola úspešná ako žena?

Obr. 23 Margaret Thatcher (1925 – 2013)



Prameň: <http://zenskyweb.sk/zeny-ktore-zmeili-svet-margaret-thatcherova>

3.3 7. ročník základnej školy - téma: Práva detí

Cieľ: žiaci majú pochopiť, ako sa ťažko žije ľuďom bez porozumenia, pomocou ľudských práv

Metodický postup:

Vyberieme dvoch žiakov – dobrovoľníkov, ako figuríny a dvoch ďalších pomocníkov.

Pomocou lepiacej pásky popriliepame kartičky na našich figurantov nasledovne:

- Právo na život – práva noha
- Právo na súkromie – pravá ruka
- Sloboda pohybu – ľavá noha
- Sloboda pohybu – ľavá noha
- Sloboda vyznania – ľavá ruka
- Sloboda slova – ústa

Keď máme pripravených figurantov začneme pracovať. Prvý predstavuje príslušníka národ, ktorému nikdy nikto nesiahol na jeho práva. Voľne sa pohybuje po triede, keď je unavený si sadne, komunikuje s ostatnými Druhý patrí k národu, ktorého ľudské práva sú neustále porušované. Porušovanie znázorníme tak, že postupne:

1. previažeme mu ústa šatkou – prichádza o slobodu slova,
2. priviažeme mu k telu pravú ruku – prichádza o súkromie,
3. priviažeme mu k telu ľavú ruku – prichádza o slobodu vyznania,
4. priviažeme mu pokrčenú ľavú nohu – prichádza o slobodu pohybu.

Pri každom priväzovaní vyzveme ľubovoľného žiaka z triedy, aby spolužiaka priviazal, t. j. aby ho obral o nejaké právo. Postupne žiaka zväzujeme, oberáme ho o jednotlivé práva. Pred skupinou stojí na jednej nohe poviazaný žiak. Súčasne s tým, ako ho zväzujeme, kladieme rôzne otázky. On sám nám na ne nemôže odpovedať pretože sme ho hneď na začiatku pripravili o slobodu slova.

Pýtame sa skupiny:

Chceli by ste si s ním vymeniť miesto?

Ako by sa vám žilo bez úst, pravej ruky, či ľavej nohy?

Menili by ste si miesto s druhým žiakom?

Je dôležité porozumenie medzi ľuďmi, krajinami? Prečo?

Medzi tým zviazaný žiak stojaci na jednej nohe stráca silu, začína byť nervózny. Ale nemôže protestovať. Hľadáme niekoho z ostatných, kto ho vezme a položí na lavicu a priviažu mu aj pravú nohu. Úplne tak stratí možnosť pohybu – pripravili sme ho o všetky jeho práva.

Ďalej sa pýtame žiakov...

Aké ste mal pocity v úlohách figurantov?

Myslíte si, že sa dokážete vcítiť do ľudí, ktorým chýbajú práva?

Viete im porozumieť?

Bolo ťažké priväzovanie spolužiaka?

Ako je to s rešpektovaním ľudských práv v škole, u nás vo svete?

Obr. 24 Práva detí



Prameň: <https://slobodnyvysielač.sk/wp-content/uploads/2016/08/prava-deti.png>

3.4 8. ročník základnej školy - téma: Etnicita

Téma: *Byť sám sebou, vedieť obhájiť svoje práva a názory*

Pomôcky: 13 ks papier A4, fixky, lepiaca páska

Každý jeden A4 papier z 10 ks obsahuje národnostné pomenovanie:

1. Slováč; 2. Čech; 3. Maďar; 4. Slováč; 5. Róm; 6. Iránec ; 7. Číňan; 8. Róm; 9. Turek;
10. Maďar.

Z triedy vyberiem 13 žiakov, ktorý budú predvádzať scénu.

Na chrbát desiatich žiakov nalepíme lepiacou páskou papiere s národnostnými pomenovaniami tak, aby žiak netušil, ktorú národnostnú skupinu predstavuje a budú sa uchádzať o zamestnanie.

Ostatní traja žiaci budú predstavovať potencionálnych zamestnávateľov v:

- Reklamná agentúra (plat 2000 eur)
- Personálna agentúra (plat 1000 eur)
- Robotník / UPSVaR (plat 450 – 0 eur)

Reklamná agentúra môže zobrať iba Slováka, Čecha a Maďara. Personálna agentúra môže do svojho tímu zamestnať len Slováka, Maďara a Číňana. Pri robotníckej profesii je vítaný ktokoľvek okrem Iránca.

Žiaci – zamestnanci budú migrovať medzi potencionálnymi zamestnávateľmi najprv čelom k nim a potom chrbtom a budú svoje schopnosti predávať ako najlepšie budú vedieť.

Ku koncu, keď už svojho zamestnávateľa budú poznať, uvidíme diskusiu na témy:

- Ako sa ti páčilo byť v koži iného národa?
- Ľahko sa ti dalo zamestnať?
- Ako si sa pre to musel „predať“, čo všetko si musel urobiť?
- Ako sa ti páčilo byť od zamestnávateľa odmietnutý?
- Ako by si to zmenil?
- Odsudzuješ svoju národnosť za to, že máš zlú prácu?

Obr. 25 Žiaci na základnej škole



Prameň: <http://www.alohawai.sk/news/sloboda-vo-vychove-deti-pociatky-uedomovania-dietata/>

3.5 9. ročník základnej školy - téma: Etnicita

Téma: *Reakcia na odmietnutie pri výbere ľudí - etnicita*

Cieľom aktivity:

- Precítanie situácie odmietnutia,
- Uvedomenie si ako v takomto prípade reagujeme,
- Naučiť sa adekvátne reagovať,
- Poukázať na nespravodlivé, diskriminačné odmietnutie.

Priebeh aktivity:

Usporiadame si triedu napr. dáme stoličky do kruhu. Vyberieme účastníkov aktivity a namodelujeme nasledovnú situáciu:

Vžite sa do situácie dievčaťa, ktorá sa chce stať členkou klubu hostesiek. Ste šarmantný, pravý manažérsky typ, už ste takúto prácu robili a boli ste v nej úspešný. Všetci zainteresovaní vás chválili a odporúčali na takýto typ práce. Preto ste sa rozhodli uchádzať o miesto hostesky. Vedúca klubu vás však odmietne, hoci ostatní členovia komisie majú iný názor. Vy tu prácu strašne chcete a ste ochotný urobiť všetko preto, aby ste ju získali. Ako dôvod uvedie, že ste podľa nej dosť malý, tučný, nepekný (Rómka, černoška, máte okuliare) a majú iné kritéria na prijímanie pracovníkov. Nechce vás prijať.

V aktivite budeme sledovať ako aktéri reagujú v takejto situácii. Či sa nechajú ovládnuť

Obr. 26 Reakcia človeka pri odmietnutí



Prameň: <http://www.vztahovaporadna.sk/odmietnutie-moze-boliet-viac-ako-facka/>

Zúčastneným položíme otázky:

Ako si sa cítila? Aké pocity si prežívala bolo ti to príjemné? Myslíš, že si bola diskriminovaná?

Pre ostatných:

Ako uchádzačka a vedúca reagovali? Reagovala násilne, agresívne, únikom alebo dohodou, asertívne.

Ako by ste reagovali vy a prečo?

Volili by ste iný spôsob riešenia?

Ak by vedúca klubu hostesiek nebola ochotná prijať černocha alebo Róma, bola by to diskriminácia?

Aké typy diskriminácie poznáte? A kedy by sa jednalo o iný typ?

Touto aktivitou sme chceli poukázať na vhodné, adekvátne reagovanie. Je dôležité kontrolovať svoje prežívanie. Je dôležité vcítiť sa do úlohy iných, kontrolovať svoje emócie. A taktiež sme poukázali na znevýhodňovanie ľudí, ktorí sa od nás niečím líšia.

ZÁVER

V práci sme prezentovali aktuálne problémy ľudsko-právnych tém. Navrhli sme praktické riešenie a uplatnenie predmetných tém vo vyučovacom procese 2. stupňa základných škôl.

V prvej kapitole sme sa orientovali na teoretické vymedzenie jednotlivých ľudsko-právnych tém. V nasledujúcej kapitole sme načrtli štandardy, ciele a aktivity jednotlivých tém. V tretej kapitole sme sa orientovali na praktické uplatnenie konkrétnej vybranej ľudsko-právnej témy vo vyučovacom procese predmetu dejepis na 2. stupni základných škôl.

Problematika ľudsko-právnych tém je riešená s podporou grantových prostriedkov projektu KEGA č. 008UMB-4/2015 Ľudské práva a protipredsudková výchova.

LITERATÚRA

- CVIKOVÁ, J. Olympe deGouges – Deklarácia práv ženy a občianky In *ruzovymodrysvet.sk*
Dostupné na internete : <<http://www.ruzovymodrysvet.sk/sk/hlavne-menu/citaren/clanky-a-studie/7-statocnych/jana-cvikova:-olymp-de-gouges-deklaracia-prav-zeny-a-obciany>>.
- European Union. Ľudské práva. Ochrana základných práv v EÚ In *europa.eu*, 16.06.2016.
Dostupné na internete : <https://europa.eu/european-union/topics/human-rights_sk>.
- KIARA, 2011. Postavenie žien v spoločnosti In *server.sk*, 27.09.2011, online. Dostupné na internete : <<http://server.sk/zaujímavosti/interesante/postavenie-zien-v-spolocnosti/>>.
- KALISKÝ, J. (ed.) 2016. Globalizovaná súčasnosť, jej morálne a osobnostné výzvy v kontexte etickej výchovy. Zborník štúdií z medzinárodnej vedeckej konferencie. B. Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, Belianum, 2016. 495s. ISBN 978-80-557-1167-6.
- KYSELOVÁ, J, - POLÁKOVÁ, E. 2016. Multikultúrna výchova ako prierezová téma v etickej výchove. In Ligas, Š. – Poláková, E. *Prierezové témy v etickej výchove*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB, 2016. ISBN 978-80-557-1106-5. s. 82- 109.
- LIGAS, Š. – POLÁKOVÁ, E. 2016. *Prierezové témy v etickej výchove*. Banská Bystrica: Belianum. Pedagogická fakulta UMB, 2016. ISBN 978-80-557-1106-5.
- MagistraHistoria, 2014. Postavenie ženy v stredoveku In *MAGISTRA HISTÓRIA*,8. jún 2014, online. Dostupné na internete : <<http://www.magistra-historia.sk/postavenie-zeny-v-stredoveku/>>.
- MIŠKOLCIOVÁ, L., ŽILINČIKOVÁ, Z., 2007. *Žena v čase*, 2007. s. 14, Dostupné na internete : <http://www.gjgt.sk/digitalna_studovna/dejepis/2007/60%20ZENA%20V%20CASE,2007.doc>.
- PINČIKOVÁ, Z. 2004. Postavenie ženy v 19. storočí In *Britské listy*, 26.11.2004,online. Dostupné na internete : <<http://blisty.cz/art/20815.html>>. ISSN : 1213-1792.
- Právna úprava ochrany ľudských práv v Európskej únii a v Rade Európy a ich aplikácia v podmienkach Slovenskej republiky, Všeobecne o ľudských právach In *EURÓPSKE PRÁVNE CENTRUM, OBČIANSKE ZDRUŽENIE, EUROIURIS*,online. Dostupné na internete : <http://ludskeprava.euroiuris.sk/index.php?link=vseob_lud_prava>.
- POLÁKOVÁ, E. (ed.) 2016. *Ľudské práva a prosociálna výchova*. Banská Bystrica: Belianum. Pedagogická fakulta UMB, 2016. ISBN 978-80-557-1083-9.
- POLÁKOVÁ, E. - SPÁLOVÁ, L. 2016. *Problematika ľudských práv ako súčasť profesného vzdelávania*. In Smutková, L. - Patyi, P. - Truhlářová, Z. (eds). 2016. *Sociální práce v nejisté době*. Hradec Králové: Audeamus, 2016. s. 46- 52. ISBN 978-80-7435-647-6.
- PREDÁČ, J. 2013. Čo je to gender a na čo slúži? In *LIGA PÁR PÁRU*, 30. júl 2013, online. Dostupné na internete : <<http://www.lpp.sk/kultura-zivota-kultura-smrti/16029-rodovarovnost/517-co-je-to-gender-a-na-co-sluzi>>.
- Rómska pieseň, 2016. In *matica.sk*, online, 2016. Dostupné na internete : <http://matica.sk/events/event/romska-piesen-2016/>

Slovenské stredisko pre ľudské práva, 2015. Bratislava : 13. februára 2015, online. Dostupné na internete : <<http://www.snsfp.sk/#actual=1>>.

Slovensko v 1. ČSR: 1918 – 1938 *In muzeumsnp.sk*. Dostupné na internete : <http://www.muzeumsnp.sk/historia/slovensko-v-1-csr-1918-1938/>.

Spoluobčania či protivníci? (Národnostné menšiny na Slovensku v 1. ČSR) *In oskole.sk*, 10.07.2012, online. Dostupné na internete : http://www.oskole.sk/?id_cat=1&clanok=19806

STAVIARSKY, Š. 2004. Päťstoročnica príchodu Rómov na Slovensko *In korzar.smr.sk*, 19. február 2004, online. Dostupné na internete : <https://korzar.sme.sk/c/4586917/patstorocnica-prichodu-romov-na-slovensko.html#ixzz4bQ4PZs8u>.

TÓTH, A., NOVOTNÝ, L., STEHLÍK, M. 2014. Národností menšiny v Československu 1918 – 1938. Od štátu národného ke štátu národnostnímu? In KOR/RIDOR, 4. číslo, 2014. Praha : Filozofická fakulta UK Praha, 2014, 6 s., online. Dostupné na internete : http://korridor.eu/files/2014/06/korridor_2014-4_kritika_attila-simon.pdf

UNICEF a práva detí *In Unicef.sk*, 2017. Dostupné na internete : <<https://www.unicef.sk/kto-sme/o-nas/dohovor-o-pravach-dietata>>.

VALENT, D. 2013. Rómovia: Odkiaľ sa vzali? *In invivomagazin.sk*, 02.12.2013, online. Dostupné na internete : http://invivomagazin.sk/romovia-odkial-sa-vzali_206.html

VisegradFund. 2015. Postavenie ženy od minulosti po súčasnosť v rôznych kultúrach, 2015, 15 s. Dostupné na internete : <<http://www.unipo.sk/public/media/23233/Postavenie%20c5%beeny%20od%20minulosti%20po%20su%c4%8dastnos%c5%a5%20v%20r%c3%b4znych%20kult%c3%barach.pdf>>.

VÝKON ĽUDSKÝCH PRÁV. VÝCHODISKOVÝ STAV A PODSTATNÉ TRENDY. Kapitola 6 *In Úrad vlády Slovenskej republiky*, 2011. Dostupné na internete : <<http://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/data/files/1210.doc>>.

Základné ľudské práva sa zohľadňujú pri tvorbe politik *In aktuality.sk*, 24.04.2012, online. Dostupné na internete : <<https://www.aktuality.sk/clanok/205258/zakladne-ludske-prava-sa-zohladnuju-pri-tvorbe-politik/>>.

II. APLIKÁCIA ĽUDSKO-PRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ GEOGRAFIE / K. ČIŽMÁROVÁ

ÚVOD

Ľudské práva možno charakterizovať ako základné práva a slobody, ktoré patria každému človeku od narodenia bez ohľadu na jeho rasu, pohlavie, etnickú, národnostnú alebo štátnu príslušnosť. Sú neodňateľné (nikoho nemožno týchto práv pozbaviť), nescudziteľné (nemožno ich previesť na iného), nepremlčateľné (nepodliehajú premlčaniu, a teda ich trvanie je počas života človeka časovo neobmedzené) a nezrušiteľné (existujú nezávisle od vôle zákonodarcu, ktorý ich uznáva, ale nemôže ich zrušiť). Ľudské práva pritom nie sú len etickými a morálnymi princípmi, ale ich dodržiavanie a efektívna ochrana patrí k základným črtám každého demokratického a právneho štátu.

Problematika výchovy k ľudským právam je explicitne zastúpená vo vzdelávacích oblastiach Človek a spoločnosť a Človek a hodnoty. Obsah vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť sa realizuje vo viacerých vzdelávacích predmetoch, kam patrí aj geografia. Je to práve geografia, ktorá môže poskytnúť cestu k integrálnemu videniu sveta vo vzájomných súvislostiach. Ako disciplína syntetizujúca poznatky o javoch prírodnej, humanitnej a technickej povahy má sama charakter integrálneho predmetu. Výchova a vzdelávanie v tejto vzdelávacej oblasti smeruje k vytváraniu kľúčových kompetencií tým, že žiakov vedie k orientácii v čase a priestore, získavaniu základných vedomostí, schopností a zručností o Slovenskej republike ako časti Zeme a o Zemi ako celku, porozumeniu premenám v krajine, ktoré podmieňuje človek, porozumeniu a rozvíjaniu čítania a interpretácie obrázkov, fotografií, grafov, tabuliek, prierezových schém a diagramov ako prostriedkov geografie, rozvíjaniu podnikateľských zručností spracúvaním projektov, zvládnutiu bežných situácií v osobnom i občianskom živote, nachádzaniu vlastného miesta a postavenia v spoločnosti, získavaniu orientácie v aktuálnom verejnom živote Slovenskej republiky i vo svete, pochopeniu podstaty demokracie, práv a povinností občanov, rozpoznávaní protiprávneho konania a uvedomeniu si jeho dôsledkov, kultivovanému vyjadrovaní vlastných myšlienok, názorov, postojov a ich obhajovaniu, úcte k vlastnému národu i k iným národom a národnostiam, pochopeniu a rešpektovaniu kultúrnych, náboženských a iných odlišností ľudí a spoločností, budovaniu kladného vzťahu ku všetkým humánnym a demokratickým hodnotám.

1 SYSTÉM OCHRANY ĽUDSKÝCH PRÁV

Z historického hľadiska mali pre formovanie ľudských práv význam viaceré dokumenty, medzi ktoré patrí najmä anglická Magna Charta Libertatum z roku 1215, uhorská Zlatá bula z roku 1222, anglický Habeas Corpus Act z roku 1679 a anglická Listina práv (Bill of Rights) z roku 1689. Ideál ľudských práv univerzálneho charakteru, ktorý má svoj pôvod v prirodzenej právnej náuke, sa však dostal do popredia až v období osvietenstva. Rozhodujúci význam pre zakotvenie ľudských práv mala Deklarácia práv človeka a občana prijatá francúzskym Ústavodarným národným zhromaždením v roku 1789. Táto deklarácia odmietla stavovské rozdelenie spoločnosti a deklarovala rovnosť všetkých ľudí pred zákonom, čím otvorila cestu k zrušeniu privilégií viažucich sa k stavovskej príslušnosti a zamedzeniu diskriminácie.

Pre zakotvenie ľudských práv a slobôd v povojnovej Európe mala rozhodujúci význam Všeobecná deklarácia ľudských práv prijatá Valným zhromaždením Organizácie spojených národov v roku 1948, ktorá je všeobecným katalógom ľudských práv. Hoci nie je právne záväzným dokumentom, považuje sa jeden zo základných prvkov medzinárodného obyčajového práva. Pre ochranu ľudských práv v európskom priestore má rozhodujúci význam Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd podpísaný pod záštitou Rady Európy v roku 1950 v Ríme.

V roku 1966 boli na pôde Organizácie spojených národov podpísané dve medzinárodné zmluvy týkajúce sa ľudských práv: Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, ktorý upravuje ľudské práva prvej generácie, a Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, ktorého predmetom sú ľudské práva druhej generácie. Oba dohovory začali platiť v roku 1976 a zaväzujú tie štáty, ktoré ich ratifikovali. Z mnohých dokumentov upravujúcich špecifické oblasti ľudských práv možno spomenúť napríklad Európsku sociálnu chartu z roku 1961, Dohovor o zrušení všetkých foriem rasovej diskriminácie z roku 1965 a Dohovor o právach dieťaťa z roku 1980.

V právnom poriadku Slovenskej republiky je základom právnej úpravy ľudských práv Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. a ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Tento systém právnej úpravy ľudských práv dopĺňajú početné medzinárodné zmluvy. Význam ľudských práv pre Európsku úniu zdôraznilo prijatie Charty základných práv Európskej únie v roku 2000.

Globálny systém ochrany ľudských práv je založený na činnosti Organizácie spojených národov, ktorá vyvíja v celosvetovom meradle najintenzívnejšiu činnosť smerujúcu k zabezpečeniu ich ochrany. Organizácia spojených národov vytvorila súbor právnych nástrojov na ochranu ľudských práv, ktorého základom je Charta Organizácie spojených národov z roku 1945 a Všeobecná deklarácia ľudských práv z roku 1948. Tento súbor právnych nástrojov v súčasnosti zahŕňa množstvo dohovorov a deklarácií upravujúcich ochranu ľudských práv v špecifických oblastiach (práva detí, žien, menšín, migrujúcich pracovníkov a mnohé iné).

Základom európskeho systému ochrany ľudských práv je činnosť Rady Európy, ktorá vznikla v roku 1949. Pod záštitou Rady Európy bol v roku 1950 podpísaný Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý bol neskôr doplnený dodatkovými protokolmi. Tento dohovor vytvoril štandard ochrany ľudských práv v štátoch, ktoré sú členmi Rady Európy. Rešpektovanie dohovoru zabezpečuje Európsky súd pre ľudské práva so sídlom v Štrasburgu, na ktorý sa môžu po vyčerpaní vnútroštátnych prostriedkov nápravy obrátiť aj jednotlivci, ktorí namietajú porušenie svojich základných práv a slobôd garantovaných dohovorom. Všeobecná ochrana ľudských práv v Európe je teda v prvom rade doménou Rady Európy a Európskeho súdu pre ľudské práva. Formálne vyjadrenie ľudských práv na pôde Európskej únie priniesla až Zmluva o Európskej únii z roku 1992 a Charta základných práv Európskej únie z roku 2000, ktorá sa má stať podľa Lisabonskej zmluvy z roku 2007 súčasťou primárneho komunitárneho práva. Osobitným orgánom Európskej únie v oblasti ochrany ľudských práv je od roku 2007 Agentúra Európskej únie pre ľudské práva so sídlom vo Viedni.

Ochrana ľudských práv v Severnej a Južnej Amerike sa sústreďuje na pôde Organizácie amerických štátov so sídlom vo Washingtone, D.C. Právny rámec ľudskoprávnej ochrany na americkom kontinente je tvorený Chartou Organizácie amerických štátov z roku 1948, Americkou deklaráciou práv a povinností človeka z roku 1948 a Americkým dohovorom o ľudských právach z roku 1969. Základnými prvkami amerického inštitucionálneho systému ochrany ľudských práv je Medziamerická komisia pre ľudské práva a Medziamerický súd pre ľudské práva. Medziamerická komisia pre ľudské práva, ktorá vznikla v roku 1959 a sídli vo Washingtone, D.C., prešetruje individuálne sťažnosti pre porušenie ľudských práv a postupuje ich Medziamerickému súdu pre ľudské práva so sídlom v kostarickom San José. Úlohou tohto súdu, ktorý vznikol v roku 1979, je rozhodovať o sťažnostiach pre porušenie ľudských práv, ktoré mu postúpi Medziamerická komisia pre ľudské práva po neúspešnosti mimosúdnej nápravy alebo členský štát, a poskytovať výklad právnych nástrojov na podnet členských štátov alebo orgánov Organizácie amerických štátov. Na rozdiel od európskeho systému ochrany ľudských práv nemožno adresovať individuálnu sťažnosť priamo súdu, ale len Medziamerickej

komisii pre ľudské práva. Súdna ochrana poskytovaná Medziamerickým súdom pre ľudské práva je teda na rozdiel od európskeho systému nástrojov ochrany ultima ratio.

Ochrana ľudských práv na africkom kontinente sa sústreďuje na pôde Africkej únie, ktorá v roku 2002 nahradila Organizáciu africkej jednoty. Základným právnym nástrojom ochrany ľudských práv v Afrike je Africká charta ľudských práv a práv národov z roku 1981. Ochranu ľudských práv zabezpečuje Africká komisia pre ľudské práva a práva národov, ktorá vznikla v roku 1986 a sídli v gambijskom Banjule. Táto komisia je kvázisúdnym orgánom, ktorý prešetruje individuálne sťažnosti pre porušenie charty a poskytuje výklad ustanovení charty. V roku 2004 formálne vznikol aj Africký súd pre ľudské práva a práva národov. Tento súd má však začať pôsobiť až ako súčasť Afrického súdneho dvora, ktorý má byť základným súdnym orgánom Africkej únie a sídliť v tanzánskej Arushi. Súčasťou tohto novovytvoreného súdneho dvora má byť osobitná komora pre ľudské práva.

V Ázii nejestvuje jednotný inštitucionálny systém ochrany ľudských práv podobný európskemu, americkému alebo africkému systému. Väčšina ázijských štátov je skeptická, pokiaľ ide o vytvorenie ázijského alebo ázijsko-tichomorského formálneho systému ochrany ľudských práv. Pre Áziu sú totiž charakteristické značné historické, kultúrne, náboženské a politické rozdiely. Preto iniciatívy v oblasti ochrany ľudských práv zostávajú na regionálnej úrovni. Mnohé organizácie ochrany ľudských práv v Ázii pôsobia na báze dobrovoľnosti. Významnými regionálnymi organizáciami sú najmä Ázijské fórum pre ľudské práva a rozvoj s regionálnym sídlom v Bangkoku, ktoré vzniklo v roku 1991, a Juhoázijské fórum pre ľudské práva, ktoré vzniklo v roku 1990. Uvedené fóra združujú lokálne, regionálne a medzinárodné organizácie pôsobiace v oblasti ochrany ľudských práv na ázijskom kontinente. Ochranou ľudských práv v Ázii sa zaoberá Ázijská komisia pre ľudské práva, ktorá má sídlo v Hongkongu. Komisiu založili v roku 1986 právnici a aktivisti v oblasti ľudských práv. Ide o nezávislú mimovládnu organizáciu, ktorej cieľom je zvýšiť informovanosť o ľudských právach v Ázii, poukázať na ich porušovanie a zabezpečiť nápravu. Táto komisia sa podieľala na príprave Ázijskej charty ľudských práv, ktorá bola deklarovaná v roku 1998 v juhokórejskom Kwangju. Ďalšou mimovládnu organizáciou, ktorá pôsobí v oblasti ochrany ľudských práv v Ázii, je Ázijské centrum pre ľudské práva so sídlom v indickom Naí Dillí. Toto centrum sa sústreďuje na oblasť Indie, Srí Lanky, Bangladéša, Nepálu a Filipín.

1.1 Generácie ľudských práv

Ľudské práva sa spravidla členia na tri generácie. Toto členenie vyjadruje nielen podstatu a znaky jednotlivých typov ľudských práv, ale aj historickú genézu ich vzniku.

Prvá generácia ľudských práv zahŕňa občianske a politické práva. Sú to práva, ktoré sa týkajú slobody jednotlivca a jeho účasti na politickom živote. Dodržiavanie občianskych práv štát zabezpečí najmä tým, že nebude jednotlivca v týchto právach obmedzovať (v Jellinkovej klasifikácii status negativus). Na realizáciu politických práv je však nevyhnutná iniciatíva občanov (v Jellinkovej klasifikácii status activus). Práva prvej generácie boli po prvýkrát všeobecne deklarované vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv z roku 1948. Sú obsiahnuté v článkoch 3 až 21 Všeobecnej deklarácie ľudských práv a v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach z roku 1966.

Druhú generáciu ľudských práv tvoria hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Tieto práva sa týkajú rovnakých podmienok a rovnakého zaobchádzania a súvisia s realizáciou ekonomických a sociálnych úloh štátu. Štáty ich začali uznávať po prvej svetovej vojne. Na rozdiel od prvej generácie ľudských práv, na zabezpečenie dodržiavania práv druhej generácie je nevyhnutná činnosť štátu (podľa Jellinkovej klasifikácie status positivus). Rovnako ako prvá generácia ľudských práv, aj práva druhej generácie sú upravené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv z roku 1948 (články 22 až 27), ako aj v osobitom Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach z roku 1966. Medzi ľudské práva druhej generácie možno zaradiť najmä tieto práva:

Tretia generácia ľudských práv predstavuje práva, ktoré prekračujú rámec prvej a druhej generácie, a zahŕňa pomerne široký okruh práv, ktoré možno charakterizovať ako práva solidarity. Zabezpečenie dodržiavania týchto práv si vyžaduje určitú formu účasti a spolupráce viacerých jednotlivcov a štátov. Realizácia týchto práv presahuje štátne hranice a mnohokrát aj hranice regiónov či kontinentov. Suverenita štátov, kontroverzná povaha týchto práv a rozdielne ekonomické podmienky v rôznych štátoch sú však prekážkou zakotvenia týchto práv v medzinárodných zmluvách. Preto sú práva tretej generácie obsiahnuté iba v nezáväzných dokumentoch, ako je Deklarácia Konferencie Organizácie spojených národov o životnom prostredí človeka (štokholmská deklarácia) z roku 1972 a Deklarácia z Ria de Janeiro o životnom prostredí a rozvoji z roku 1992.

2 GEOGRAFICKÉ VZDELÁVANIE A PRIEREZOVÁ TÉMA ĽUDSKÉ PRÁVA

Výchova a vzdelávanie v geografii smeruje k vytváraniu kľúčových kompetencií tým, že žiakov vedie k orientácii v čase a priestore, získavaniu základných vedomostí, schopností a

zručností o Slovenskej republike ako časti Zeme a o Zemi ako celku, porozumeniu premenám v krajine, ktoré podmieňuje človek, porozumeniu a rozvíjaniu čítania a interpretácie obrázkov, fotografií, grafov, tabuliek, prierezových schém a diagramov ako prostriedkov geografie, rozvíjaniu podnikateľských zručností spracúvaním projektov, zvládnutiu bežných situácií v osobnom i občianskom živote, nachádzaniu vlastného miesta a postavenia v spoločnosti, získavaní orientácie v aktuálnom verejnom živote Slovenskej republiky i vo svete, pochopeniu podstaty demokracie, práv a povinností občanov, rozpoznávaní protiprávneho konania a uvedomeniu si jeho dôsledkov, kultivovanému vyjadrovaniu vlastných myšlienok, názorov, postojov a ich obhajovaniu, úcte k vlastnému národu i k iným národom a národnostiam, pochopeniu a rešpektovaniu kultúrnych, náboženských a iných odlišností ľudí a spoločností, budovaniu kladného vzťahu ku všetkým humánnym a demokratickým hodnotám.

Jedným z hlavných učebných cieľov geografického vzdelávania je poznanie podstaty príčin a dôvodov, ktoré spôsobili a často stále podmieňujú mimoriadnu rôznorodosť a rozmanitosť obyvateľstva jednotlivých krajín. Každé miesto na Zemi je osobité. Od iných sa odlišuje typickým podnebí, rastlinstvom, živočíšstvom, ale najmä obyvateľmi s vlastným jazykom, kultúrou, náboženským presvedčením a spôsobom života. Nerešpektovanie, či popieranie základných princípov demokracie a občianskych slobôd často končí vojnovými konfliktami s globálnymi dôsledkami.

Geografia zohráva v tomto smere nezastupiteľnú úlohu. Zdôrazňuje súvislosti a nie vždy jasnú prepojenosť príčin s dôsledkami. Formuje osobnosť mladého človeka upozorňovaním na podobnosť, ale aj zvláštnosti popisovaných regiónov, ich osobitosť v kontexte Európy, či sveta. Téma významu rešpektovania univerzálnych ľudských práv je v jednotlivých učebných prvkoch geografického učiva zahrnutá najmä v tematických celkoch, ktoré sa venujú humánnej geografii (napr. Vývoj, rozmiestnenie a pohyb obyvateľstva, Náboženstvá sveta, Politická mapa sveta) a charakteristike jednotlivých regiónov sveta. Práve témy zaradené do obsahu výučby v 6. až 9. ročníku základnej školy, 2. a 3. ročníku gymnázia, ktoré sa venujú regionálnej geografii sveta a Slovenska, poskytujú množstvo príležitostí a námetov pre odborne vedenú diskusiu k problematike rozdielneho chápania termínu ľudské práva.

Od žiakov sa vyžaduje, aby zaujali postoj k závažným problémom vybraných regiónov, vysvetlili príčiny častých národnostných a náboženských sporov, dlhodobého napätia a vojnových konfliktov medzi niektorými národmi a krajinami, zdôvodnili veľké rozdiely v hospodárskej vyspelosti štátov a jej regiónov, ktoré spôsobujú masové sťahovanie obyvateľstva za lepšími životnými podmienkami. K uvedeným problémom sa vymedzujú

jednotlivé učebné ciele a požiadavky v inovovaných vzdelávacích štandardoch. V porovnaní so vzdelávacími štandardami po roku 2008 sú v tomto zmysle výraznejšie zastúpené.

Všeobecne ciele zdôrazňujú vytváranie a prehľbovanie európskeho povedomia žiakov, vytváranie schopností aktívne sa zapojiť do života v spoločnosti, vytváranie občiansky a historicky správnej orientácie v oblasti života komunity, národa a európskej spoločnosti, sprostredkovanie historicky vzniknutej kultúry spoločnosti, schopnosť využitia psychologických, sociologických, filozofických poznatkov v reálnej praxi, pri hľadaní si uplatnenia v práci a spoločenskom živote. Základom je uchovanie a rozvíjanie národnej, kultúrnej identity, vzťah ku kultúrnemu dedičstvu. Zároveň je cieľom výchova kriticky a nezávisle mysliacich občanov. Na základe štúdia žiak vie odlíšiť jednotlivé ekonomické systémy sveta, dokáže posúdiť sociálnu rolu a sociálny status jednotlivých sociálnych skupín dokáže sa orientovať v systéme ľudských práv vytvorí si pozitívny, ale objektívny vzťah k demokratickému spoločenskému zriadeniu, vytvorí si pozitívny vzťah k európskej integrácii a princípom demokracie a vlastenectva, vie vysvetliť príčiny globalizácie, neokolonializmu a ekologických problémov ľudstva vysvetlí základné princípy existencie medzinárodných a celosvetových organizácií, uvedomuje si dôležitosť pozitívneho vzťahu k menšinám a vie charakterizovať a aktívne pristupovať k riešeniu negatív v oblasti rasovej, náboženskej a sexuálnej diskriminácie aktívne vystupuje proti xenofóbii a pokusom o akúkoľvek diskrimináciu ľudí.

Geografické vzdelávanie podporuje poznanie základov umenia, kultúry, vzdelanosti, vedy a techniky a spoločenského života slovenského a európskeho kultúrneho priestoru a zachovávanie národnej, jazykovej a kultúrnej identity, analyzovať problematiku ľudských práv v kontexte problematiky holokaustu, apartheidu, rasovej segregácie, xenofóbie, schopnosť analyzovať a definovať porušovanie politických a občianskych práv v totalitných spoločnostiach, vytvorenie si otvoreného vzťahu bez predsudkov k iným ľuďom a kultúram. Získaním vedomostí z problematiky „života v globálnej spoločnosti“, spoločenských, hospodárskych a politických procesov vytvorí jednu z báz „všeobecného prehľadu“, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou života ľudí. V geografii SR získa schopnosť orientovať sa v politickom systéme SR a dokáže vymenovať najdôležitejšie charakteristiky a právomoci jednotlivých zložiek štátnej moci.

V charakteristike predmetu geografia sa uvádza: „V súvislosti s európskou integráciou je potrebné, aby žiaci mali poznatky o historických, geografických a kultúrnych danostiach regiónov.“ Prostredníctvom geografie žiaci získajú schopnosť rozpoznať a pochopiť význam tolerancie a úcty k iným národom. Čiastkovou kompetenciou predmetu je: viesť žiakov

k vnímaniu odlišností medzi jednotlivými národmi, kultúrami a náboženstvami a v konečnom dôsledku k odmietavému postoju k intolerancii, xenofóbii a násiliu. Spoznávanie kultúr a zvykov obyvateľov rôznych štátov sveta, ktoré vedie k akceptácii ich spôsobu života.

Príkladom je téma dodržiavania, resp. porušovania ľudských práv napr. v učive o krajinách tretieho sveta. Pojem „tretí svet“ chápeme hlavne z ekonomického hľadiska ako najmenej rozvinuté krajiny na svete. Mnohí autori členia tretí svet na ďalšie dve podskupiny: „štvrtý svet“ - do ktorého zahŕňa najchudobnejšie krajiny sveta, s vysokou mierou analfabetizmu a slabým rastom hrubého domáceho produktu krajiny; ale aj tzv. „prahové krajiny“. Prahové krajiny sú tie krajiny tretieho sveta, v ktorých hrubý domáci produkt je väčší ako v krajinách štvrtého sveta, a stoja ako keby na prahu priemyselných štátov. Ich hlavným zdrojom je priemysel, tvorí až 30% ekonomiky krajiny. V chudobných krajinách sveta sú to najmä deti, ktoré sú veľmi často považované za prostriedok, ako zabezpečiť lacnú pracovnú silu v krajine, hlavne aj v dôsledku nízkeho veku dožitia populácie v tretích krajinách. V Afrike je však chudoba oveľa horšia ako vo vyspelých krajinách sveta. Títo ľudia žijú často v nevyhovujúcich hygienických podmienkach, dost' často bez prístupu k pitnej vode, čo prináša rôzne choroby a epidémie. Sú chudobní a aby si zabezpečili aspoň minimálny životný štandard, tak vo väčšine prípadov ženy chodia prať a upratovať v rodinách strednej spoločenskej triedy (novodobé služobníctvo); muži sa snažia nájsť si akúkoľvek prácu, ktorú ponúkajú poľnohospodárske plantáže alebo fabriky a deti často chodia žobrať alebo pracujú na plantážach a fabrikách, ale ponúkajú aj svoje telo v sexuálnych službách. Prístup ku vzdelaniu a základnej zdravotníckej starostlivosti je do veľkej miery obmedzený. Tieto krajiny sa nachádzajú vo väčšine prípadov v suchých oblastiach sveta a majú výrazný problém s hladomorom a suchom. Milióny ľudí na svete každoročne umrie v dôsledku hladomoru a chorôb. V Afrike môžeme pomenovať 7 hlavných príčin chudoby. Predovšetkým ide o sociálne vylúčenie znevýhodnených sociálnych skupín obyvateľstva (ženy, deti – hlavne dievčatá). Ďalšou príčinou je tzv. slabé zdravie – v Afrike je veľmi zlá zdravotnícka infraštruktúra, je málo zdravotníckeho personálu, vysoké ceny liekov a nemocnice sú väčšinou len vo veľkých mestách. Ďalej africkú oblasť trápí vysoká miera chorobnosti obyvateľstva – malária, tuberkulóza, AIDS, podvýživa a vodou prenášané choroby. Treťou príčinou chudoby v Afrike je nedostatok ekonomických príležitostí – krajiny uplatňujú nesprávnu monetárnu a fiškálnu politiku. Krajiny sú silne zadlžené a majú vysokú infláciu a deficit. To spôsobuje, že krajiny spolu aj s nízkou mierou vzdelanosti, sú pre zahraničných investorov neatraktívne. Ďalším negatívnym prvkom príčiny chudoby je aj zlé spravovanie verejných zdrojov. V mnohých afrických krajinách sa uplatňujú prvky rodinkárstva a korupcie – predovšetkým vo vysokých

štátnych funkciách. Veľmi často sú africké krajiny zmietané aj ozbrojenými konfliktami – ako hlavnou príčinou sú to nerastné suroviny a bohatstvo krajiny (ropa, pôda, voda, drahé kamene). K negatívom chudoby patria aj klimatické zmeny – v poslednom desaťročí sa veľmi často vyskytujú intenzívne dažde a suchá, ktoré menia ráz krajiny a prispievajú k chudobe. Posledným významným činiteľom ovplyvňujúcim chudobu afrických krajín je aj prístup vyspelých krajín sveta. Hlavne európske koloniálne veľmoci – Veľká Británia, Francúzsko, Španielsko a Portugalsko sa zmocnili mnohých afrických krajín v minulosti, pričom umelo vytvorili hranice štátov, čo vyvoláva etnické konflikty.

V obsahu vyučovacieho predmetu Geografia môžeme problematiku ľudskoprávných tém nenásilne prezentovať žiakom každého ročníka, primerane veku, najmä v týchto vyučovacích okruhoch:

Poznávame a objavujeme Zem (5. ročník)

Regionálna geografia sveta (6., 7., 9. ročník)

Geografia Slovenska (8. ročník)

3 REALIZÁCIA ĽUDSKO-PRÁVNÝCH PRIEREZOVÝCH TÉM CEZ VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE CIELE

Kognitívne ciele a zručnosti

Žiak vie odlišiť jednotlivé ekonomické systémy sveta, dokáže posúdiť sociálnu rolu a sociálny status jednotlivých sociálnych skupín, dokáže sa orientovať v systéme ľudských práv vytvorí si pozitívny, ale objektívny vzťah k demokratickému spoločenskému zriadeniu, vie si vytvoriť pozitívny vzťah k európskej integrácii a princípom demokracie a vlastenectva, vysvetlí príčiny globalizácie, neokolonializmu a ekologických problémov ľudstva vysvetlí základné princípy existencie medzinárodných a celosvetových organizácií, uvedomuje si dôležitosť pozitívneho vzťahu k menšinám a vie charakterizovať a aktívne pristupovať k riešeniu negatív v oblasti rasovej, náboženskej a sexuálnej diskriminácie aktívne vystupuje proti xenofóbii a pokusom o akúkoľvek diskrimináciu ľudí.

Poznaním základov umenia, kultúry, vzdelanosti, vedy a techniky a spoločenského života slovenského a európskeho kultúrneho priestoru a zachovávanie národnej, jazykovej a kultúrnej identity, dokáže analyzovať problematiku ľudských práv v kontexte problematiky holokaustu, apartheidu, rasovej segregácie, xenofóbie, schopnosť analyzovať a definovať porušovanie

politických a občianskych práv v totalitných spoločnostiach, vytvorí si otvorený vzťah bez predsudkov k iným ľuďom a kultúram.

Získaním vedomostí z problematiky „života v globálnej spoločnosti“, spoločenských, hospodárskych a politických procesov dokáže si vytvoriť jednu z báz „všeobecného prehľadu“, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou života ľudí. V geografii SR sa vie orientovať v politickom systéme SR a dokáže vymenovať najdôležitejšie charakteristiky a právomoci jednotlivých zložiek štátnej moci.

Afektívne ciele

Žiak si vytvára a prehľbuje globálne a európske povedomie, vytvára pozitívne postoje k aktívnemu životu v spoločnosti, vytvára si správnu orientáciu v oblasti života komunity, národa a spoločnosti. Učí sa tolerancii a akceptácii seba a druhých, rešpektuje inakosť druhých. Základom je rozvíjanie národnej, kultúrnej identity, pozitívny vzťah ku kultúrnemu dedičstvu. Zároveň je cieľom výchova kriticky a nezávisle mysliacich občanov. Žiaci sa zoznamujú s najvýznamnejšími geografickými a spoločenskými procesmi a javmi, ktoré sa premietajú do každodenného života a naučia sa vnímať svet komplexne. Učia sa o minulosti svojho národa a národov Európy a sveta, poznávajú prírodné aj spoločenské charakteristiky svojej vlasti a regiónov sveta, čo vplýva na utváranie pozitívnych postojov. Žiaci sa oboznamujú so spôsobom života, kultúrou a tradíciami života ľudí v rôznych častiach sveta, so svetom detí i dospelých, osvojujú si pravidlá a normy správania. Učia sa orientovať v čase a priestore a pochopiť vlastné miesto a úlohu v spoločnosti. Získavajú vzťah k vlasti a súčasne rozvíjajú a upevňujú si vedomie príslušnosti k európskemu civilizačnému a kultúrnemu prostrediu.

Odporúčané organizačné formy a metódy

Organizačné formy vyučovania predstavujú organizačné usporiadanie obsahu vyučovania, učebných metód a technických prostriedkov. S úspechom uplatňujeme organizáciu skupinového a kooperatívneho vyučovania, a to najmä pri riešení reálnych problémov spoločnosti a projektov, pri ktorých sa upevňuje vzájomná pozitívna závislosť, interakcia členov skupiny, osobná zodpovednosť, formovanie a využívanie interpersonálnych zručností a reflexia skupinovej činnosti.

Didaktické metódy dynamizujú obsah učenia sa a vyučovania, aktivizujú činnosť žiaka a učiteľa, ovplyvňujú procesúalnu stránku vzťahov medzi učiteľom a žiakom, didakticky dotvárajú obsah učiva. K efektívnym metódam pre tematiku ľudskoprávnej problematiky môžeme zaradiť metódy, ktoré vyžadujú vlastnú aktivitu žiaka, ale aj kooperáciu s inými žiakmi a orientujú sa na prirodzené potreby každého človeka.

Z didaktického aspektu využívame metódy slovné-najmä dialogické (rozhovor, diskusia, dramatizácia), ale aj monologické, napr. rozprávanie.

Z psychologického aspektu uprednostňujeme metódy produkčné, ktoré podporujú samostatnosť a tvorivosť žiakov (inscenačné metódy, situačné metódy, hra, spolupráca, brainstorming). Najčastejšie ide o posilňovanie vzájomnej komunikácie prostredníctvom dialógu a diskusie, ktorú vo vyučovaní geografie používame najmä pri riešení nastolenej problematiky. Efektívna je práca vo dvojiciach (vyhľadávanie a spracovanie informácií), práca v skupinách (tvorba a riešenie projektu), hranie rolí s prezentáciou a komunikáciou.

3.1 Gender ako príklad aplikácie ľudskoprávnej témy vo vyučovaní geografie

Predpokladom efektívnej realizácie genderovo citlivého vyučovania je uplatňovanie vhodných vyučovacích foriem (predovšetkým skupinové vyučovanie v heterogénnych skupinách) a metód (kooperatívna výučba, zážitkové metódy, vizuálne komunikačné obsahy, diskusie, kritická reflexia). Z tém vhodných pre geografické vzdelávanie sú to predovšetkým gender a spoločnosť, gender a trh práce, gender a ľudské práva, gender a jazyk, gender a náboženstvo a gender a globálne problémy.

3.1.1 Poznávame a objavujeme Zem (5. ročník)

Výkonový štandard: Poznať významných cestovateľov a objaviteľov Zeme, pochopiť rôznorodosť obyvateľstva na Zemi.

Obsahový štandard: Posúdiť život človeka v priestore tvorený vzájomnými vzťahmi medzi prírodou a spoločnosťou. Podmieňuje ho znalosť podmienok, ktoré príroda dáva človeku a ovplyvňuje ho. Zároveň uvedomenie si človeka, ako jedinečnej bytosti, žijúcej na planéte Zem. Zhodnotiť rozmiestnenie obyvateľstva na Zemi, podmienky v jednotlivých častiach Zeme a ich vhodnosť pre život človeka, vzájomné ovplyvňovanie starých a nových kultúr, existenciu rôznych kultúr vedľa seba.

Výchovné ciele: žiak vie oceniť úctu k človeku, dokáže rozvíjať empatiu, vie vzbudiť záujem o kultúru ľudí žijúcich v rôznych oblastiach sveta, porozumieť jej a akceptovať hodnoty iných kultúr pri zachovaní svojej vlastnej identity ako predpoklad kvalitného reagovania na možnú spoluprácu.

Motivácia: na tému „Cesty objaviteľov do rôznych častí sveta“ do obsahu geografie pre 5. ročník môžeme doplniť aj ženy objaviteľky, odvážne cestovateľky.

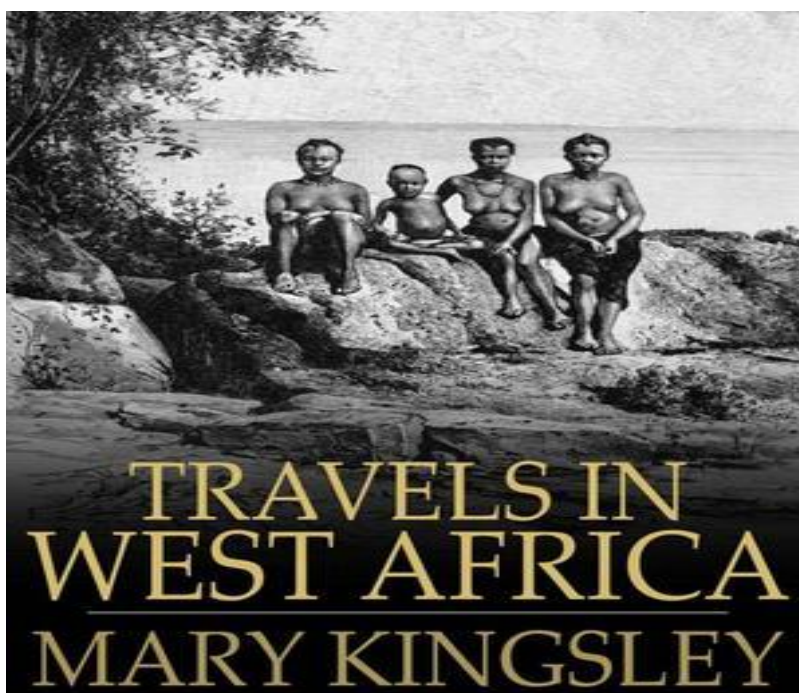
Aktivity detí: čítanie úryvku o cestovateľke Mary Henriette Kingsleyovej a kozmonautkách Valentíne Tereškovovej a Sally Rideovej a následná diskusia.

Téma: Cesty objaviteľov do rôznych častí Zeme (5.ročník)

Odvážne ženy - objaviteľky

Mary Henrietta Kingsleyová sa narodila v rodine váženého lekára, medzi ktorého pacientov patrila miestna šľachta. V časech viktoriánskeho nadšenia prírodovedou cestoval so svojimi prominentnými pacientmi po svete a domov nosil suveníry. Malá Mary tak vyrastala medzi nástrojmi z doby kamennej a rôznymi ozdobami domorodcov.

Obr.1 Úvodná strana knihy



Zdroj: <http://tech.sme.sk/c/5400776/africana-nie-su-hlupi-divosi.html#ixzz3yuw3VhIT>

Jej svetom bola fantázia, otec jej nedoprial ani formálne vzdelanie – mohla sa len učiť po nemecky. Keďže sa starala o svoju chorú matku, inak kuchárku, ktorú si Kingsleyovej otec vzal len štyri dni pred pôrodom, málokedy vychádzala z domu.

„Celé detstvo som strávila doma,“ cituje z Kingsleyovej pamäti Katherine Franková v knihe In A Voyager Out. „O život vonku som sa starala iba pramálo. Medzi deťmi som bola zaslúžene nepopulárna, nevedela som sa hrať tie správne hry. Mala som však svoj úžasný svet.“

Vážený lekár George Kingsley zomrel, keď mala Mary 29 rokov. Krátko nato umrela aj jej matka a rodičia zanechali veľké dedičstvo, ktoré Kingsleyovej umožnilo vycestovať za svojimi vysnívanými krajinami. Najmä do západnej Afriky, plnej ľudozrútskych príbehov a prečudesných zvierat. Nasmeroval ju tam kapitán jednej z lodí, ktorého stretla počas výletu na Kanárskych ostrovoch. „Musela som ísť do západnej Afriky. Robila som tam pochybné

práce a snažila sa pochopiť veci a zvyky.“ Na neprebádané a nebezpečné územia sa tak vybrala biela žena: stačili jej blúzka, tmavá sukňa, nôž, revolver a chuť učiť sa či obchodovať. „Na obchode je totiž niečo rozumné, najmä ak viete, akú majú veci hodnotu,“ tvrdila Kingsleyová po návrate z Afriky. „Misionára by zabili a hneď zjedli.“

Cestovateľka zažila výpravy do nezmapovaných miest, objavila niekoľko nových živočíšnych druhov, stretla agresívne domorodé kmene, ktoré sa dokonca pokúšali zjesť jej sprievodcov. Vrátila sa však domov do Británie a napísala knihu o svojich zážitkoch. V roku 1897 tak vyšli slávne Cesty západnou Afrikou a kniha sa stala okamžite bestsellerom. Ženské hnutie urobilo z Kingsleyovej príklad silnej, emancipovanej ženy, Mary sa však takémuto označeniu bránila. Stále sa považovala za konzervatívnu dámu, ktorú zaujíma Afrika.

Vrátila sa tam v posledných rokoch 19. storočia. Nakazila sa však týfusom a ani nie štyridsaťročná zomrela v juhoafrickej dedinke Simonstown.

Obr. 2 Portrét M. Kingsleyovej



Čítajte viac: <http://tech.sme.sk/c/5400776/africana-nie-su-hlupi-divosi.html#ixzz3yuw3VhIT>

Téma: Naše miesto vo vesmíre (5.ročník)

Odvážna kozmonautka Valentína Tereškovová

Prvou ženou, ktorá absolvovala let do vesmíru bola sovietska kozmonautka Valentína Tereškovová. Štart rakety sa uskutočnil pred 50 rokmi 16. júna 1963. Na palube vesmírneho korábu Vostok-6 strávila ruská kozmonautka 71 hodín a Zem obletela 48-krát. Valentína

Tereškovová sa od mladosti zaujímalala o parašutizmus a lietanie. Obidva sny si v dospelosti splnila, keďže sa stala parašutistkou-amatérkou a študovala pilotáž.

V konečnom výbere sa o miesto prvej ženy smerujúcej do kozmu stretla s dvoma ďalšími uchádzačkami Valentínou Ponomariovovou a Irinou Soloviovovou, nad ktorými ju pravdepodobne favorizoval aj jej robotnícky pôvod.

O jej nominácii definitívne rozhodol vtedajší šéf Kremľa Nikita Sergejevič Chruščov. Prvú sovietsku kozmonautku vyniesla na obežnú dráhu Zeme raketa Vostok. Let vtedy 26-ročnej Tereškovovej do vesmíru neprebíhal celkom hladko. Už jeho začiatok preložili kvôli technickým ťažkostiam aj slnečnej aktivite. Riadiace stredisko odhalilo chybu v príprave a muselo preprogramovať zvýšenej motory, aby nedošlo k vážnej nehode pri pristávaní manévri. Tereškovovú trápila kozmická nemoc a únava. Pobyt v bezváhovom stave znášala veľmi zle. Stavby nevoľnosti boli u nej natoľko vážne, že musela vypustiť všetky naplánované testy a pozemné riadiace stredisko dokonca uvažovalo o predčasnom ukončení letu. Na palube, v malom stiesnenom priestore vraj zaspávala, čo neskôr odborníci pripisovali psychickému stresu.

Raketa na Zemi pristála 19. júna 1963. Tereškovová sa pri pristávaní katapultovala. Z vesmíru sa hlásila ako Čajka a vlajka s týmto vtákom trvalo zdobila strechu jej rodinného domu.

Americká NASA sa so ženami vo vesmíre neponáhľala. Sovietsky zväz vyslal do kozmu Valentinu Tereškovovú už roku 1963, Američania svoj vesmírny ženský program zastavili.

„Muži pilotujú lietadlá a testujú ich. Fakt, že tam ženy nie sú, je súčasťou nášho sociálneho poriadku,“ povedal podľa Daily Telegraph v roku 1962 astronaut John Glen v Kongrese.

NASA sa odvážila medzi seba pustiť ženy až koncom 70. rokov. Vyštudovaná fyzička a astrofyzička Sally Rideová sa do neho prihlásila, keď uvidela inzerát v novinách. Výcvik nebol ľahký. Musela sa naučiť pilotovať stíhačku, skákať padákom či pohybovať sa v beztlakovom stave.

Na raketoplán Challenger si ju vybrali aj preto, že vedela pracovať s robotickým ramenom. Celkovo letela v dvoch misiách, vo vesmíre strávila sedem dní. Ďalší let jej prekazila havária Challengeru.

Práve Sally bola ako jediná vo vyšetrovacích komisiách havárií Challengeru aj Columbie. Neskôr okrem iného vydávala vedecké knihy pre deti, napríklad aj o tom, ako sa je sendvič v nulovej gravitácii.

Prvý let Sally Rideovej sledovali v krajine milióny žien a dievčat a mnohé inšpiroval. "Milióny dievčat budú sedieť pred televízorom avidia, že raz z nich môžu byť astronautky, bádatelky či vedkyne," povedala vtedy Gloria Steinmenová, editorka magazínu Ms. Po nej letelo do vesmíru už 42 Američaniek.

Čítajte viac:

<http://tech.sme.sk/c/6472732/sally-rideova-prva-americka-astronautka.html#ixzz3yv4wLhET>

Obr. 3 Valentina Tereškovová



Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Valentina_Tereshkova#/media/File:Dmitry_Medvedev_12_April_2011-10.jpeg [20.3.2017]

Obr. 4 V. Tereškovová na návšteve v Bratislave



Zdroj: dokument ČSTK

Otázky, úlohy:

1. Poznáte iné významné vedkyne, ktoré sa zaslúžili o významné objavy?
2. Čo bránilo ženám cestovať v minulosti?

3.1.2 Regionálna geografia sveta (6., 7., 9. ročník)

Výkonový štandard: poznať rôzne typy spoločenských systémov vo svete a uviesť príklady postavenia žien a dievčat v spoločnosti.

Obsahový štandard: poznať politicko - priestorové aspekty pôsobenia žien v spoločnosti a podmienky ich života, dôsledky postupného narušania tradičných pohľadov na to, čo je súkromné (apolitické) a verejné (politické) v mnohých oblastiach týkajúcich sa života žien (spoločenské uplatnenie, domáce násilie, starostlivosť o deti, rodina atď.).

Výchovné ciele: žiak dokáže prejaviť záujem o problematiku ženských práv, vie porovnať práva detí v rôznych krajinách a vie ich posúdiť so základnými ľudskoprávnymi hodnotami.

Motivácia:

Postavenie ženy v spoločnosti je ešte aj dnes, na začiatku 21. storočia, v niektorých krajinách veľmi ťažké a diskriminačné. Dosiahnuť rovnoprávnosť s mužmi je prakticky nemožné. Stáročné tradície dedené z generácie na generáciu upevňujú prísne dogmy, ktoré sa striktne dodržiavajú. Výnimkou nie je zlé zaobchádzanie, týranie, ťažká práca, bitky, ponižovanie... Akoby toho nebolo dost, aj vraždy mladých žien pre "zachovanie cti rodiny...". Áno, aj tak napr. vyzerá život žien v moslimských krajinách! Rôznorodosť postavenia žien v krajinách moslimského sveta je však veľká. Nájdeme tu právničku v Ankare, odborníčku na počítače v Iráne, učiteľku v Egypte... Ale aj nevzdelanú nomádku v Alžírsku, či západoafrickú jednoduchú moslimskú ženu, ktorá má podobu islamu zmiešanú s prvkami tradičného afrického náboženstva. Rovnako aj tisíce nešťastných mladých dievčat a žien, ktoré sú "odsúdené" celý život slúžiť mužovi bez ďalších zjavnejších práv.

Z aktuálne sledovaných problémov je vhodné zvýrazniť:

– participáciu žien v politike, postavenie žien v ekonomike, deľba práce, prístup k práci, povolaniu, zamestnanosť, bezpečnosť a prevencia násillia, sexualita a postavenie žien, politika feminizmu, pozíciu žien v súčasnej spoločnosti (sociálne a kultúrne aspekty), problémy ženy v každodennom živote (hranica privátneho a verejného).

Aktivity detí:

Vžite sa do role matky štvorčlennej rodiny a rozdeľte financie na jednotlivé položky (môžu byť varianty z rôznych krajín sveta).

Zamyslite sa nad situáciou dnešnej zamestnanej ženy v rôznych krajinách a určte oblasti, ktoré zostávajú dodnes problémové (dĺžka pracovnej doby, materská dovolenka, výška mzdy a pod.)

Zahrajte scénu na tému: dobre situovaný manželský pár (z rôznych krajín) sa radí, či nechá svoju dcéru študovať. Príklady môžeme uviesť napr. v Maroku, Saudskej Arábii, v Rusku, v Brazílii, USA....a pod.

Vyhľadajte na internete krajiny, kde je prezidentom žena! (článok v novinách Forbes-rebríček 100 najmocnejších žien sveta).

Otázky a úlohy:

1. Ako sa ženy obliekajú v rôznych častiach sveta? (porovnajte fotografie)

Obr. 5 Typické oblečenie moslimských žien



Zdroj: <https://www.google.sk/searchq=oblecenie+moslimskych+zien+foto&tbm=isch&imgil=O3LHqJxHY44CEM%253A%253BP4cmB4U5CZ-UJM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fthin-sweet.blog.cz%25252F1006%25252Fskryta>

Obr. 6 Typická burka-zahalenie žien



Zdroj: <http://www.hlavnespravy.sk/wp-content/uploads/2015/12/burka.jpg>

Obr. 7 Japonské ženy v typickom kimone



Zdroj: https://www.google.sk/searchq=oblecenie+moslimskych+zien+foto&tbm=isch&imgil=O3LHqJxHY44CEM%253A%253BP4cmB4U5CZ-UJM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fthin-sweet.blog.cz%25252F1006%25252Fskrytakrasa&source=iu&pf=m&fir=O3LHqJxHY44CEM%253A%252CP4cmB4U5CZ-UJM%252C_&usg=__vvnST-UDqXvjSIe

FzSUKjrWjHQQ%3D&biw=1366&bih=659&ved=0ahUKEwiVgqyAyeXSAhVhJ5oKHeA2AY8QyjcIMQ&ei=UgzQWJWRM-HO6ATg7YT4CA#tbm=isch&q=Japonske+zeny+foto&*

Obr. 8 Európania a ich oblečenie



Zdroj: <http://poprad.dnes24.sk/images/photoarchive/sized/700/2016/01/04/poprad-namestie-ludia-ilustrak.jpg>

Obr. 9 Aj takto chodia oblečené ženy v Ázii



Zdroj: <https://t4.aimg.sk/magaziny/weAZZ0FFSMDIs7oZ0n3wPA~Islam-vid-lohu-eny-v-rodine-ako-man-elky.jpg?t=LzB4MDoxMjAweDY3My84MDB4NDUwL3NtYXJ0L2Z>

[pbHRlcnM6d2F0ZXJtYXJrKG1hZ2F6aW55L21hcmRlY2FzXzIucG5nLDAsMCwwKQ%3D%3D&h=fk4x2AXA95Q9y0nYYOZwVw&e=2145916800&v=3](https://cdn.pixabay.com/photo/2015/02/12/20/41/african-woman-634230_960_720.jpg)

Obr. 10 Oblečenie afrických žien



Zdroj: https://cdn.pixabay.com/photo/2015/02/12/20/41/african-woman-634230_960_720.jpg

2. Aké majú ženy postavenie vo svete?

Na základe uvedených ukážok diskutujte o postavení žien v jednotlivých krajinách sveta. Porovnajajte s postavením žien na Slovensku!

1. Príbeh:

Ženské stádo“ je len jeden príklad za všetky. Ide o masajský príbeh, ktorý posilňuje stereotypy a „zdôvodňuje“ nižšie ekonomické postavenie žien v masajskej spoločnosti v rámci Kene. Hovorí sa v ňom toto: Jedného rána bola na dvore zarezaná krava a zvyšok dobytku mal byť vyvedený na pastvu. Zvieratá sa začali od domu vzdaľovať a čoskoro sa zatúlali. Keď jedna žena požiadala dieťa inej ženy, aby išlo dohliadať na dobytok, jeho matka zareagovala slovami: Nepôjde, pokiaľ nezje zvieraciu obličku. A tak to pokračovalo i s ďalšími matkami, ich deťmi a kúsokmi hovädziny, ani si nevšimli, že sa všetok dobytok stratil v divokej buši. Takto teda ženy s deťmi prišli o celé stádo. Preto museli žiť a byť s mužmi, ktorí sa o dobytok dokázali postarať. To je dôvod, prečo dodnes všetok dobytok patrí mužom a ženy na nich len čakajú, aby sa o ne postarali. Koniec masajského príbehu.

Viac tu: <http://www.glosolalia.sk/news/bozena-baluchova-zivot-zien-v-keni-starat-sa-o-rodinu-rodit-aj-robot/>

2. Príbeh:

V Keni je bezplatné len základné školstvo. I to vlastne úplne zadarmo nie je, lebo každé dieťa musí mať minimálne jednu povinnú uniformu, ďalej školské pomôcky a knihy. Podľa zaužívaného britského školského systému dieťa bez uniformy (zakúpenej v špeciálnom obchode či zdedenej) do školy nastúpiť nemôže. Strednú školu už rodičia svojim deťom pri priemernom mesačnom plate 50 eur väčšinou nedokážu zaplatiť (maximálne jednému dieťaťu z celej rodiny). O univerzite, kde sa školné na rok pohybuje od 600 eur vyššie, nehovoriac. Mnohé deti navyše musia namiesto chodenia do školy pracovať, aby pomohli užiť rodinu. Najmä ak otec, hlava početnej rodiny, odišiel za prácou stovky kilometrov a už sa nevrátil (našiel si inde ďalšiu, resp. novú ženu, opustil krajinu alebo zahynul) a matka je napríklad HIV pozitívna (presne z dôvodu takejto migrácie muža po krajine – za prácou a teda i za inou ženou). Dievčatá a ženy získavajú podstatne menej vzdelania ako chlapci a muži. Bez vzdelania v súčasnosti v rámci Kene zostáva 19 % žien a 13 % mužov. Chudobných žien je dvakrát viac ako chudobných mužov.

Viac tu: <http://www.glosolalia.sk/news/bozena-baluchova-zivot-zien-v-keni-starat-sa-o-rodinu-rodit-aj-robot/>

3. Príbeh:

V pôvodných afrických spoločnostiach bola deľba úloh a prác medzi mužmi a ženami jasná. Ženy rodili a starali sa o deti, robili prácu okolo domácnosti a muži chodili na lov. Muž zaplatil za ženu jej rodičom, vzal si ju do svojej domácnosti (chatrče) a bola jeho. Ak muž zomrel, v niektorých komunitách sa vdova mohla vrátiť k svojej rodine, ale nič jej nepatrilo, vrátane detí, ktoré museli ostať v mužovej rodine. V niektorých komunitách mal automaticky nárok na vdovu brat zomrelého manžela a vdova sa mohla vrátiť k svojej rodine iba v prípade, že ju švagor nechcel. Prišli kolonisti, po nich demokracia a v živote žien sa tak veľa nezmenilo. Zákony postavenie žien zrovnoprávňujú, umožňujú im prístup k vzdelaniu, môžu dnes vlastníť majetok aj pôdu, ale stále treba pole obrobiť, jedlo dopestovať, o deti sa postarať... Jeden príklad prístupu k ženám v praxi z Malawi (je to z knižky Ann Jones): Žene menom Margaret jedného pekného dňa odišiel manžel – roky ho nevidela, nič o ňom nepočula. Ostala sama so štyrmi deťmi, musela sa o ne nejako postarať. Piekla koláče a predávala ich na trhu. Potom sa jej vďaka nejakej zahraničnej mimovládnej organizácii podarilo absolvovať kurz farbenia látok a šitia. Vzala si pôžičku z banky, kúpila si šijací stroj a látky a rozbehla biznis. Darilo sa jej, bola

šikovná, časom nakúpila niekoľko ďalších strojov a zamestnala niekoľko ďalších žien. Potom jedného dňa sa objavil manžel, vzal všetky stroje, zásoby látok, predal na trhu a opäť s peniazmi zmizol. Margaret išla na políciu. Polícia našla manžela v neďalekej dedine, kde si s novou ženou založil novú rodinu. Manžel policajtom povedal, že mal nárok tie veci vziať, lebo ona ich mala a používala v jeho dome, takže patrili jemu. Polícia argument uznala a oznámili Margaret, že nemôžu nič robiť. Margaret ešte stále spláca prvú pôžičku, ďalšiu nedostane a tak zase pečie a predáva koláče na trhu... Dnes sa rozdelenie na ženské a mužské práce naďalej dodržiava. Ženy sa starajú o deti, stravu, dom a pole pri ňom (áno, práca na poli je ženská práca). Muži už na lov nechodia (nie je kam), ale chodia do práce mimo domu a nosia peniaze. Ale napríklad vo vidieckej juhozápadnej Ugande je nezamestnanosť okolo 80% a väčšina rodín žije z toho malého polička, obrábaného ženami. Muži to riadia a rozhodujú, čo sa kedy nasadí, potom sedia v krčme a riešia svetové problémy. Ženy a deti trávajú dni na poli s motykou. Ugandský novinár Charles Onyango-Obbo vidí praktické zlepšenie situácie žien práve v tom, že sa v Ugande v posledných desaťročiach zmenila ekonomika. Veľké plantáže na čaj, bavlnu a kávu, ktoré zamestnávali mužov pomaly miznú a žije sa domácim pestovaním kukurice, zemiakov, či fazule... To sú v africkom ponímaní "ženské domáce plodiny", o ktoré sa na poli starajú ženy, a predaj zeleniny na trhu je tiež ženská práca (sediť v prachu na trhu a čakať, kým si niekto uráči niečo kúpiť predsa nie je pre chlapa), takže zrazu sú to ženy, kto zarába peniaze a nie muži. A teda niektoré ženy za to, že svojmu manželovi poskytnú financie na výlet do krčmy vyžadujú od neho slušné správanie a rešpekt... Ale na druhej strane, sám Charles priznáva, že sú aj muži, ktorí manželke jednoducho vrazia pár faciiek a z peňazí, čo zarobí si vezmú koľko uznajú za vhodné... Kedy sa niečo aj na vidieku zmení? Asi vtedy, keď sa toho africké ženy začnú dožadovať. Keď ich viac (nielen maličké percento vo veľkých mestách) bude mať vzdelanie a snahu niečo v spoločnosti zmeniť. A to sa stane vtedy, keď ich život prestane byť každodenným bojom o prežitie, keď budú mať čas a energiu zaoberať sa aj niečím iným ako tým, aby prežili ďalší deň, týždeň, mesiac.... A kedy sa Afrika posunie od každodenného boja o prežitie? Ťažko povedať, ale len tak hneď to nebude.... To ale neznamená, že sa o to netreba snažiť a že im netreba s rozvojom pomôcť....

Citované knihy: Ann Jones: Looking for Lovedu Charles Onyango-Obbo: Uganda's Best Kept Secrets. Viac na <http://www.glosolalia.sk/news/bozena-baluchova-zivot-zien-v-keni-starat-sa-o-rodinu-rodit-aj-robot/>

4. Príbeh:

Znásilnenia sa v Indii šíria rýchlejšie ako mor a každý deň pribúdajú nové. Deväťdesiatštyri percent týchto aktov sa udeje medzi mužom a ženou, ktorí sa poznajú. Právny

systém však odrádza ženy od toho, aby násilníka udali, a aj polícia často konanie odkladá. Obete tohto potupného činu sú často navždy poznačené a niektoré ich rodičia prinútiť vydať sa za zločinca, aby sa vyhli spoločenskej hanbe. Aj v spomínanom prípade hromadného znásilnenia úradníci naznačovali, že študentka si za to čiastočne mohla sama. V krajine, kde si len 26 percent ľudí myslí, že žena by si mala svojho partnera vybrať sama, sú ženské práva na poslednom mieste. Organizácia Give India dáva možnosť prispieť k riešeniu problémov ako obchodovanie so ženami či chudoba. Viac sa dozviete na Giveindia.org.

5. Príbeh:

Hoci ženské práva v Afganistane sa pomaly zlepšujú, stále sú na míle ďaleko od tých našich. Od zvrhnutia Talibanu nastali zmeny: v roku 2009 bol schválený zákon na minimalizovanie násilia voči ženám, ktorý rieši domáce násilie a postihuje zločin znásilnenia. Ale stále sú na bežnom poriadku „vraždy zo cti“ vlastných sestier a dcér, ak sa dopustia „morálneho zločinu“, čiže nevery. Približne 57 percent dievčat sa vydá skôr, ako dovŕši šesťnásť rokov, často za oveľa staršieho muža. Ak sa pokúsia od svojho muža ujsť, putujú rovno za mreže.

V roku 2011 bol Afganistan označený za najnebezpečnejšiu krajinu pre ženy a organizácie na ochranu ľudských práv sa obávajú, že situácia sa po roku 2014 ešte zhorší. Vtedy sa majú z krajiny nadobro stiahnuť jednotky NATO. Organizácie ako Amnesty International sa snažia, aby k tomu nedošlo. Kliknite na Amnesty.org a dozviete sa viac.

6. Príbeh:

Vlani v júli sa dvadsaťpäťročná Farida Afridi vracala domov, keď ju zastrelili dvaja muži na motorke. Dôvod? Založila organizáciu na ochranu ženských práv. Tento šokujúci príbeh naznačuje, akú dlhú cestu má ešte pred sebou boj za práva žien v Pakistane. Aj tunajšie úrady vyhlásili domáce násilie za neprípustné len nedávno a v roku 2011 bolo takmer tisíc žien a dievčat zabitých „vraždou zo cti“.

Vie sa o 150 kyselinových útokoch ročne, hoci skutočné číslo je oveľa vyššie. Ich obeťou sú najmä mladé ženy a dievčatá vo veku štrnásť až dvadsaťpäť rokov a ostanú navždy znetvorené. Ženy v odľahlých oblastiach trpia najhoršími formami utlačania a v posledných rokoch vraždy zo cti, nútené vydaje a znásilnenia stúpajú. Kampaň We can bojuje za ukončenie násilia voči ženám v južnej Ázii. Kliknite na wecanendvaw.org.

7. Príbeh:

V roku 1991 bol v Sudáne schválený zákon, ktorý ženám zakazoval nosiť „vulgárne“ oblečenie alebo sa „nehodne správať“ na verejnosti, za čo mohli dostať štyridsať rán bičom.

No keďže vulgárnosť a nevhodnosť nie sú bližšie špecifikované, zákon sa poriadne zneužíva. Nosíš nohavice? Rozprávaš sa mužmi? Tak si zaslúžiš bičovanie.

Mnohoženstvo je pre mužov legálne, no žene hrozí ukameňovanie, ak je podozrivá z nevery, a domáce násilie je tu na dennom poriadku, keďže sa v krajine netrestá. Veľkými problémami sú nútené manželstvá, obchodovanie so ženami na prácu či prostitúciu. Organizácia Together for Sudan hľadá dobrovoľníkov a zbiera príspevky na pomoc ženám v Sudáne. Navštívte togetherforsudan.com

8. Príbeh:

Ak sa žena v Saudskej Arábii rozhodne vyjsť na ulicu, pretože musí zísť k lekárovi, potrebuje na to povolenie od mužského člena domácnosti. Muži a ženy sú v tejto krajine prísne oddelení, čiže ženy si len tak nemôžu vyraziť do múzea, do knižnice alebo vojsť na verejné ulice. Šoférovanie sa trestá väzením.

Neexistuje ani minimálny vek na vydaj a prípady, keď si osemročné dievča muselo vziať šesťdesiatročného dedka, sú tu také samozrejmé ako vaša ranná šálka kávy. Ženy predávajú do otroctva alebo na prostitúciu. Domáce násilie a znásilnenia sú bežné, no nikto ich neohlási, aby rodina nezostala v hanbe. Organizácia Human Rights Watch robí kampane za zlepšenie ženských práv v Saudskej Arábii.

Viac: <http://www.glosolalia.sk/news/bozena-baluchova-zivot-zien-v-keni-starat-sa-o-rodinu-rodit-aj-robit/>

Obr. 11 Znetvorená potrestaná žena



Zdroj: http://static.cdn.markiza.sk/media/a501/image/file/21/0067/rxc7.naomi_oni.jpg

9. Príbeh:

V Južnej Afrike má len jedno z troch dievčat šancu, že skončí školu, a polovici dievčat hrozí znásilnenie. V prieskume sa až 37 percent mužov priznalo, že už niekedy znásilnili, no len pár útokov je ohlásených. Juhoafrickí muži veria, že sex s pannou lieči AIDS, preto znásilňujú aj malé deti. Pritom Juhoafrická republika je jednou z krajín s najvyšším počtom ľudí žijúcich s HIV a AIDS. Proti krutostiam v JAR bojuje aj organizácia VSOinternational.org.

10. Príbeh:

Len v roku 2011 bolo v Kongu každú hodinu znásilnených 48 žien! Nie, to nie je redakčný škriatok, 48 žien za hodinu. V krajine, kde zúri občianska vojna, sa totiž znásilnenie používa ako jedna zo zbraní. Čísla ukazujú, že 12 percent žien bolo minimálne raz znásilnených a čo je najhoršie, takúto obeť rodina zväčša odkopne a vyhodí na ulicu, kde znetvorené ženy a mladé dievčatá zomierajú.

Priemerne sa ženy v Kongu dožívajú len okolo 46 rokov a považujú sa za majetok rodiny. Domáce násilie? Na to neexistuje žiadny zákon. Antikoncepciu môžu užívať len s manželovým dovolením, takže epidémia AIDS sa v krajine šíri jedna radosť. Organizácia Women for women pomáha ženským vojnovým obetiam opäť sa vrátiť do života. Kliknite na womenforwomen.org.

11. Príbeh:

Hoci sa muži väčšinou zaujímajú o krásu, ženy zaujíma skôr postavenie v spoločenskej hierarchii, ktoré je v rôznych kútoch sveta – pochopiteľne – iné. Synonymom krajiny emancipovaných žien je Island. V roku 1980 tam zvolili prvú európsku prezidentku, Vigdis Finnbogadóttir, ktorá vo funkcii hlavy štátu vydržala až 14 rokov. S emancipáciou sa tam však človek stretne na každom kroku. Islandčanky sa napríklad často nevydávajú, ostávajú slobodné a iba takpovediac plodia deti, ktoré majú bežne s viacerými mužmi. Ešte v roku 1965 bolo v Nórsku a na Islande nevydaných iba 3,5 – 3,7 % žien. Teraz je to až 40 %. V kontraste sú nemecké a japonské ženy, ktoré majú tie najlepšie školy, ale keď sa narodí dieťa, ostávajú doma a nemajú s tým žiadny problém.

12. Príbeh:

Keď sa z arabskej časti Ázie presunieme na východnú perifériu Ázie, nájdeme kultúry, v ktorých je postavenie ženy diametrálne odlišné. Nedávno som v Mikronézii prešiel atoly Madžuro a Arno, kde funguje totálny matriarchát – všetkému vládnu ženy. Na ostrove Sumatra zas žije etnická skupina Minangkabau, kde funguje tiež matriarchát. V praxi to znamená, že keď si žena zoberie muža, áno, žena si zoberie muža, tak ten príde žiť do jej domu – funguje to

teda úplne naopak ako u nás. To však nie je všetko. Keby muž v dome manželky prespával, bol by považovaný za lenivého, takže chodíeva každý večer spať späť do maminho domu.

Zdroj: www.amnesty.sk/rozhovor-zeny-v-islamskych-krajinach/
www.zivotjaponsku.estranky.sk/
www.dejinyasoucasnost.cz/.../zeme-kde-neni-radno-byt-ze.
www.litcentrum.sk/recenzie/cierna-zena-biela-krajina-waris-dirieova

Námety na diskusiu:

1. Vedeli by ste si predstaviť, že by u nás ženy nemohli opustiť svoj dom alebo byť bez súhlasu manžela, partnera?
2. Predstavte si, že by dievčatá museli ísť do väzenia za to, že si obliekli rifle alebo šoférovali auto !
3. Poznáš úspešné ženy?

Úspešné ženy sveta predstavujú čoraz väčšiu skupinu žien, ktoré sa dokázali presadiť vo svete mužov. Magazín Forbes zostavil rebríček významných žien, ktoré sú šedými eminenciami IT priemyslu, politiky či ekonomiky a ovplyvňujú aj náš život. Prečítajte si o nich nasledujúce charakteristiky.

Obr. 12 Úspešné ženy sveta



[Forbes aj tento rok vytvoril rebríček dvadsiatich piatich najmocnejších žien z celého sveta](#), ktorý poukazuje na tvrdé ženské svetové líderky z rôznych oblastí pôsobenia, podnikateľky, političky, známe osobnosti aj filantropky dnešného sveta.

Svetové líderky zostavovatelia rebríčka posudzovali na základe niekoľkých ukazovateľov – peniaze, teda bohatstvo s akým pracujú a aké vlastnia, prezentácia v médiách, sféry vplyvu, a dosah na procesy v rámci oblasti, v ktorej pôsobia.

Tentoraz však Forbes dal priestor ženám, ktoré sú skutočnými líderkami a vplývajú na politickú aj ekonomickú sféru z globálneho hľadiska. Vyradil tak z rebríčka ikony a celebrity, ktoré v ňom „zaberali“ miesto.

Z rebríčka tak zmizli Ellen Degeneres, Taylor Swift či Angelina Jolie. Bližšie vám predstavíme ženy, ktoré obsadili prvé priečky v zozname.

Angela Merkel už šiesty rok je nemecká kancelárka víťazkou tohto rebríčka magazínu Forbes. Aj keď migračná kríza a spory s jej sesterskou stranou Kresťansko-sociálnou úniou naštrbili jej imidž dokonalej političky, ktorá sa nemýli a ktorými si narobila množstvo nepriateľov, nátlak politička zatiaľ zvláda. Evidentne sa posledné udalosti neodrazili ani na jej imidži a stále drží svoje žezlo moci. Angela Merkel je zároveň aj druhým najmocnejším človekom na svete v rebríčku, v globálnom rebríčku, v ktorom figurujú aj muži.

Obr. 13 Angela Merkelová



Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/93/Angela_Merkel_2016.jpg

[Prečítajte si tiež: Len deväť žien patrí k najmocnejším ľuďom sveta](#)

Hillary Clinton manželka bývalého amerického prezidenta Billa Clintona a demokratka sa aktuálne snažila o kreslo prvej ženy-prezidentky Spojených štátov. V boji s protivníkom Donaldom Trumpom viedla vyrovnaný boj a svet sa meno nového prezidenta USA dozvedel 8. novembra 2016. Nevyhrala, avšak aj ona však bojuje s neobľúbenosťou u časti svetovej populácie.

Obr. 14 Hilary Clintonová



Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/27/Hillary_Clinton_official_Secretary_of_State_portrait_crop.jpg/800px-Hillary_Clinton_official_Secretary_of_State_portrait_crop.jpg

[Prečítajte si tiež: Hillary Clintonová: Keď niekoho milujete, odpustíte mu](#)

Janet Yellen, ekonómka sa stala riaditeľkou Federálneho rezervného systému USA v roku 2014 a na tomto poste sa ocitla ako prvá žena v histórii. Americký FED je organizáciou, ktorá ovplyvňuje svojou politikou nálady investorov už viac ako sto rokov. Úrad ovplyvňuje monetárnu a úverovú politiku, reguluje a kontroluje finančné inštitúcie a udržiava stabilitu finančného systému. To všetko má na pleciach aj Janet Yellen, preto sa niet čo čudovať, že spolu s veľkými povinnosťami získava táto Američanka aj obrovskú moc.

Obr. 15 Janet Yellenová



Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f4/Janet_Yellen_official_Federal_Reserve_portrait.jpg

Melinda Gates filantropka a podnikateľka spolu s manželom Billom Gatesom založila Nadácia Billa a Melindy Gates. Svojho manžela spoznala v Microsofte, kde pracovala, vzali sa v roku 1994. Za významné sa považujú Melindine (52) aktivity v charite, za čo získala už niekoľko ocenení. Prostredníctvom nadácie aj mimo nej podporuje stavbu budov a nemocníc pre deti, rozvoj ich vzdelania, patrí k najštedrejším darcom v USA. Orientuje sa prevažne na deti a mládež.

Obr. 16 Melinda Gatesová



Zdroj: <http://static.makers.com/maker/Melinda-Gates-Portrait-01.jpg>

Mary Barra generálna riaditeľka General Motors sa v rebríčku najmocnejších žien umiestnila na piatom mieste. Spoločnosť General Motors má pod patronátom značky ako Buick, Cadillac či Chevrolet. Posledné roky sa Mary Barra (54) viedlo veľmi dobre, v januári oslávi tri roky na poste generálnej riaditeľky automobilovej spoločnosti. V roku 2016 ju dokonca povýšili na prezidentku General Motors.

Obr. 17 Mary Barraová



Zdroj:https://www.gm.com/content/dam/gm/en_us/english/Group3/Leadership/CorporateOfficers/Group3_Leadership_CorporateOfficers_440x448_Barra.jpg?imwidth=1920
[20.03.2017]

Christine Lagarde francúzska politička kedysi pracovala ako právnička, neskôr ako obchodníčka. Tieto sféry pôsobenia sa zlúčili do jednej, keď sa Christine (60) stala generálnou riaditeľkou Medzinárodného menového fondu. V roku 2016 ju na tento post menovali znova, takže bude jednou z najvýznamnejších organizácií „velit“ ďalších päť rokov. Finančná inštitúcia so sídlom vo Washingtone má 189 členských krajín a jej úlohou je zabezpečiť vo svete stabilnú finančnú situáciu. Robí to pomocou poskytovania pôžičiek či poradenstva.

Obr. 18 Christina Lagardeová



Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/63/Lagarde%2C_Christine_%28official_portrait_2011%29.jpg/345pxLagarde%2C_Christine_%28official_portrait_2011%29.jpg [20.03.2017]

Sheryl Sandberg Odkedy Mark Zuckerberg obohatil internet o sociálnu sieť Facebook, svet sa obrátil naruby a dostal nový rozmer. Facebook je aj súčasťou života Sheryl Sandberg (47), ktorá sa aj vďaka nemu stala siedmou najvýznamnejšou a najmocnejšou ženou na svete. V spoločnosti Facebook je Chief Operation Officer, teda osobou, ktorá sa stará o každodenný chod spoločnosti. Okrem toho je autorkou niekoľkých kníh, napísala aj knihu *Lean In* o ženách, ktoré svojpomocne vychovávajú svoje deti. Po neočakávanej smrti manžela Davea Goldberga v roku 2015 darovala zo svojho majetku tridsaťjeden miliónov dolárov organizáciám, ktoré pomáhajú ženám v núdzi či slobodným matkám.

Obr. 19 Sheryl Sandbergová



Zdroj: <http://sundiatapost.com/wp-content/uploads/2015/06/Facebook-COO-says-mourning-over-husband-left-her-30-years-sadder.jpg> (20.3.2017)

Čítajte viac: <https://zena.sme.sk/c/20374152/toto-je-dvadsatpat-najmocnejších-zien-sveta-v-roku-2016.html#ixzz4ZJEcrY8F>

Diskusia:

1. Ako sa môže žena presadiť v tradične mužských povolaniach?
2. Čo ovplyvňuje postavenie žien vo svete?

3.1.3 Geografia Slovenska (8. ročník)

Výkonový štandard: vedieť pracovať so štatistickým materiálom, poznať štruktúru obyvateľstva Slovenska podľa pohlavia, veku a zamestnanosti, vnímať regionálne rozdiely.

Obsahový štandard: žiak má poznať pozíciu žien v súčasnej slovenskej spoločnosti (sociálne a kultúrne aspekty), problémy ženy v každodennom živote (hranica privátneho a verejného), rozdiely medzi postavením mužov a žien v našej spoločnosti (klady, zápory)

Výchovné ciele: žiak dokáže chápať ľudskú identitu, vie rozoznať potreby a prania jednotlivca, dokáže chápať seba v sociálnom kontexte, vie rešpektovať právo na vlastný názor, vie odlíšiť predsudky od faktických skutočností, dokáže diskutovať o problematike postavenia žien v slovenskej spoločnosti.

Motivácia: profesionálna sféra je jediná, kde slovenské ženy pociťujú voči mužom jednoznačnú diskrimináciu, pocit diskriminácie, či aspoň nespravodlivosti sa prejavuje: pri uchádzaní sa o zamestnanie (biologické predurčenie ženy na materstvo je handicap v mladšom veku, skorší nárok na odchod do dôchodku je zasa handicap v zrelom veku), pri finančnom ohodnotení práce, keď za rovnaký výkon zarába muž viac. Stále platí argument o „živiteľovi rodiny“ (stereotypy myslenia), aj v súvislosti s možnosťami kariéry a odborného rastu.

Aktivity žiakov:

Pomocou ankety zistite od spolužiakov v triede:

Kde pracujú ich rodičia, má niekto mamu vo vedúcej funkcii, aktívnu v politickom živote?

Poznáte vo svojom okolí ženu, ktorá má „mužské“ povolanie?

Obr. 20 Slovenská pilotka



Zdroj:http://www.pluska.sk/thumb/images/gallery/brejk/casopis/styl/o_pilotka.jpg?w=800&h=1000

Obr. 20 Príslušníčka policajného zboru



Zdroj: <http://ipravda.sk/res/2015/04/21/thumbs/policia-meranie-rychlosti-radar-policajtk-a-cestna-policia-nestandard2.jpg>

Obr. 21 Vojačka z povolania



Zdroj: <http://img.topky.sk/900px/1219410.jpg/svet-vojacky-najkrajsie-sexi-.jpg>

1. Aké ešte typicky mužské povolania môže mať slovenská žena? (napr. vodička autobusu, električky, politička, rektorka univerzity, ministerka)

Otázky a úlohy:

Vyhľadajte na internete informácie o postavení žien v našej spoločnosti – zamestnanosť, odchod do dôchodku, dĺžka materskej dovolenky

Zdroj:

www.zenskyweb.sk/za-lepsie-postavenie-zien-by-sa-mali-zasadit-muzi

www.jetotak.sk/.../postavenie-zien-v-spolocnosti-je-politickou-zalezitost.

www.civil.gov.sk

www.infostat.sk

www.statistics.sk

www.amnesty.sk/rozhovor-zeny-v-islamskych-krajinach/

www.zivotjaponsku.estranky.sk/

www.dejinyasoucasnost.cz/.../zeme-kde-neni-radno-byt-ze.

3.2 Etnicita

Prostredníctvom demogeografie žiaci získajú poznatky o rasovej a národnostnej štruktúre obyvateľstva a tým aj schopnosť rozpoznať a pochopiť význam tolerancie a úcty k iným národom, dôležitosť poznania kultúrnej krajiny, pestovanie kladného postoja a úcty k svojmu okoliu, iným národom, a samozrejme k sebe samému. Dokážu vnímať odlišnosti medzi jednotlivými národmi, kultúrami a náboženstvami a mať odmietavý postoj k intolerancii, xenofóbii a násiliu. Geografia umožňuje spoznávanie kultúr a zvykov obyvateľov rôznych štátov sveta, ktoré vedie k akceptácii ich spôsobu života. V politickej geografii je sledovaná oblasť problémov spájaných s rôzne chápanou identitou a problematikou menšín. Pravdepodobne najväčší záujem sa týka otázok národa a nacionalizmu. Nemenej sú sledované s identitou tesne prepojené otázky etnicity, jazyka, religiozity, najmä v kontexte menšinového postavenia takto identifikovaných skupín obyvateľstva, prevládajú otázky národnej identity a nacionalizmu.

3.2.1 Poznávame a objavujeme Zem (5. ročník)

V obsahu je zhodnotenie a rozmiestnenie obyvateľstva na Zemi, podmienky v jednotlivých častiach Zeme a ich vhodnosť pre život človeka, vzájomné ovplyvňovanie starých

a nových kultúr, existenciu rôznych kultúr vedľa seba. Vzbudiť snahu zaujímať sa o kultúru ľudí žijúcich v rôznych oblastiach sveta, porozumieť jej a akceptovať hodnoty iných kultúr pri zachovaní svojej vlastnej identity ako predpoklad kvalitného reagovania na možné spolupráce.

Výkonový štandard: žiak má vnímať planétu Zem ako spoločný domov všetkých ľudí, pochopiť príčiny rôznorodosti jazykov a kultúr.

Obsahový štandard: žiak spoznáva kultúru a zvyky obyvateľov rôznych štátov sveta, chápe pojem rasizmus a pozná hlavné rasy a ich znaky. Rozlišuje najpočetnejšie národy sveta a ich rozmiestnenie.

Výchovné ciele: žiak vie rozpoznať význam tolerancie a úcty k iným národom, dokáže rozlíšiť odlišnosti medzi jednotlivými národmi, kultúrami a náboženstvami a vie vyjadriť odmietavý postoj k intolerancii, xenofóbii a násiliu.

Motivácia:

Čo majú na raňajky deti v rôznych častiach sveta (prezentácia)

Ako vyzerajú raňajky detí z rôznych kútov sveta?

Raňajky detí v rôznych častiach sveta odhalia veľa o tamojšej kultúre. Iný kraj, iný mrav. To platí najmä pri jedle. V každom kúte sveta si ľudia na raňajky doprajú niečo iné. Niekde sú raňajky základom dňa, preto deťom dávajú výdatnú porciu chutných jedál, ktoré im majú najmä dodať energiu. Inde však kvôli počasiu či skorej rannej hodine, v ktorej deti musia vstávať, dostávajú len nevyhnutný prídel potravy. Čo máme spoločné a čo je rozdielne na raňajky u nás a vo svete?

Saki Suzuki z Tokia si užíva tradičné raňajky, bielu ryžu, špeciálne robenú omeletu, ale aj sójový pokrm menom natto či grilovaného lososa a uhorku.

Obr. 22 Saki Suzuki z Tokia a jej raňajky





Doga Gunce Gursoy žije v Istanbule, kde na raňajky dostáva med na chlebíku, ale aj olivy, paradajky, vajcia na tvrdo, ovčí, kozí a kravský syr, či dokonca pastu z červeného korenia. Nesmie chýbať rozmanitá zelenina a niečo ako hemendex.

Obr. 23 *Doga Gunce Gursoy* a jej raňajky



Nathanaël Witschi Picard z Paríža máva na raňajky neodmysliteľnú francúzsku bagetu s maslom a džemom, no dostane aj cereálie a kivi.

Obr. 24 Nathanael Witschi Picard a jeho raňajky



Emily Kathumba z mestečka Chitedze v africkom Malawi má pochopiteľne skromnejšie raňajky. Každé ráno o šiestej si pochutí na tamojšej kaši zvanej phala s cibuľkou a cesnakom, ako aj sladký zemiak s tekvicou. Deti z Malawi zvyknú piť džús zo sušených kvetov a cukru.

Obr. 25 Emily Kathumba a jej raňajky



Na Islande *Birta Gudrum Brynjarsdottir* jedáva hafragrautur, kašu z ovsených vločiek s tmavým cukrom či javorovým sirupom, ovocím alebo maslom. K tomu pije olej z tresčej pečene, čo väčšina skôr narodených Slovákov asi ťažko pochopí.

Obr. 26 Birta Gudrum Brynjarsdottir a jej raňajky



Viv Bourdrez v Amsterdame každé ráno na stole čaká chlieb s maslom a posýpkou. Tá môže byť z čokolády alebo ovocia, veľkosti zrníčok sú takisto rôzne. Toto jedlo jedáva na raňajky takmer celá populácia Holandska.

Obr. 27 Viv Boudrez a jej raňajky



Súrodenci *Aricia Domenica Ferreira* a *Hakim Jorge Ferreira Gomes* zo Sao Paula v Brazílii majú jednoduché prvé jedlo dňa – šunku, syr a chlebík so špeciálnym maslom nazývaný *pão com manteiga*. K tomu ale patrí káva, ktorú dospelí považujú za výživnú a plnú vitamínov, preto ju dávajú piť aj deťom.

Obr. 28 Aricia Domenica Ferreira a Hakim Jorge Ferreira Gomes a ich raňajky



Dvojičky Phillip a Shelleen Kamtengo z Malawi začínajú deň s kukuričným chlebom chikondamoyo, uvarenými zemiakmi a čiernym čajom s cukrom.

Obr. 29 Phillip a Shelleen Kamtengo a ich raňajky



Mladému pánovi z Japonska, *Kokimu Hayashimu*, chutia cereálie s mliekom. Túto americkú stravu však jeho matka každý deň vyvažuje rybou a dusenými fazuľkami, ako aj sezamovými semiačkami a vajíčkom na tvrdo. Nesmie chýbať ryža ani ovocie.

Obr. 30 Koki Hayashi a jeho raňajky



Oyku Ozarlan, turecké raňajky u nich doma vyzerajú takto: tmavý chlieb, čierne aj zelené olivy, nakrájané paradajky, na tvrdo uvarené vajce, turecký syr, syr podobný feta syru nazvaný ezine peyniri. Sladké chute ukojí chlieb s nutelou či jahodový džem.

Obr. 31 Oyku Ozarslan a jej raňajky



Brazílčan *Tiago Bueno Young* miluje čokoládové mlieko, k tomu si dáva si dáva cereálie v mlieku a občas banán, nesmie chýbať sladký biely chlieb natretý krémovým syrom nazvaným requeijão.

Obr. 32 Tiago Bueno Young a jeho raňajky



Zdroj: www.jedensvetnaškólách

Aktivity žiakov:

Žiaci samostatne napíšu na papier, čo majú na raňajky oni. Vyberú si jedno dieťa z prezentácie a porovnajú sa navzájom. Do tabuľky potom vpisujeme, čo máme spoločné a čo máme rozdielne.

Otázky a úlohy:

Porovnajte, čo máme spoločné, čo máme rozdielne?

Stretávate sa s príslušníkmi iných národov?

Ako nás ovplyvňujú iné kultúry, národy a národnosti? (čínske a indické jedlá, kebab, vietnamské a čínske obchody, koncert rómskej skupiny a pod.)

Zdroj: www.multikulturalizmus, www.jedensvetnaškolách

3.2.2 Regionálna geografia sveta (6., 7. ročník)

Výkonový štandard: žiak vie komplexne zhodnotiť regióny sveta z hľadiska ich prírodných, kultúrnych a iných charakteristík, možností rozvoja. Žiak vie vnímať odlišnosti medzi jednotlivými národmi, kultúrami a náboženstvami a v konečnom dôsledku má odmietavý postoj k intolerancii, xenofóbii a násiliu.

Obsahový štandard: žiak vníma svet integrujúco vo vzájomnom vzťahu medzi človekom a spoločnosťou v danom geografickom priestore. Pozná rozličné krajiny a národy sveta, národy Európy. Spoznávaním kultúr a zvykov obyvateľov rôznych štátov sveta vedieme žiaka k akceptácii ich spôsobu života.

Výchovné ciele: žiak vie vyjadriť úctu k iným národom a národnostiam, má pochopenie k rešpektovaniu kultúrnych, náboženských a iných odlišností ľudí a spoločenstiev, buduje si kladný vzťah ku všetkým humánnym a demokratickým hodnotám, vie vyjadriť pozitívne postoje k rozličným národom a etnikám, vie uviesť príklady otvoreného vzťahu bez predsudkov k iným ľuďom a kultúram.

Motivácia: Riadeným rozhovorom navodíme atmosféru na tému rozličnosti sveta. Otázky môžeme modifikovať podľa svojich možností, napr.:

1. *Dostali ste sa do krajiny, ktorej jazyk nepoznáte (Dánsko).*

*Čo podľa vás znamená, keď sa povie *Hvad er din alder*?*

a) *Kolko máš bratov a sestier?*

b) *Kolko máš rokov?*

c) *Máš doma červené ponožky?*

2. *Ocitli ste sa na ochutnávke.*

Ochutnaj so zaviazanými očami pripravenú špecialitu (chutná čokoláda) a pozri sa na fotografiu. Na ňom sú kakaové bôby, z ktorých sa čokoláda vyrába. Skúste uhádnuť, kde sa pestuje najviac takýchto bôbov.

a) v africkej krajine (Pobrežie Slonoviny)

b) v ázijskej krajine (India)

c) v európskej krajine (Slovensko)

3. Máte minútu na to, aby ste zo škatule priniesli 3 veci a aspoň 2 z nich musia byť také, ktoré boli vypestované alebo vyrobené v inej krajine ako Slovensko (v škatuli majte prichystaných 5 vecí – čaj (pestuje sa najmä v ázijských alebo afrických krajinách), kešu oriešky (najmä africké alebo juhoamerické krajiny), jablko (slovenské), zošit (slovenské), tričko (vyberte také, ktoré má na štítku napísané, že bolo vyrobené v niektorej ázijskej krajine).

4. Ovoňajte, čo má pani učiteľka v rukách-škoricu (napr. i badián, zázvor a pod.) a uhádnite, čo to je.

Pozn.: Škorica je zo Srí Lanky (ostrov Cejlón).

Aktivity žiakov:

Na rôznofarebné papiere žiaci nakreslia ľudskú postavu-môžeme zadať, že všetci budú kresliť černošské dievčatko-pričom budú mať rozdielne farebné papiere. Potom diskutujeme o tom, že farba pokožky je len jeden znak, ktorý odlišuje jednotlivé rasy ľudí.

Otázky a úlohy:

1. Rozdeľte žiakov do 4 skupín a v každej si prečítajú príbeh jedného dieťaťa (bez fotografie)
2. Vyzvite žiakov, aby opísali alebo nakreslili dieťa, o ktorom je príbeh: Ako vyzerá? Čo má oblečené? Aké má vlasy? A podobne.
3. Po opise alebo nakreslení sa pýtajte otázky: *V čom je podobné a v čom iné ako vy? Čo sa vám na ňom páči? Chceli by ste sa s týmto dieťaťom kamarátiť? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?*

PRÍBEHY DETÍ

Sahra – Afganistan

Volám sa Saha a mám 7 rokov. Práve som začala chodiť do školy, kde sa mi veľmi páči. Rada kreslím a učím sa nové písmená. Žijem na vidieku v horách. Mám 5 súrodencov, 3 sestry a 2 bratov. Mám ich veľmi rada, so sestrami sa rada hrám Joz bazi, teda skákanú a večer sa hráme s bábikami alebo počúvame rádio. Moji bratia si radi púšťajú šarkany. Moja mama pracuje v nemocnici, v meste blízko našej dediny. Otec pracuje v tom istom meste ako úradník. Býva s nami ešte stará mama, ktorá sa o nás stará. Mám ju veľmi rada. Často nám varí naše

oblíbené jedlo, ryžu s jahňacím mäsom, hrozienkami a mrkvou. Keď vyrastiem, chcela by som byť tiež lekárka ako moja mama.

Pablo – Mexiko

Volám sa Pablo a mám 5 rokov. Chodím do škôlky v hlavnom meste krajiny, v ktorej žijem. Je to obrovské mesto. Keď idem s mamou alebo otcom do škôlky, trvá nám to veľmi dlho, niekedy si aj pospím. V škôlke som rád, mám tam svoje kamarátky a kamarátov. Najradšej sme vonku, v mojej krajine je takmer stále teplo. V krajine máme občas zemetrasenia a máme aj veľa sopiek. Počas prázdnin chodíme za tetou, ktorá býva hneď pri oceáne. Rád plávam. Mám jednu sestru, Juanitu, ktorá je však veľmi malá, ešte papá len mlieko. Ja mám najradšej kukuričnú placku s kuracím mäsom a fazuľou, občas si k nej dám aj štipľavé papričky, ktoré sú v našej krajine veľmi oblíbené. Keď vyrastiem, chcel by som pracovať na pošte.

Jean – Francúzsko

Volám sa Jean a mám 3 roky. Práve nastupujem do škôlky, doteraz som bol doma. Striedali sa pri mne mama, otec, starý otec a staršia sestra, ktorá už chodí do školy a učí sa napríklad o rastlinách a zvieratách. Bývame s mamou a sestrou v malej dedinke pri oceáne. Otec býva v blízkom meste, má ďalšiu dcéru, ktorú mám tiež rád, často k nám chodia aj s otcovou priateľkou. Otec je rybár, každú chvíľu chodí na veľkej lodi na oceán, mám rád pečenú rybu. Veľa u nás fúka, preto mi sestra zvykne vyrábať rôzne papierové a drevené hračky, ktoré si spolu púšťame vo vetre. Mama robí v malom dome, kam chodia deti, ktoré s rodičmi prišli z iných krajín, lebo sa im v nich nežilo dobre. Vymýšľa im rôzne aktivity. Aj ja tam rád chodím, páčilo by sa mi tam pracovať.

Mary – Mozambik

Volám sa Mary a bývam v malom meste blízko hustého lesa. Mám 5 rokov a chodím do škôlky s mojimi kamarátkami a kamarátmi zo susedstva. Mám dve sestry, bývame s otcom a mamou v malom domčeku so záhradkou. Na záhrade nám rastú banány, pomaranče a krásne červené paradajky. Neďaleko nášho domu je aj veľká farma, kde sa pestujú kešu oriešky. Pracuje na nej aj môj otec. Moja mama má pred domom malú kuchyňu, kde na ohni varí pre susedov, ktorí sa u nej stretávajú na večeru. Mám veľmi rada jej ryžu s čerstvou paradajkovou šťavou a fazuľami. Najradšej si doma kreslím. Nemám veľa hračiek, ale to nevadí, radšej chodím von a s chlapcami hrám futbal. Keď vyrastiem, chcela by som byť policajtkou.

Zdroj:

www.farebnáskolka

3.2.3 Geografia Slovenska (8. ročník)

Výkonový štandard: žiak pozná národy a národnosti, ktoré žijú u nás na Slovensku, pozná ich práva, rovnoprávnosť a rovnocennosť, vie ich charakterizovať a chápe interkultúrne vzťahy.

Obsahový štandard: poznať jazykovú, národnú štruktúru a kultúrnu rozmanitosť nárečí obyvateľstva Slovenska, rozlíši jednotlivé jazyky susedných štátov Slovenska.

Výchovné ciele: žiak si dokáže uvedomiť vlastné miesto a postavenie v spoločnosti, pozná základné prvky v aktuálnom verejnom živote Slovenskej republiky, chápe podstatu demokracie, práv a povinností každého občana, vie rozlíšiť protiprávne konanie a jeho dôsledky, vie vyjadriť vlastné myšlienky, názory, postoje a dokáže ich obhájiť, vie posúdiť hodnoty úcty k vlastnému národu i k iným národom a národnostiam, pochopeniu a rešpektovaniu kultúrnych, náboženských a iných odlišností ľudí a spoločností.

Motivácia:

Žiakom prehráme ukážky slovenských ľudových piesní (ľubovoľné CD s ľudovými piesňami) V následnej diskusii budeme určovať regióny, z ktorých sú dané ukážky.

Aktivity žiakov:

Napíšeme 10 nárečových výrazov, ktoré sú typické pre náš región a žiaci sa pokúsia nájsť k nim spisovný výraz.

Na základe ukážky textu vedieme diskusiu o našich predsudkoch. (príbeh o cestovaní)

1. Pomocou troch výrazov v rôznych jazykoch našich susedov (Poľsko, Rakúsko, Česko a Ukrajina) sa pokúsime identifikovať jednotlivé jazyky.

Príbeh: Cestovanie v autobuse s Rómami

Do autobusu nastúpilo približne 25 Rómov. Keďže som sa práve viedol nočnou linkou, spozornel som aj ja. Pritiahol si veci a tváril sa "nenápadne". V Tisovci na zastávke prišla za šoférom mladá Rómka, že pán vedľa (tiež Róm) ju obťažuje. Šofér okamžite vstal a išiel za mladíkom (mohol mať tak 27 rokov). Požiadal ho, aby vyšiel z autobusu. Odmietol. „Prosím vystúp si," zopakoval vodič. „Tak pome!" Na 3x krát ho chytil a vyhodil cez dvere slovami: „Nebudeš mi tu obťažovať cestujúcich..." To som si myslel, že sú posledné slová vodiča pred smrťou. Síce mohol mať tak 98 kg a výraz dobermana, na 25 Rómov by si sám nevystačil. Stápol som... Čakal som, kedy sa kamaráti mladíka zastanú a šoférovi naložia.

„Tak mu treba! Má sa správať slušne." Poznamenal jeden z Rómov na celý autobus. Padla mi sánka a naskočili zimomriavky. Fúúú. Ostatní len súhlasne kývali hlavami a komentovali, že to bolo od ich kamaráta naozaj neprijateľné. Rozdýchaval som to tak ešte pol hodinu. Po nej

si jeden z Rómov ku mne prisadol. Opäť som stárpol, však to poznáte - stereotypy, predsudky a tak. „Ahoj priateľu, môžem sa ťa opýtať kam cestuješ?“ Zostal som po 2x šokovaný. „Noooo ehm, no do Bystrice.“ Môjmu novému spolusediacemu to však nedalo. „Z kade? Z práce, zo školy.?.“ A to sme sa už dali do debaty. Vďaka ktorej som sa dozvedel, že on aj jeho kamaráti práve cestujú do Prahy - do práce. Za Breznom sme zastavili pri benzínke. 10 minútová prestávka. Ísť von? Neísť? Brat' si veci? Skúsiť šťastie? Hmmm. Notebook, tablet aj ďalšie cennosti v hodnote cca 1 000 € som nechal v autobuse plnom Rómov a išiel si "spokojne" kúpiť džús. Po 10 minútach som sa vrátil a hádajte - všetko bolo na svojom mieste. Pri vystupovaní v Banskej Bystrici pribudla k tomuto príbehu už len čerešnička na torte. Spadla mi čiapka, tak mi ju jeden z Rómov veľmi ochotne podal so slovami: „Chlapče, nezabudni si ju tu..." Tak ja len, že rešpekt týmto ľuďom. Šoférovi za veľmi jasné rozhodnutie vyhodit' mladíka z autobusu a Rómom za ich naozaj priateľské správanie.

Otázky a úlohy:

Diskutujte o príbehu o Rómoch: Čo vás zaujalo na tomto príbehu? Máte podobné zážitky? Ako by ste reagovali vy v danej situácii?

Poznámka: Text možno využiť aj tak, že ho neprečítame celý a dáme úlohu žiakom, aby dokončili príbeh, napr. v mieste, kde bola zastávka na benzínovej pumpe v Brezne a pod.

Zdroj:

www.narodnostnemensiny.gov.sk/.../ochrana-prav-osob-patriacich-k-nar...

3.3 Ľudské práva – práva detí

Bohatý sever a chudobný juh, tak sa zvyčajne rozdeľujú krajiny sveta podľa hospodárskej a sociálnej vyspelosti. Pre chudobné krajiny sú charakteristické **hospodárske problémy**: extrémne nízky príjem na jedného obyvateľa, mimoriadne veľké rozdiely v príjmoch, nedostatok pracovných miest v priemysle (pracovné miesta sú prevažne v poľnohospodárstve), malý objem zahraničného obchodu s priemyselnými výrobkami; **demografické problémy** (vysoká pôrodnosť, vysoká úmrtnosť a nízky nedožítý vek); **kultúrne problémy** (vysoký podiel analfabetov, malá kapacita vedeckého vzdelávania a predovšetkým vysoký podiel detskej práce). Život v chudobných (tretích) krajinách je poznačený vysokou mierou chudoby, nízkeho rozvoja a zneužívaním detí prostredníctvom trhu na prácu a sexuálne služby, ale aj prostredníctvom reklamy. Chudobu môžeme charakterizovať ako spoločenský jav, ktorý je pre jednotlivca alebo skupinu charakteristický nedostatkom základných životných podmienok. Osobitným problémom sú práva detí. Pojem „detské práva“ alebo „práva dieťaťa“ berú do

úvahy deti a mladistvých, čiže jednotlivcov mladších ako 18 rokov. Okrem OSN sa oblasti detských práv, v našich domácich podmienkach, venuje aj Rada Európy, Európska únia, ale aj Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE). Ako prvá deklarácia na ochranu detských práv mala názov „Deklarácia práv dieťaťa“, ktorú OSN prijalo v roku 1959. Tento dokument zasahuje celkovo do *desiatich oblastí odmietnutia diskriminácie detí: podľa rasy, farby, pohlavia, jazyka, náboženstva, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodového alebo iného postavenia dieťaťa*.

3.3.1 Poznávame a objavujeme Zem (5.ročník)

Výkonový štandard: žiak má poznať, že na Zemi existujú rozdiely v ekonomickej vyspelosti krajín a preto boli zriadené organizácie, ktoré majú chrániť práva ľudí na dôstojný život. (Organizácia spojených národov vytvorila súbor právnych nástrojov na ochranu ľudských práv, ktorého základom je Charta Organizácie spojených národov z roku 1945 a Všeobecná deklarácia ľudských práv z roku 1948)

Obsahový štandard: žiak vie vysvetliť pojem „tretí svet“ resp. vie vymenovať príklady krajín tretieho sveta, vie charakterizovať základné znaky hospodárstva (hlavné je poľnohospodárstvo) a výšku HDP /obyv.

Výchovné ciele: žiak si uvedomí, že ľudské práva možno charakterizovať ako základné práva a slobody, ktoré patria každému človeku od narodenia bez ohľadu na jeho rasu, pohlavie, etnickú, národnostnú alebo štátnu príslušnosť.

Motivácia:

Prechádzky po mape sveta

V triede si predstavíme podlahu ako mapu celého sveta. Učiteľ vysvetlí, kde je na tejto mape sever, juh, východ a západ a žiaci si predstavia, ako vyzerá mapa sveta v takej veľkej podobe, kde sú kontinenty, moria, póly...

Potom dá učiteľ pokyn – skúste sa všetci postaviť a premiestniť do Afriky...a teraz na severný pól, do Južnej Ameriky... Nasledujú inštrukcie, postavte sa tam (na také miesto na zemi), kam by ste chceli ísť na návštevu. Žiaci odôvodnia svoju voľbu a nasledujú ďalšie inštrukcie. Postavte sa tam, kde si myslíte, že je napr. najväčšia chudoba..., najväčšia horúčava a málo vody..., kde je demokracia...a kde je diktatúra a nesloboda..., kde majú dievčatá/ženy menej práv ako chlapci/muži..., kde by ste chceli žiť..., aké je miesto najďalej od mesta, ktoré ste už navštívili...a pod.

Na konci učiteľ zdôrazní, že je dobré pochopiť, že Slovensko nie je na svete jediné a že je dobré uvedomovať si udalosti zo sveta, myslieť na to, čo sa deje v iných krajinách a častiach sveta, ako nás to ovplyvňuje a v čom môžeme (napríklad svojou solidaritou) čiastočne ovplyvniť ostatných my.

Aktivity žiakov:

Pomocou obrázkov diskutujte na doleuvedené témy!

Obr. 33 Žobrajúci chlapec



Zdroj: https://t1.aimg.sk/magaziny/PwawzsNxR6bPkiUEa3NhPA~V-skupink-ch-aj-na-parkovisk-ch-akaj-na_svoje.jpg?t=L2ZpdC1pbi8xNjAweDkwMA%3D%3D&h=at88md4UKEESeHgeHt02DQ&e=2145916800&v=2

Obr. 34 Žobrajúca matka



Obr. 35 Zarábajúci chlapec z ulice



Zdroj: https://t1.aimg.sk/magaziny/PwawzsNxR6bPkiUEa3NhPA~V-skupink-ch-aj-na-parkovisk-ch-akaj-na_svoje.jpg?t=L2ZpdC1pbi8xNjAweDkwMA%3D%3D&h=at88md4UKEeSeHgeHt02DQ&e=2145916800&v=2

Obr. 36 Žobrajúce deti



Zdroj: https://t1.aimg.sk/magaziny/PwawzsNxR6bPkiUEa3NhPA~V-skupink-ch-aj-na-parkovisk-ch-akaj-na_svoje.jpg?t=L2ZpdC1pbi8xNjAweDkwMA%3D%3D&h=at88md4UKEeSeHgeHt02DQ&e=2145916800&v=2

Diskusia na tému:

Ktoré deti potrebujú pomoc?

Ak deti neuvedú príklady spontánne, použite uvedené fotografie a príklady:

- Deti žijúce na uliciach/žobrajúce deti
- Deti z najchudobnejších rodín
- Deti prisťahovalcov, ktoré prichádzajú do Európy samé alebo so svojou rodinou
- Deti, ktoré sú vystavené fyzickému/citovému násiliu
- Deti, ktoré sú šikanované (doma, v škole atď.)
- Deti, ktoré sú obeťami diskriminácie a rasizmu
- Deti zdravotne postihnuté
- Deti, ktoré nemajú rodičov alebo ktorých rodičia sa nedokážu o nich postarať

Otázky a úlohy:

Sú nejaké ďalšie skupiny detí, ktorých práva by sa mali osobitne chrániť a podporovať?

Ktoré skupiny? Prečo potrebujú osobitnú pozornosť? Poznáte vo svojom okolí deti, ktorým by ste vedeli pomôcť?

Zdroj: <http://www.hontmedik.eu/products/porusovanie-ludskych-prav/>

3.3.2 Regionálna geografia sveta (9. ročník)

Výkonový štandard: žiak vie odlíšiť jednotlivé ekonomické systémy sveta, dokáže posúdiť sociálnu rolu a sociálny status jednotlivých sociálnych skupín, dokáže sa orientovať v systéme ľudských práv, vytvorí si pozitívny objektívny vzťah k demokratickému spoločenskému zriadeniu.

Obsahový štandard: žiak získa vedomosti z problematiky „života v globálnej spoločnosti“, z jej spoločenských, hospodárskych a politických procesov dokáže vytvoriť jednu z báz „všeobecného prehľadu“, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou porozumenia života ľudí. Poznaním základov umenia, kultúry, vzdelanosti, vedy a techniky a spoločenského života svetového a európskeho kultúrneho priestoru dokáže analyzovať problematiku ľudských práv v kontexte rôznych geografických skutočností. Žiaci sa oboznamujú so spôsobom života a tradíciami ľudí v rôznych častiach sveta, so svetom detí i dospelých, osvojujú si pravidlá a normy správania.

Výchovné ciele: Žiak vníma porušovanie politických a občianskych práv v totalitných spoločnostiach, vytvorí si otvorený vzťah bez predsudkov k iným ľuďom a kultúram. Cez

poznanie jednotlivých krajín sveta žiak získa aktívny prístup k reflektovaniu minulej a súčasnej spoločenskej skutočnosti z európskej a celosvetovej perspektívy, vie vyvodiť závery ako sú porušované ľudské práva vo svete, vie o tom diskutovať.

Motivácia:

Chudoba vo svete a jej chápanie, detská práca .

Stanovenie hranice chudoby je zložitá, pretože viaceré krajiny alebo inštitúcie ju sledujú rôzne.

Môžeme uviesť niekoľko príkladov:

- podľa OSN a Svetovej banky – príjem menší ako 1 USD na deň a osobu;
- podľa rozvojových krajín – príjem menší ako 2 USD na deň a osobu;
- podľa Európskej únie – menej ako 50% priemerného príjmu pracovníka.

Na zemi žije asi 1,6 miliardy detí. Z toho každé siedme dieťa nechodí do školy, nehrá sa a nepozná detstvo. Tých zhruba 215 miliónov detí pracuje denne až 13 hodín. Často v otrockých podmienkach a zadarmo alebo za niekoľko dolárov denne. Detské práva formou detskej práce sú zneužívané na plantážach (zber čaju, kakaa, kávy a bavlny). Jedná sa o oblasti Afriky (Kamerun, Ghana, Pobrežie slonoviny, Nigéria, Tanzánia), v Ázii (hlavne India) a v Haiti. V Indii pri zbere čajových listov sú dosť často zneužívané deti ako pracovná sila, pričom pracujú od veku 12-tich rokov. Zárobky detí sa túto prácu sú polovičné voči dospelým pracujúcim. Okrem čajových plantáží, deti pracujú aj na bavlníkových plantážach, kde pracuje až 450 000 detí vo veľmi nízkom veku (6 až 14 rokov). Deti pracujú aj pri zbere kakaových bôbov, kde ich pracuje okolo 145 000. Ich prácou je čistenie poľa mačetaťmi. Pracujú v nevyhovujúcich pracovných podmienkach, dosť často až 10 až 12 hodín denne. Dosť často sú bité a hladné. Okrem nich pracuje 153 000 detí na plantážach v boji proti škodcom a burine. V Tanzánii deti pracujú na kávových plantážach vo veku 10 až 13 rokov, z čoho väčšina detí je ženského pohlavia. V Haiti deti pracujú na ryžových poliach (viď obrázok) vo veľmi nevyhovujúcich pracovných podmienkach. Okrem toho deti pracujú aj v iných častiach sveta veľmi ťažko a sú dosť často ponižované a týrané.

Vo svete pracuje, na základe údajov UNICEF-u a Medzinárodnej organizácie práce, až 215 miliónov detí (údaje z roku 2008), z toho až 48 miliónov detí pracuje práve v „subsaharskej“ oblasti.

Ďalšie fakty o porušovaní práv detí a detskej práci: – 70% detí pracuje v poľnohospodárstve; – 126 mil. detí pracuje v nebezpečných povolaniach, napr. v baniach,

s chemikáliami, obsluha nebezpečných strojov (cca 22 000 detí zomrie ročne v súvislosti s pracovných úrazom); – 127 milióna detí pracuje v nízkom veku (vo veku 5 – 14 rokov) – najmä v Ázii a Tichomorskej oblasti; – každé štvrté dieťa pracuje vo veku 5 – 14 rokov: - 8 z 21 narodených detí pracuje v Afrike, – 12 z 55 narodených pracuje v Ázii, – 1 z 8 detí pracuje v Južnej Amerike; – väčšina detí pracuje nelegálne bez akéhokoľvek poistenia (zdravotné, sociálne, úrazové) a väčšinou pracujú vidiecke a najchudobnejšie deti; – v ekonomických činnostiach pracujú prevažne chlapci, dievčatá pracujú zväčša v domácnostiach; – v rozvojových krajinách žije v chudobe každé tretie dieťa; – vek piatich rokov nedosiahne vo svete každé dvanásťte dieťa, úmrtie spôsobujú najmä choroby; – zo 100 detí na svete sa narodí: - 55 v Ázii (najviac v Indii a Číne), - 16 v rovníkovej Afrike, – 8 v Južnej Amerike a karibskej oblasti, - 8 v rozvinutých krajinách (Západná Európa, USA, Kanada, Izrael, Japonsko, Austrália a Nový Zéland), - 7 na Strednom Východe a v Severnej Afrike, – 6 detí sa narodí v strednej a východnej Európe, Pobaltských krajinách a v Ruskej federácii; – 27 detí nie je očkovaných proti nebezpečným chorobám; – 32 detí trpí podvýživou v rannom detstve (prvých 5 rokov života); - 18 detí nemá prístup ku kvalitnej a nezávadnej pitnej vode, pričom 39 detí žije bez sociálnych zariadení; – 18 detí (11 dievčat) nechodí do školy; 25 detí, ktoré začali chodiť do školy ju skončili skôr ako nastúpili do piateho ročníka; – 17 detí (11 dievčat) je negramotných; - priemerná dĺžka života vo svete: - celosvetový priemer dožitia je vek 64 rokov, - v rozvinutých krajinách – 78 rokov, – v krajinách postihnutých chorobou AIDS – 58 rokov (v Botswane, Malawi, Mozambiku, Rwande, Zambii a Zimbabwe – len 43 rokov. Deti v mnohých rozvojových krajinách ako Čína, Kambodža, Afganistan, Pakistan, India a ďalších, sú od najútlejšieho veku využívané ako lacná alebo otrocká pracovná sila na najťažšie práce. Pracujú v indických, afganských alebo kambodžských tehelniciach, kde v horúčave od rána do večera ručne tvarujú a vypaľujú tehly. Pracujú v baniach v Afrike, kde sú celé dni zatvorené v úzkych podzemných chodbách a ručne ťažia minerály alebo diamanty. V lomoch a baniach pracuje na celom svete asi milión detí. Tieto deti v podzemí pracujú, jedia, spia a z bane vychádzajú až po niekoľkých dňoch... V Ázii vyrábajú hračky a spotrebný tovar pre naše trhy. Ďalšie milióny detí pracujú v domácnostiach a na rodinných farmách. Asi 60% detskej práce tvorí práca v poľnohospodárstve. Na plantážach pracujú deti často s nebezpečnými hnojivami a chemikáliami a bez akýchkoľvek ochranných prostriedkov. Niektoré deti pracujú, pretože sú to siroty odkázané sami na seba, iné preto, aby zvýšili príjem svojich rodín. To, že detská práca zvyšuje príjem rodiny, je však nebezpečný mýtus. Naopak, detská práca už aj tak mizernú životnú úroveň ďalej znižuje. Tam, kde je detská práca najrozšírenejšia, existujú zároveň zástupy nezamestnaných dospelých. Istý majiteľ továrne v Kambodži si údajne pochvaľoval,

že deťom v továrni zaplatí menej, pracujú poslušnejšia, bez reptania a ďalších požiadaviek. Nebezpečná forma otroctva je tzv. dlhové otroctvo. Za požičané sumy, pohybujúce v mnohých prípadoch len v niekoľkých dolároch, upadajú do otroctva celé rodiny. Často sa stáva, že si svoj dlh nedokážu nikdy odpracovať. Bez toho, aby vedeli písať, čítať a počítať, nepoznajú dlžníci hodnotu svojho dlhu a hodnotu práce, ktorú odvedli. Deti, ktoré sa narodia v týchto rodinách, sa automaticky stávajú modernými otrokmi. Málokedy sa im podarí chodiť do školy, vzdelávať sa a vymaniť sa z bludného kruhu. Svetový deň boja proti detskej práci vyhlásila Medzinárodná organizácia práce (ILO). Detská práca zahŕňa každú prácu, ktorú vykonáva dieťa mladšie ako 18 rokov, ktorá je škodlivá pre jeho fyzické alebo psychické zdravie a bráni dieťaťu v školskej dochádzke. Napriek tomu, že počet detí pracujúcich v otrockých podmienkach je stále obrovský, situácia sa za posledné roky mierne zlepšila. V prvom rade sú samotní spotrebitelia, ktorí donútili niekoľko nadnárodných korporácií prísnejšie kontrolovať svojich dodávateľov z rozvojových krajín. Milióny dolárov boli investované do rozvoja vzdelávania a osvedy. Stále je to však málo. Kľúčové pre odstránenie detskej práce vo svete je znižovanie chudoby, ktorá je jej hlavnou príčinou. Je potrebné zvyšovať vzdelanie, podporovať fair-trade výrobu a kontrolovať dodávateľov. Len tak sa bude podiel detskej práce na svetovej ekonomike znižovať.

Zapamätajte si, že **12. jún je Medzinárodný deň boja proti detskej práci.**

Príbehy ľudí z rôznych častí sveta, ktorým boli porušené ich práva:

Obr. 37 Mahmoud Hussein



Egypt: Egyptský študent nespravodlivo väznený. Mahmoud Hussein je 20-ročný študent a väzeň svedomia, ktorý chradne vo väzení v Egypte. Zatkli ho ako sa vracal domov z protestu proti vojenskej vláde a Moslimského bratstva. Je vo väzení, pretože mal oblečené tričko "Národ

bez mučenia" a šál, ktorý pripomínal "Revolúciu z 25. januára". Doteraz nebol z ničoho obvinený ani súdený za žiadny priestupok. Mučením a zlým zaobchádzaním bol donútený podpísať "priznanie".

Obr. 38 Waleed Abu Al-Khair



Saudská Arábia: Aktivista, nie terorista. Waleed Abu Al-Khair je obvinený z porušovania kybernetického zákona kvôli nenásilnému využívaniu práva na slobodu slova a online aktivizmu. Viackrát ho zbili a mučili. Je známym bojovníkom za ľudské práva a obhajoval väzneného blogera a väzňa svedomia Raifa Badawiho.

Obr. 39 Zunar



Malajzia: V súčasnosti drží Zunar smutný rekord v počte obvinení z porušovania zákona o protištátnych aktivitách. Žaloba proti Zunarovi, politickému satirikovi, ilustruje zasahovanie do slobody prejavu v Malajzii prostredníctvom tohto zákona z roku 1948. Nedávno boli za nejasných okolností novelizovaný a *tí, čo vyjadrujú nesúhlas s vládou, môžu byť najnovšie odsúdení na dlhé tresty* (napríklad na tri až dvadsať rokov väzenia). Zákon sa vzťahuje aj na

kritiku prostredníctvom moderných technológií. Zunar momentálne čelí deviatim obvineniam z porušenia tohto zákona naraz. Týkajú sa jeho desiatich tweetov z februára tohto roku, v ktorých kritizoval súdny systém po odsúdení opozičného lídra Anwara Ibrahima. Zunar považuje proces s Ibrahimom za vykonštruovaný, politicky motivovaný akt

Obr. 40 Rodina Ranie Alabassiovej



Sýrska arabská republika: Unesení vládnymi agentmi a stále nezvestní.

V roku 2013 vošli vládni agenti do domu Ranie Alabassiovej a bez udania dôvodu ju uniesli spolu so šiestimi deťmi. Pár dní predtým uniesli podobným spôsobom jej manžela. ***O Ranii, jej manželovi ani ich šiestich deťoch nie sú doteraz žiadne správy.*** Sýrske úrady odmietli poskytnúť príbuzným Ranie akékoľvek informácie o tom, čo sa stalo, a kde sa momentálne rodina nachádza. Jej sestra Naila môže len hádať, prečo bola jej rodina zatknutá. *"Rania nepatrila do opozičnej strany, ani nechodila na demonštrácie. Bola tu, aby pomáhala ostatným."*

Obr. 41 Phyoe Aung



Mjanmarsko: Phyoe Aung, generálna tajomníčka študentského zväzu v Mjanmarsku, viedla nenásilné protesty proti novému školskému zákonu, ktorý obmedzuje akademickú slobodu. Na reakciu proti zákonu organizovali študenti vo februári 2015 pochod po celej krajine, ktorý mal smerovať k najväčšiemu mjanmarskému mestu, Yangonu. Polícia im však v meste Letpadam v strede Mjanmarska zatarasila cestu a po neúspešných snahách o vyjednávanie ich napadla. Asi sto protestujúcich bolo obvinených z rôznych priestupkov - nepovolené zhromažďovanie sa, organizovanie nepokojov. Najmenej 70 protestujúcich vrátane Phyoe je v súčasnosti vo väzení v oblasti Bago a čelí trestu vo výške deväť a pol roka.



Slovenská republika:

Slovenská vláda musí ukázať ľudskosť. Čelíme najväčšej utečeneckej kríze od druhej svetovej vojny. Milióny ľudí utekajú pred bombardovaním a plynovými útokmi v Sýrii, pred mučením a zotročovaním v Eritrei, pred násilím a zneužívaním v ich domovských krajinách.

Obr. 42 Atena Farghadani



Irán: Iránska umelkyňa uväznená za kritizovanie vlády. 29-ročná Atena Farghadaniová bola uväznená za jej umeleckú tvorbu a pokojný aktivizmus, po tom ako ju súd vyhlásil vinnou z „urážky členov parlamentu prostredníctvom kresieb.“

Obr. 42 Bulharsko



Bulharsko: Bulharským rómskym rodinám hrozí nútené vyst'ahovanie. 126 rómskych rodín čelí nútenému vyst'ahovaniu v Bulharskej oblasti Gurmen. O domov už prišlo osem rodín. Bulharské orgány by mali dodržiavať medzinárodné záväzky o ľudských právach a predísť núteným vyst'ahováním.

Obr. 43 Muhammad



Uzbekistan: Novinár Muhammad bol odsúdený na pätnásť rokov väzenia za písanie článkov. Je najdlhšie väzneným novinárom na svete. „Niekoľko dní som ležal v kaluži krvi, bez jedla a vody. Snažil som sa spomenúť si na všetko dobré v mojom živote – na moje deti a ženu. A v duchu som sa pripravoval na to, že zomriem.“ V roku 1999 Muhammeda mučili uzbecké bezpečnostné zložky pokiaľ sa nepriznal k protištátnym zločinom. Hoci Uzbekistan podpísal Dohovor OSN o zákaze mučenia, stále sa využíva na získanie priznania z trestných činov. Muhammad mal byť v roku 2014 prepustený, no stále zostáva vo väzení kvôli ďalšiemu päťročnému trestu za porušenie väzenského poriadku.

Obr. 44 Kresba českého chlapca



Česká republika: Podporíme rovný prístup k vzdelávaniu! Andrej má 15 rokov a býva s babičkou a sestrou v byte na dedine pri Českom Krumlove, kde chodí do praktickej školy. Do južných Čiech sa presťahoval zo Slovenska, keď bol štvrták. O rok neskôr prepadol z češtiny a poslali ho na psychologické testy. Aj napriek tomu, že mu testy prišli veľmi ľahké, odporučili mu, aby prestúpil z bežnej základnej školy na praktickú základnú školu. Vyučovanie je veľmi jednoduché, Andrej patrí k najlepším žiakom

Obr. 45 Šokjang



Čína: Zmiznutie tibetského spisovateľa. Čínske úrady zadržali tibetského spisovateľa a blogera Drukla (známeho aj pod pseudonymom Šokjang). V zadržiavacej väzbe nemá prístup k advokátovi a hrozí mu mučenie a zlé zaobchádzanie. Stalo sa tak po tom, čo napísal článok, v ktorom popisoval nárast počtu príslušníkov Čínskych bezpečnostných zložiek pred politicky citlivým výročím tibetského povstania.

Obr. 46 Protestný plagát



Indonézia: Indonézia: Zastavme popravu 10 ľudí! V Indonézii hrozí poprava najmenej desiatim ľuďom. Traja, ktorí čakajú na vykonanie trestu smrti, boli začiatkom marca presunutí na ostrov Nusakambangan. Na tomto mieste sa vykonávajú popravy.

Obr. 47 Nezákonné sledovanie



Spojené štáty: Povedzme vládam, aby nás prestali sledovať! Edward Snowden odhalil šokujúci rozsah sledovacích sietí pod vedením USA a Veľkej Británie. Vlády na internete sledujú, čo robíme. Tajné a bezpečnostné agentúry štátov využívajú masové sledovanie na to, aby vytiahli naše súkromné emaily, telefonáty, históriu vyhľadávania na internete, zoznam kontaktov, fotky z webkamier, polohu mobilných telefónov.

Obr. 48 Elena Klimovová



Ruská federácia: Novinárka odsúdená za "propagandu" LGBTI. Elena Klimovová je novinárka z uralského mesta Nizhniy Taghil a zakladateľka online projektu Deti 404 zameraného na podporu LGBTI mládeže. 23. januára 2015 bola uznaná vinnou za "propagandu netradičných sexuálnych vzťahov medzi mladistvými" a bola jej udelená pokuta. Hrozí, že projekt Deti 404 zanikne.

Obr. 49 Oleg Sentsov



Ukrajina: Zadržaný za pokojný protest. Oleg Sentsova, ukrajinského režiséra, zatkla a následne previezla ruská Federálna bezpečnostná služba do Moskvy. Oleg sa previnil len tým, že využil svoje právo na slobodu prejavu a zhromažďovania sa. Napriek tomu je obvinený z teroristických útokov a nezákonného používania strelných zbraní.

Obr. 50 Raif Badawi



Saudská Arábia: 10 rokov väzenia a 1000 rán bičom za založenie on-line fóra

Raif Badawi bol v júni 2012 zatknutý a odvtedy sa nachádza vo väzení Briman v Džidde. Je zakladateľom on-line fóra pre politické a sociálne debaty „Liberáli Saudskej Arábie“. Bol obvinený z porušovania zákona o informačných technológiach a z urážania islamu. 7. mája 2014 bol odsúdený na desaťrokov väzenia a 1000 rán bičom. Navyše dostal vysokú pokutu, desaťročný zákaz cestovania a zákaz verejného vyjadrovania názoru prostredníctvom médií alebo sociálnych sietí.

Spojené arabské emiráty: Ľudskoprávny advokát a člen Amnesty International odsúdený kvôli politickej aktivite Mohammed al-Roken je profesor ústavného práva a advokát ľudských práv, ktorý si vo väzení v Spojených arabských emirátoch (SAE) odpykáva desaťročný trest po kolektívnom súdnom procese s 94 vládnymi kritikmi a reformnými aktivistami. Proces, medzinárodne známy ako „SAE 94“, predstavuje tvrdý zákrok proti slobode prejavu a združovania a pokus o umlčanie výziev k demokratickým reformám v krajine. Výsledkom politicky motivovaného súdneho konania bolo usvedčenie 69 ľudí z pokusu o zvrhnutie vlády, vrátane Mohammeda al-Rokena. Súd nespĺňal medzinárodné štandardy spravodlivého súdneho procesu a bol poznamenaný viacerými porušeniami ľudských práv.

Čína: Odsúdená za snahu o transparentnejšiu vládu. Ľudskoprávna aktivistka Ping Liuová je väzenkyňou svedomia, ktorá bola kvôli protikorupčným aktivitám odsúdená na 6,5 rokov väzenia. Patrí k mnohým aktivistom a aktivistkám, ktorí boli prenasledovaní alebo zadržaní v rámci tvrdého zásahu čínskych úradov proti "Hnutiu nových občanov", ktoré sa snaží presadzovať transparentnosť vlády a upozorňovať na korupciu. Tvrdé zákroky poukazujú na pokrytectvo čínskych úradov, ktoré tvrdia, že bojujú proti korupcii, ale zároveň trestajú tých, ktorí sa ju snažia odhaliť. Ping Liuová bola údajne počas zadržania mučená a jej zdravotný stav je vážny.

Spojené štáty: 35 rokov väzenia za zverejnenie dokumentov o porušovaní ľudských práv. 21. augusta 2013 bola príslušníčka americkej armády Chelsea Manningová odsúdená na 35 rokov väzenia za zverejnenie tajných materiálov na webstránke WikiLeaks. Niektoré z materiálov, ktoré Chelsea odhalila, poukazovali na potenciálne porušovanie ľudských práv a medzinárodného humanitárneho práva americkou armádou pri zahraničných operáciach v Iraku a v Afganistane a príslušníkmi CIA. Chelsea držali jedenásť mesiacov v izolácii v predbežnej väzbe v Iraku a vo Virgínii v USA. Amnesty International žiada o udelenie milosti Chelsea Manningovej ako prejav uznania motívov, ktoré ju viedli k zverejneniu materiálov, z dôvodov dlhého trvania predbežnej väzby a procesným nedostatkom v priebehu súdneho procesu.

Venezuela: Mučený pre účasť na demonštráciách. Daniela Quintera zatkla 21. februára 2014 Bolívijská národná stráž pri návrate z protivládnych demonštrácií v Maracaibu v štáte Zulia. Po zatknutí ho mučili, sexuálne napadli, vyhrážali sa mu smrťou a opakovane ho bili. Nemal dovolené zaspať a musel stáť hodiny v skrútenej polohe. Násilie skončilo až pred súdom, po ktorom Daniela podmienene prepustili. Všetky obvinenia Národnej stráže, ktorá pri súde tvrdila, že vlastnil a prechovával výbušniny, zbrane a drogy Daniel odmietol.

Sudán: Stop trestu smrti pre Meriam. Meriam Yehya Ibrahimová bola 15. mája 2014 odsúdená k trestu smrti obesením za údajné "odpadlíctvo od viery" a ku 100 ranám bičom za "cudzoložstvo". Meriam je uväznená s jej 20-mesačným synom a niekoľkodňovým dievčatkom, ktoré porodila vo federálnej väznici pre ženy.

3.3.3 Porušovanie ľudských práv vo svete v súčasnosti

V roku 2014 sa navyše po dlhom čase pásmo vojny priblížilo na dotyk so Slovenskom. Konflikt medzi Ukrajinou a ruskými a proruskými militantmi, ktorý sa začal jarnou anexiou Krymu, si vyžiadal už vyše 4-tisíc obetí. V tohtoročnom celosvetovom rebríčku vojenských strát sa však boje v susednej krajine radia až na piate miesto. Horšie to bolo v Sýrii, Iraku, Nigérii a Stredoafrickej republike.

Zvlášť dramatická je situácia v Sýrii, kde boje prebiehajú už takmer štyri roky a prišlo v nich o život vyše 300-tisíc ľudí (tento rok asi 30-tisíc). K problémom krajiny prispel aj vznik organizácie Islamský štát (ISIS), ktorá sa vo februári 2014 odčlenila od Al-Kajdá a odvtedy na svojich územiach vládne terorom. Na úteku z domova zo strachu o bezpečnosť je asi 6,5 milióna ľudí, ďalších 2,5 milióna Sýrčanov už utieklo. OSN okrem toho v polovici tohto roka informovala, že vo svete je najviac utečencov od čias druhej svetovej vojny, celkovo ich počet prekročil hranicu 50 miliónov.

Druhým najväčším miestom konfliktu bol tento rok Irak, ktorý trápia podobné problémy ako susediacu Sýriu. O život tam v roku 2014 prišlo vyše 13-tisíc ľudí. Nigéria aj Stredoafriická republika v súvislosti s vojnami stratili v roku 2014 po 5-tisíc obyvateľov. Podľa správy Inštitútu pre ekonomiku a mier sa v tomto roku zo 162 krajín sveta žiadny vojenský konflikt (ani sprostredkované) nedotýkal len 11 štátov! Od roku 2007 navyše počet konfliktov medziročne narastá. Moderné vojny tiež sprevádzajú moderné dezinformačné vojny, ktoré spôsobujú, že neexistuje jednotné mierové hnutie.

Moderné otroctvo pretrváva v rôznych podobách prakticky po celom svete, Slovensko nevnímajúc, no tento rok nabralo obľudné rozmery na základe výrokov predstaviteľov

Islamského štátu - ISIS. V októbromom čísle svojho časopisu Dabiq obhajovali zotročovanie Jezídov, etnickej a náboženskej komunity. Prvýkrát tak ISIS nielen priznala, že obchoduje s Jezídami ako otrokmi, ale dokonca sa tým chválila. V článku inštitút otroctva obhajovali ako povinnosť, pokiaľ ide o pohanov, ktorými pre militantov z ISIS Jezídi sú.

Na otroctvo v ISIS už predtým upozornila Organizácia Spojených národov, podľa ktorej v auguste v severoirackej provincii Ninive militanti zajali 500 žien a dievčat, z ktorých asi 150 previezli do Sýrie a tam ich odovzdali bojovníkom ako odmenu. Podľa najnovších informácií militanti takto držia do dnešných dní až okolo 5 000 sexuálnych otrokýň a najnovšie vydali smernicu, ako sa má s otrokmi narábať (nemýliť si s konvenciami o tom, ako narábať s vojenskými zajatcami; dokument ISIS vymedzuje situácie, kedy je možné otrokyne biť, kedy znásilňovať deti...).

Otroctvo, hoci viac skryte, prebieha aj v iných častiach sveta. V Ázii sú bežní dlhovní otroci či obchodovanie so ženami. V Európe sa zase čoraz viac zneužívajú ľudia zo sociálne slabších vrstiev. Tých otrokárske mafie vylákajú za prácou do zahraničia, kde im odoberú doklady a nútia pracovať mnoho hodín denne za minimálnu či žiadnu odmenu. Pri pokuse o útek im hrozí fyzické násilie. Aj preto sa Medzinárodná organizácia pre migráciu rozhodla tento rok upozorniť Slovákov, že hrozba moderného otroctva sa netýka už len žien a dievčat, ale aj mladých mužov hľadajúcich prácu.

Žena, ktorú donútili utopiť vlastné bábätko. Trinásťročný chlapec, ktorý udal vlastnú mamu, že chce utiecť s bratom z väzenia, aby ich následne popravili. Rodiny mučené za to, že sledovali telenovelu. To sú len tie znesiteľnejšie pasáže správy Rady pre ľudské práva OSN o porušovaní práv obyvateľov v **Severnej Kórei**. Keď sa na jar tohto roku objavila na verejnosti, paradoxne nevyvolala obrovský šok ani pobúrenie. Rozsiahla, až 372-stranová správa totiž len na oficiálnej úrovni potvrdila, o čom sa už roky písalo v médiách na základe svedectiev tých, čo utiekli.

Ľudské práva pre deti

V našej spoločnosti má rodina najdôležitejšie miesto vo výchove detí a ich príprave na život a prácu v spoločnosti. Pevný rodinný kolektív svojím pozitívnym výchovným pôsobením vo veľkej miere pôsobí na celkový vývin dieťaťa, a tým aj na jeho zaradenie do spoločenského života. Plní teda významnú funkciu vo výchove človeka. Vštepuje prvé správne návyky, postoje a kritériá občana. V rodine si dieťa osvojuje svoj svetonázor, ktorý je odzrkadlením filozofie rodičov, súrodencov, ich vzťah k prírode, spoločnosti a k ľuďom. Rodina tak pomáha dieťaťu prispôbovať a preberať normy spoločenského života. Nepriaznivé prejavy v rodine, napäté a konfliktné rodinné prostredie, poruchy v manželských vzťahoch, porušenie celistvosti rodiny,

ako aj necitlivý prístup k dieťaťu pri výchovných postupoch môžu zapríčiniť veľké chyby vo výchove dieťaťa, prejavujúce sa najmä v procese adjustácie dieťaťa do kolektívu, triedy, školy, pracoviska a iných referenčných skupín vrátane priateľských a iných vzťahov.

Realizácia práv dieťaťa sa uskutočňuje v troch rovinách: v právnej, v rovine výchovných procesov a v rovine dobrovoľnej podpory spoločnosti deťom. V pedagogickej teórii je to predovšetkým humanizácia a demokratizácia výchovy. Dieťa sa musí stať nielen objektom, ale predovšetkým subjektom výchovy. Uplatňovaním práv dieťaťa sa v škole naplní odkaz J. A. Komenského: „Začiatkom a koncom našej didaktiky nech je hľadať a nachádzať spôsob, podľa ktorého by učitelia menej učili, ale žiaci sa viac naučili, aby bolo v školách menej zhonu, nechuti a márnej práce, no viac voľného času, potešenia a zaručeného úspechu.“ /Komenský, 1954/.

Desať zásad ľudských práv pre deti:

Zásada 1: „Sme deti sveta. Nie je dôležité, kto sú naši rodičia, kde bývame alebo v čo veríme – správajte sa k nám ako k seberovným. Zaslúžime si to najlepšie, čo svet poskytuje.“

Zásada 2: „Chráňte nás, aby sme mohli vyrastať slobodne a dôstojne.“

Zásada 3: „Dajte nám meno a krajinu, ktorú môžeme volať svojou.“

Zásada 4: „Poskytnite nám teplo a útočisko. Dajte nám najesť a poskytnite nám miesto na hranie. Ak sme chorí, opatrujte nás a utešte nás.“

Zásada 5: „Ak sme postihnutí telesne alebo duševne, starajte sa o nás ešte viac a vyjdite v ústrety našim zvláštnym potrebám.“

Zásada 6: „Nechajte nás vyrastať v rodine. Ak sa o nás nemôže starať naša vlastná rodina, vezmite si nás a majte nás radi ako vlastné.“

Zásada 7: „Učte nás ako prežiť šťastný a produktívny život. Nechajte nás, aby sme sa hrou učili žiť sami.“

Zásada 8: „V ťažkých časoch pomôžte nám ako prvým. Budúcnosť sveta závisí od nás.“

Zásada 9: „Chráňte nás pred krutosťou a pred tými, ktorí by nás chceli zneužívať.“

Zásada 10: „Vychovávajte nás s porozumením, slobodne a s láskou. Keď vyrastieme, aj my budeme hlásať slobodu, porozumenie na celom svete.“

Vo výchove treba dieťa chápať ako jej aktívny subjekt. Je potrebné dieťaťu predkladať povinnosti i požiadavky na jeho činnosť a súčasne počítať s jeho právami. Takto sa vytvára predpoklad nájdenia vzťahu človeka k sebe samému a k svojmu vlastnému rozvoju. Vo výchove zdôrazňujeme osobnostný prístup, ktorý predpokladá chápať dieťa ako partnera

a rešpektovať jeho existenciu a dôstojnosť. Ak si dieťa uvedomuje vlastnú hodnotu, uvedomuje si a rešpektuje aj hodnotu iných detí a ľudí.

Medzi formami týrania detí sú rozličné prejavy ich organizovaného zneužívania, najmä takých, ako je sexuálne zneužívanie detí komerčného charakteru, únosy detí pre ich nelegálne medzinárodné osvojenie, vraždy detí spojené s predajom ich somatických orgánov pre potreby transplantácie, zneužívanie detí na prácu, dílerskú činnosť a pod. Za najčastejšiu podobu organizovaného zneužívania detí možno považovať sexuálne zneužívanie detí komerčného charakteru. Predstavuje akúkoľvek formu pohlavného zneužívania, ktorá sa uskutočňuje za odplatu v peňažnej, majetkovej alebo inej forme, a to priamo dieťaťu alebo jeho zástupcom, sprostredkovateľom, prípadne aj iným osobám, ktoré zo zneužívania detí profitujú.

Obetami detskej prostitúcie sú najčastejšie dievčatá. Prostituuju doma, vo verejných domoch, ale aj v rozličných erotických a masážnych salónoch, resp. v súkromných bytoch, prípadne na uliciach, diaľniciach alebo na hlavných cestných ťahoch s medzinárodnou prepravou /sex trafficking/. Súčasťou detskej prostitúcie sú však nielen dievčatá, ale aj chlapci. Ich vek sa pohybuje v rozmedzí 13 – 14 rokov, no všeobecne je známe, že v súčasnosti už prostituujú aj podstatne mladší chlapci, neraz vo veku 10 – 11 rokov, ktorí si už tiež často prostredníctvom inzerátov dokážu vytvoriť vlastnú sieť záujemcov tak doma, ako i v zahraničí.

Inou, nie menej závažnou podobou komerčného sexuálneho zneužívania detí je detská pornografia, ktorá sa podobne ako detská prostitúcia už stáva vážnym medzinárodným problémom. Jej obsahom je akýkoľvek zvukový a obrazový, t.j. audiovizuálny záznam, ktorý zobrazuje deti v reálnom alebo simulovanom pohlavnom styku, v sexuálnej činnosti, zobrazuje deti v rozličných perverzných polohách, ich pohlavné orgány, resp. aj hlas s cieľom vzrušovať konzumenta a uspokojovať jeho sexuálne potreby.

Týranie dieťaťa v rodine predstavuje mimoriadne zložitý, multifaktoriálny problém, čo do svojho vzniku, prejavov i dôsledkov. V jeho podstate je surový, krutý, odmietavý a ponižujúci prístup, ktorým sa dieťaťu v závažnom rozsahu telesne alebo duševne ubližuje. Nejde o jednorázový trest, ale o opakujúce sa násilie, pre ktoré je charakteristický vysoký stupeň hrubosti, surovosti a bezohľadnosti. Preto je možné povedať, že týranie, zneužívanie a zanedbávanie dieťaťa je akékoľvek nenáhodné, preventabilné, vedomé /aj nevedomé / konanie rodiča, vychovávateľa alebo inej osoby voči dieťaťu ktoré je v danej spoločnosti neprijateľné a odmietavé, a ktoré poškodzuje fyzický, duševný a spoločenský stav dieťaťa a jeho vývin, príp. spôsobuje jeho smrť. Týranie dieťaťa v rodine predstavuje zložitý

celok. V ňom je možné rozlíšiť nasledujúce základné formy týrania: telesné týranie, citové /psychické/ týranie, zanedbávanie, sexuálne zneužívanie a systémové týranie.

Zanedbávanie dieťaťa predstavuje mnohotvárnny a mnohodimenzionálny jav čo do príčin, foriem prejavu a závažnosti dopadu na dieťa. Ide o formu týrania, ktorá sa vyskytuje relatívne najčastejšie. Zanedbávaním treba chápať akýkoľvek nedostatok starostlivosti, ktoré dieťaťu spôsobuje závažnú ujmu na zdraví, vývoji a živote, alebo ho chronicky ohrozuje. Zanedbávanie predstavuje pasívny prístup rodičov, vychovávateľov k dieťaťu, prejavujúci sa v nedostatočnej, príp. aj v nijakej starostlivosti, v absencii primeraného zabezpečenia jeho aktuálnych a perspektívnych potrieb tak v oblasti telesnej, ako aj emocionálnej a výchovnej a to v rozsahu a spôsobe zodpovedajúcim vývojovému stupňu dieťaťa.

Všeobecná deklarácia ľudských práv obsahuje 30 článkov. Jej obsah sa dá zhrnúť do nasledujúcich bodov:

1. Každý človek je slobodný a so všetkými ľuďmi sa musí zaobchádzať rovnakým spôsobom.
2. Všetci ľudia sú si rovní nehládajac na farbu kože, na pohlavie, náboženstvo, alebo jazyk, ktorým hovoria.
3. Každý človek má právo na život, a to na život v slobode a bezpečí.
4. Nikto nemá právo ubližovať inému človeku a nemá ani právo mučiť ho.
5. Každý človek má právo na rovnosť pred zákonom.
6. Zákony sú rovnaké pre všetkých, musia sa rovnako aplikovať na všetkých ľuďoch.
7. Každý má právo požiadať o právnu pomoc v prípade, ak jeho práva neboli rešpektované.
8. Nikto nemá právo protiprávne niekoho uväzniť ani vykázať ho z vlastnej krajiny
9. Každý človek má právo na spravodlivý a verejný súd
10. Každý človek sa musí považovať za nevinného, kým mu vina nebude dokázaná
11. Nikto nemá právo zrušiť ktorékoľvek právo tejto deklarácie

Aktivity žiakov:

Námety na úvahu a diskusiu:

„A raz za dávnych čias bolo rozhodnuté, že aj ľudia by mali mať právo, nielen králi a cisári. Bola to skvelá myšlienka, nie každý s ňou však súhlasil. Niekoľko tisíc rokov vojen,

bojov, prelievania krvi a iných krutostí trvalo, kým sa všetci nakoniec dohodli, že ľudské práva by mali platiť pre všetkých. A všetci žili šťastne až do smrti ...“

Až na jeden malý problém. Ak majú ľudia slobodu prejavu a myslenia, prečo je potláčaná?

Ak ľudia majú právo na jedlo a prístrešie, prečo 16.000 ľudí umrie hladom každý deň? Jedna ľudská bytosť každých päť sekúnd? Ak ľudia majú slobodu prejavu, prečo sú tisíce vo väzniciach pre slobodné vyjadrovanie ich názorov? Ak ľudia majú právo na vzdelanie, prečo viac ako miliarda ľudí je negramotná? Ak otroctvo je naozaj zrušené, prečo 27 miliónov obyvateľov ešte v súčasnosti je zotročených? Prečo 215 miliónov detí je dnes zotročených k detskej práci? Prečo nespravodlivosť prevláda, a nevinní ľudia sú držaní vo väzniciach a mučení? Prečo sa stále vedú vojny?

Dňa 10.12.1948 Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov prijalo a vyhlásilo Všeobecnú deklaráciu ľudských práv.

A všetci naozaj žili šťastne až do smrti? A skutočne každý štát na svete, pokiaľ ide o Chartu ľudských práv, plní ochranu týchto práv, hoci je členom OSN? Presne 30 článkov obsahuje Všeobecná deklarácia ľudských práv a každý článok prísne nariaďuje jej dodržiavanie, ale porušenie ktoréhokoľvek z článkov o ľudských právach nie je vo svete sankcionované.

Otázky a úlohy:

Ktoré sú členské krajiny OSN?

V ktorých členských krajinách OSN sa nedodržia ľudské práva?

Ako je to s ochranou ľudských práv v Európe, v Afrike, v Ázii, Amerike?

1. Prečo vôbec detská práca existuje?

Rodičia totiž často nemajú kapacitu užiť celú rodinu a posielajú svoje deti do miest za prácou. Na druhej strane správa konštatuje, že detská práca nie je spojená len s najchudobnejšími krajinami a domácnosťami. Do hry vstupuje aj snaha zamestnávateľov o čo najväčší zisk. Detských robotníkov platia veľmi slabo (ak vôbec), pričom ich ľahšie donútiť pracovať aj nadčasy. Deti sú ľahšie manipulovateľné, vydierateľné a kontrolovateľné. Etiópska módna návrhárka, psychologička a sociálna pracovníčka, Fikirte Addis, ktorá sa zaoberá detskou prácou, objasňuje fungovanie systému. Dôležitú úlohu hrajú priekupníci, ktorým rodičia svoje deti doslova predajú a pošlú ich za prácou do mesta. Priekupníci dokážu rodinu a deti presvedčiť vidinou dobre zarobených peňazí a lepšej budúcnosti.

2. *Čo sa s tým dá robiť?*

Okrem právnych nástrojov štátu, ktoré by zakázali a postihovali detskú prácu, má dôležitú úlohu aj prevencia formou osvedy a spotrebiteľské správanie. Osvedy môže byť užitočná najmä pre rizikové domácnosti, a to najmä pri kontakte s priekupníkmi. Napokon my, spotrebiteľia, máme možnosť kupovať výrobky označené ako Fair-trade – spravodlivý obchod. Tie garantujú, že pri ich výrobe nebola využívaná detská práca a zamestnanci boli primerane zaplatení. Návrhárka Addis uvádza, že k tomu, aby nevyužívala detské prácu ju nútia aj jej zákazníci. A dopyt stimuluje ponuku. Preto aj ona vyžaduje rovnaký prístup od svojich dodávateľov, ktorých osobne pozná. To zároveň umožňuje kontrolu. Fair-trade iniciatívy sú prevažne zamerané na poľnohospodárske produkty (káva, kakao), ale objavujú sa aj v menej tradičných odvetviach, napríklad v stavebníctve. Sú zárukou, že ponúkaný dovážaný stavebný materiál (napr. žula), nebol získaný s využitím detskej práce. Ako občania sa tak môžeme napríklad pýtať aj našich lokálnych zástupcov na pôvod materiálu, ktorý sa využije pri rekonštrukcii námestia.

3. *Detská práca a fair-trade*

Turecko je popri krajinách ako Čína, Bangladéš, Pakistan alebo Kambodža jedným z najväčších producentov oblečenia. Svoje dodávateľské fabriky tam majú nielen H&M, ale aj luxusné značky ako Burberry či Marks & Spencer.

Obr. 51 Ťažko pracujúce deti na kakovníkovej plantáži v Ghane



Obr. 52 Indonézsky chlapec v krajčírskjej dielni



Obr. 53 Africkí chlapi pracujú na stavbe



Obr. 54 Indické dievčatá pri pletení košíkov



Obr. 55 Čínski chlapci pri nosení dreva



Obr. 56 Indický chlapec pracuje v kovoobrábacej dielni



Zdroj: <https://www.google.sk/urlsa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=images&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiQyImQ1uXSAhXoJ5oKHYJhDpEQjRwIBw&url=https%3A%2F%2Fwww.aktuality.sk%2Fclanok%2F230577%2Fdetska-praca-vo-svete%2F&psig=AFQjCNEqHfo6pj7c0V1PPDYy2wih6UMFGA&ust=1490119571689535>

Deti v mnohých rozvojových krajinách ako Čína, Kambodža, Afganistan, Pakistan, India a ďalších, sú od najútlejšieho veku využívané ako lacná alebo otrocká pracovná sila na najťažšie práce. Pracujú v indických, afganských alebo kambodžských tehelniciach, kde v horúčave od rána do večera ručne tvarujú a vypaľujú tehly. Pracujú v baniach v Afrike, kde sú celé dni zatvorené v úzkych podzemných chodbách a ručne ťažia minerály alebo diamanty. V lomoch a baniach pracuje na celom svete asi milión detí. Tieto deti v podzemí pracujú, jedia, spia a z bane vychádzajú až po niekoľkých dňoch... V Ázii vyrábajú hračky a spotrebný tovar pre naše trhy. Ďalšie milióny detí pracujú v domácnostiach a na rodinných farmách. Asi 60% detskej práce tvorí práca v poľnohospodárstve. Na plantážach pracujú deti často s nebezpečnými hnojivami a chemikáliami a bez akýchkoľvek ochranných prostriedkov. Niektoré deti pracujú, pretože sú to siroty odkázané sami na seba, iné preto, aby zvýšili príjem svojich rodín. To, že detská práca zvyšuje príjem rodiny, je však nebezpečný mýtus. Naopak, detská práca už aj tak mizernú životnú úroveň ďalej znižuje. Tam, kde je detská práca najrozšírenejšia, existujú zároveň zástupy nezamestnaných dospelých. Istý majiteľ továrne v Kambodži si údajne pochvaloval, že deťom v továrni zaplatí menej, pracujú poslušnejšie, bez reptania a ďalších požiadaviek. Nebezpečná forma otroctva je tzv. dlhové otroctvo. Za požičané sumy, pohybujúce v mnohých prípadoch len v niekoľkých dolároch, upadajú do otroctva celé

rodiny. Často sa stáva, že si svoj dlh nedokážu nikdy odpracovať. Bez toho, aby vedeli písať, čítať a počítať, nepoznajú dlžníci hodnotu svojho dlhu a hodnotu práce, ktorú odvedli. Deti, ktoré sa narodia v týchto rodinách, sa automaticky stávajú modernými otrokmi. Málokedy sa im podarí chodiť do školy, vzdelávať sa a vymaniť sa z bludného kruhu. Svetový deň boja proti detskej práci vyhlásila Medzinárodná organizácia práce (ILO). Detská práca zahŕňa každú prácu, ktorú vykonáva dieťa mladšie ako 18 rokov, ktorá je škodlivá pre jeho fyzické alebo psychické zdravie a bráni dieťaťu v školskej dochádzke. Napriek tomu, že počet detí pracujúcich v otrockých podmienkach je stále obrovský, situácia sa za posledné roky mierne zlepšila. V prvom rade sú samotní spotrebitelia, ktorí donútili niekoľko nadnárodných korporácií prísnejšie kontrolovať svojich dodávateľov z rozvojových krajín. Milióny dolárov boli investované do rozvoja vzdelávania a osvetu. Stále je to však málo. Kľúčové pre odstránenie detskej práce vo svete je znižovanie chudoby, ktorá je jej hlavnou príčinou. Je potrebné zvyšovať vzdelanie, podporovať fair-trade výrobu a kontrolovať dodávateľov. Len tak sa bude podiel detskej práce na svetovej ekonomike znižovať.

Otázky a úlohy:

Pracujte v skupinách.

1. Vyberte si jeden z predchádzajúcich obrázkov (obr. 51-56) a napíšte krátky príbeh o deťoch z obrázka. Porovnajte svoj život so životom detí z obrázka. Aké asi majú prania deti z obrázka?
2. Ktoré práva detí sú (ne)dodržané u detí na nasledovných obrázkoch? Ako môžeme pomáhať iným deťom? (obr. 57– 60)

Obr. 57 Rómski školáci



Zdroj: <http://www3.teraz.sk/usercontent/photos/e/a/f/3eaf61aa644b1717f5b0a29634ebe9a9757e90046.jpg>

Obr. 58 Podvýživné dieťa



Zdroj:<http://www1.teraz.sk/usercontent/photos/1/7/2/31720a0e9e855330338601504d66f693e163f61ec.jpg>

Obr. 59 Deti utečencov



Zdroj:https://www.google.sk/?gws_rd=ssl#q=foto+ohroz%C3%A9+utecenske+deti&*

Obr. 60 Deti v kubánskej škole



Zdroj: <http://www.hontmedik.eu/products/porusovanie-ludskych-prav/>

3.3.4 Geografia Slovenska (8. ročník)

Výkonový štandard: žiak vie, že v právnom poriadku Slovenskej republiky je základom právnej úpravy ľudských práv Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. a ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon, pozná dôležitý dokument Dohovor o právach dieťaťa a inštitúcie ochraňujúce ľudské práva-Verejný ochranca ľudských práv, Slovenské stredisko pre ľudské práva a inštitút Detského ombudsmana.

Obsahový štandard: žiak ovláda rodinnú politiku štátu, vie, že v našej spoločnosti má rodina najdôležitejšie miesto vo výchove detí a ich príprave na život a prácu v spoločnosti, pozná podiel detského obyvateľstva na celkovej počte obyvateľov SR, pozná školský a zdravotný systém a jeho fungovanie na Slovensku, pozná najvýznamnejšie univerzity a vzdelávacie inštitúcie vo svojom regióne i v celoslovenskom rozmere.

Výchovné ciele: žiak vie rozlíšiť čo je dobré a čo nie, dokáže precítiť, kedy prekračuje hranice a začína ubližovať sebe alebo druhým, vie, že nikto nemá právo ubližovať druhému. Vie vyjadriť názor, že nikto mu nesmie ubližovať, nesmie ho trápiť a ponižovať.

Motivácia:

Žiakov sa opýtame, či by vedeli vymenovať aspoň 3 práva detí?

Právo na vzdelanie /právo chodiť do školy, mať možnosť učiť sa, študovať, právo na vedomosti.../**Právo na ochranu pred násilím či týraním a zanedbávaním** /zákaz fyzických trestov, bitia, týrania, šikanovania.../**Právo na rodičovskú starostlivosť** /právo na rodinnú starostlivosť a lásku, výchovu v rodine, na domov, obidvoch rodičov, právo vyrastať s rodičmi, vyrastať doma v láske .../**Právo na vlastný názor a možnosť vyjadriť sa** /hovorili o slobode názoru, slobode prejavu, právo vyjadriť názor, aby názory detí boli vypočuté .../**Ostatné práva: právo na meno, právo na štátnu príslušnosť, právo na súkromie, právo na zdravotnú starostlivosť, právo na oddych a voľný čas a iné.**

Aktivity žiakov:

Odpovedzte a diskutujte na otázky:

1. V ktorých mestách v SR sa nachádzajú vysoké školy a univerzity?
2. Zisti, koľko obyvateľov Slovenska má základné, stredné a vysokoškolské vzdelanie.
3. Aké zamestnanie by si chcel v budúcnosti mať a prečo?
4. Napíš na lístok 10 svojich najväčších prání. Vyznač tie, na splnenie ktorých máš právo!

Obr. 61 Detské ihrisko



Zdroj: http://jozefklisky.sk/albuny/ihriska/drietoma/detske_ihrisko_drietoma_2.jpg

Obr.62 Žiaci v triede



Zdroj: <http://ipravda.sk/res/2014/06/24/thumbs/ziak-dieta-nestandard2.jpg>

Obr. 63 Lekárska starostlivosť



Zdroj: <http://ipravda.sk/res/2015/04/06/thumbs/dieta-lekar-pediater-zdravotna-starostlivost-clanok.jpg>

Obr. 64 Pravidelná strava



Zdroj: https://eduworld.sk/image.php?cfg=clanok_detail&f=clanky%2Feating_kids_1473343098.PNG

Obr. 65 Život v rómskej osade



Zdroj: <http://www2.teraz.sk/usercontent/photos/7/f/6/37f6d1930f2579369d2fc84362ac694625bfbb9cf.jpg>

Obr. 66 Deti z rómskeho sídliska



Zdroj:<http://img.topky.sk/900px/1266457.jpg>/peniaze-slovensko-britania-romovia-lunik-kritika-daily-mail--kosice-.jpg

Otázky a úlohy:

Pomocou štatistickej ročenky zistite:

1. Ktoré regióny Slovenska majú najvyššiu nezamestnanosť?
2. Aká je priemerná mzda na Slovensku?
3. Aká je štruktúra zamestnanosti na Slovensku?
4. Aké právo je pre teba najdôležitejšie? Pomôž si obr. 61-64.!
5. Podľa obrázkov 65 a 66 urči, ktoré práva sú deťom upierané! Kde vidíš príčiny?

Zdroje:

www.radavladyp.gov.sk/celostatna-strategia-ochrany-a-podpory-ludsky.

www.vop.gov.sk/zakladne-prava-a-slobody

www.prava-deti.sk/

www.statiktiks.sk

ZÁVER

Výchova k ľudským právam je súčasťou prosociálnej výchovy. Žiakov okrem iného vedie k uplatňovaniu svojich práv a k rešpektovaniu názorov, potrieb a práv ostatných. Hlavnou úlohou takto orientovanej výchovy je aktívne sa podieľať na formovaní osobnosti žiakov, ich vlastnej identity a hodnotovej orientácie, ktorá obsahuje najmä hodnoty, ako je úcta k človeku a k prírode, spolupráca, prosociálnosť a univerzálne ľudské hodnoty. Motivuje žiakov k poznaniu ľudských práv a ich uplatňovaniu v osobnom živote. Pri implementácii ľudsko-právnych poznatkov do etickej (prosociálnej) výchovy a do tematicky príbuzných obsahov ostatných vyučovacích predmetov je potrebné zdôrazňovať dialektiku práv a povinností, budovať hodnotový systém v zmysle univerzálneho morálneho zákona (Poláková, E., 2016). Hlavným cieľom výchovy k ľudským právam je preto osvojenie si princípu solidarity a humánnosti a jeho uplatňovanie v bežnom živote vo vzťahu k neznámym, iným ľuďom, budovať občianske kompetencie, ktoré spočívajú vo zvnútornení humanistických hodnôt, v schopnosti uplatňovať v správaní a konaní princípy demokracie.

LITERATÚRA

- BENČ, V. 2005. *Rozvojová pomoc a spolupráca – výzvy a perspektívy*. Prešov : ADIN, 2005.
- ČAČOVÁ, Z. et. al. 2014. *Škola, kde práva detí fungujú*. Bratislava: Slovenský výbor pre UNICEF. Dostupné na: <https://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-na-stiahnutie/skoly/learn/publikacie/skola-kde-prava-deti-funguju.pdf>
- ČIŽMÁROVÁ, K. 2016. Ľudské práva a prosociálna výchova v predmete geografia. In: *Ľudské práva a prosociálna výchova*, metodická príručka pre učiteľov základných škôl. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, 2016. s. 120-137. ISBN 978-80-557-1083-9.
- ČTVRTNÍČKOVÁ, D. – ALEXOVIČOVÁ, T. 2008. *Otvorme dvere ľudským právam*. Dostupné na: <http://www.rocepo.sk/downloads/RocMetPrirucky/OtvormeDverekLudskymPravam.pdf>
- DOPITA, M. 2007. Multikulturní občanství. In *Multikulturalita a výchova k občanství*. Praha : Epoque, 2007.
- Dot.comm. časopis pre teóriu, výskum a prax mediálnej a marketingovej komunikácie. Roč. 3, č. 2/2015. ISSN 1339-5181. (Číslo špeciálne venované problematike ľudských práv, financované z projektu KEGA 008UMB-4/2015) dostupné na: <http://www.eammm.eu/dot-comm-02-2015/>
- FRIDRICHOVÁ, P. , VALICA, M. a kol. 2011. *Modely výučby etickej výchovy a kompetenčného profilu učiteľa etickej výchovy*. Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. ISBN 978-80-557-0326-8.
- FRIDRICHOVÁ, P. 2009. Kurikulum etickej výchovy v primárnom vzdelávaní. In *Mravná výchova*
- FRIDRICHOVÁ, P. 2010. Projektovanie výučby v etickej výchove. In: KREJČOVÁ, L. – GLUCHMAN, V. 1999. Ku koncepcii predmetu etická výchova. In: *Pedagogická revue*.
- GREGUSSOVÁ, M. – DROBNÝ, M. 2013 *Deti v sieti*. eSlovensko: 2013. Informácia na: <http://www.zodpovedne.sk/index.php/deti-v-sieti>
- CHARTA ZÁKLADNÝCH PRÁV EURÓPSKEJ ÚNIE. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:FULL:SK:PDF>
ISBN 987-80-7308-3106.
- KOL. 2006. *S každým dieťaťom sa ráta*. Bratislava: Slovenský výbor pre UNICEF. Dostupné na: <https://www.unicef.sk/skoly/learn>
- KOLEKTÍV, 2016. *Ľudské práva a prosociálna výchova*. Metodická príručka pre učiteľov základných škôl. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, 2016. s. 177. ISBN 978-80-557-1083-9.
- KORIM, V. a kolektív. 2010. *Koncepcie etickej výchovy v dynamických premenách*. Banská Bystrica : PF UMB, 2010. ISBN 978-80-557-0007-6.
- KUSÝ, M. 2006. *Život bez predsudkov* . Publikácia je dostupná v elektronickej podobe na stránke http://www.equalslovakia.sk/fileadmin/user_upload/projekty/27_1.2_Zivot%20bez%20predsudkov.pdf

- LEITMAN, I. – LEITMANOVÁ, M. 2012. *Situácia v oblasti ochrany detí pred násilím z pohľadu MVO zameranej na poskytovanie pomoci týraným, zneužívaným a zanedbávaným deťom*. [online]. Žilina: Náruč – Pomoc deťom v kríze, 2012. Dostupné na: <http://naruc.sk/situacia-v-oblasti-ochrany-deti-pred-nasilim/>
- LENCZ, L. – KRÍŽOVÁ, O. 2004. *Metodický materiál k predmetu etická výchova*. Prešov: Rokus, 2004. ISBN 80-89055-50-8.
- LENCZ, L. 1993. *Metódy etickej výchovy*. Bratislava: Metodické centrum v Bratislave, 1993. ISBN 80-85185-53-9.
- LENCZ, L. a kol. 1993. *Metodický materiál I k predmetu etická výchova*. Bratislava: Metodické centrum Bratislava, 1993. ISBN 80-85185-34-2.
- LIGAS, Š. – POLÁKOVÁ, E. 2016. *Prierezové témy v etickej výchove*. Banská Bystrica: Belianum. Pedagogická fakulta UMB, 2016. ISBN 978-80-557-1106-5.
- MERTIN, V. (eds.) *Škola jako místo setkávání*. Praha : Filozofická fakulta KU, 2010.
- MISTRÍK, E. ,2008: *Multikultúrna výchova v škole*. Bratislava : Nadácia otvorenej spoločnosti, 2008. ISBN 978-80-969271-4-2 (dostupné na internete www.osf.sk).
- OLIVAR, R. R. 1992. *Etická výchova*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 1992. ISBN 807-15800-15.
- Pedagogický slovník. Praha,1998.
- PODMANICKÝ, I. 2013. *Teória a prax etickej výchovy 2*. Trnava: TU v Trnave ISBN 978-80-8082-739-7.
- POLÁKOVÁ E. 2016. Ľudsko-právna tematika vo výchove. In: *Ľudské práva a prosociálna výchova*. Banská Bystrica: UMB Belianum, 2016. ISBN 978-80-557-1083-9.
- POLÁKOVÁ, E. (ed.) 2016. *Ľudské práva a prosociálna výchova*. Banská Bystrica: Belianum. Pedagogická fakulta UMB, 2016. ISBN 978-80-557-1083-9.
- POLÁKOVÁ, E. - SPÁLOVÁ, L. 2016. *Problematika ľudských práv ako súčasť profesného vzdelávania*. In Smutková, L. - Patyi, P. - Truhlářová, Z. (eds). 2016. *Sociální práce v nejisté době*. Hradec Králové: Audeamus, 2016. s. 46- 52. ISBN 978-80-7435-647-6.
- ŠKOVIERAA. 2009. *Dve tváre jedného sveta - pre základné školy*. Bratislava: Slovenský výbor pre UNICEF. Dostupné na: <https://www.unicef.sk/skoly/learn>.
- VARGOVÁ, D., ĎURAJKOVÁ, D. 2011. *Výchova k ľudským právam v školách*. Bratislava: MPC v Bratislave, 2011. ISBN 978-80-8052-393-0.
- Výchova v školách na Slovensku a v zahraničí. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB, 2009. s. 61-71. ISBN 978-80-8083-822-5.
- ZELEŇÁKOVÁ, S. 2006. *Multikultúrna výchova v škole*. Bratislava : MPC v Bratislave, 2006.
- KALISKÝ, J. (ed.) 2016. *Globalizovaná súčasnosť, jej morálne a osobnostné výzvy v kontexte etickej výchovy*. Zborník štúdií z medzinárodnej vedeckej konferencie. B. Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, Belianum, 2016. 495s. ISBN 978-80-557-1167-6

Dokumenty z internetových zdrojov:

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd Rada Európy z 3. septembra 1953 ČSFR pristúpila k tomuto Dohovoru 21. februára 1991, rovnako ako aj k ďalším dodatkovým protokolom. <http://www.upn.gov.sk/data/pdf/209-1992.pdf> (20.1.2017)

Dohovor o právach dieťaťa prijatý a otvorený na podpis, ratifikáciu a pristúpenie rezolúciou Valného zhromaždenia z 20. novembra 1989, platnosť 2. septembra 1990 v súlade s článkom 49, <http://www.gymparnr.edu.sk/obsah/predmety/subory/nos/dopd.pdf> (20.1.2017) <http://www.radavladyp.gov.sk/celostatna-strategia-ochrany-a-podpory-ludskych-prav-v-sr/>; 2013 (20. 1. 2017)

Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 – 2014 v SR http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/ms/mkv_isced_0_1.pdf (20.1.2017)

http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/2stzs/isced2/prierez/multikultura/mkv_isced_2_3a.pdf (15.2.2017)

www.civil.gov.sk

www.infostat.sk

www.statistics.sk

www.litcentrum.sk/recenzie/cierna-zena-biela-krajina-waris-dirieova

Publikácia bola vydaná s podporou grantových prostriedkov projektu KEGA č. 008UMB-4/2015 Ľudské práva a protipredsudková výchova

Názov: APLIKÁCIA ĽUDSKO-PRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ DEJEPISU A GEOGRAFIE NA ZŠ

© Autorky: doc. PhDr. Janka Kyseľová, PhD., doc. RNDr. Katarína Čižmárová, CSc.
Vedúca projektu: Prof. PaedDr. Eva Poláková, PhD.

Editor: Mgr. Štefan Ligas, PhD.
© Obálka: Mgr. Zdenko Mago, PhD.

Recenzenti: Prof. PaedDr. Eva Poláková, PhD.
Doc. PhDr. Ľudovít Hajduk, PhD.
PaedDr. Patrik Ferianc

Náklad: 80 ks
Rozsah: 135 strán, 10,32 AH (1 reálna strana = 1,54 NS)

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Edícia: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici

Vydanie: prvé
Rok vydania: 2017

ISBN 978-80-557-1240-6